

Deontologische handleiding voor het jeugdwelzijnswerk

Nina Henkens en Fleur Van Oyen (red.)

Deontologische handleiding voor het jeugdwelzijnswerk

Nina Henkens en Fleur Van Oyen (red.)

Hoofredactie: Nina Henkens en Fleur Van Oyen

Eindredactie: Lynn Symons

Redactie: Erik Castermans, Fleur Van Oyen, Nina Henkens,
Lynn Symons

In samenwerking met Kadir Vardar, Dirk Langendries,
Gerard Kraaijvanger, Mieke Nolf, Koen De Stoop,
Gigos Jeugdwelzijnswerk.

Uit De Marge wil graag iedereen van harte bedanken
die ons hielp bij het op punt zetten van deze
publicatie en hun expertise ter beschikking stelde:
Nele Desmedt van 't Zitemzo, Jolien Potemans van
Vluchtelingenwerk Vlaanderen, Evi Verdoodt van het
Vertrouwenscentrum Kindermishandeling, Sven Derbaix van
Kras Jeugdwerk Berchem, Luk Martens, Sarah Denoo van
Scwitch en de verschillende collega's die hun steentje hebben
bijgedragen.

Eerste uitgave: 2019

Verantwoordelijke uitgever: Stijn Belmans

Uit De Marge vzw

Henegouwenkaai 29

1080 Brussel

E-mail: info@uitdemarge.be – website: www.uitdemarge.be

Omslagontwerp & vormgeving publicatie: Rozan Cools

© 2019 Uit De Marge vzw

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of
openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm
of op welke andere wijze ook zonder voorafgaande schriftelijke
toestemming van de uitgever.

Inhoudsopgave

Inleiding	7
1. Deontologische code voor het jeugdwelzijnswerk met kinderen en jongeren in een maatschappelijk kwetsbare situatie	10
2. Wat kan, mag en moet: deontologische handleiding voor jeugdwelzijnswerkers	28
<i>- Nina Henkens, Erik Castermans, Fleur Van Oyen & Lynn Symons</i>	
3. Wat kan, mag en moet: deontologische handleiding voor leidinggevenden	76
<i>- Nina Henkens, Erik Castermans, Fleur Van Oyen & Lynn Symons</i>	
4. De discretieplicht toegelicht	108
<i>- Nina Henkens</i>	
5. Stappenplan: omgaan met verontrusting	126
<i>- Nina Henkens</i>	
6. Waar kan ik terecht?	140
<i>- Fleur Van Oyen</i>	
7. (De)radicalisering in het jeugdwelzijnswerk: deontologische kwesties en alternatieven	154
<i>- Nina Henkens</i>	
8. Sociale media en mediawijsheid	164
<i>- Lynn Symons</i>	
9. Bronnenlijst	176

Inleiding

Jeugdwelzijnswerk gaat om vertrouwen opbouwen en relaties ontwikkelen. Daarbij komen jeugdwelzijnswerkers regelmatig moeilijke situaties tegen of krijgen ze te maken met verschillende en tegengestelde verwachtingen van bijvoorbeeld kinderen en jongeren, ouders, externen, beleidsmakers, enzovoort. Wat kan, mag en moet?

De deontologische code van Uit De Marge is een instrument dat daarbij een leidraad vormt. Het Verdrag inzake de Rechten van het Kind (1989) vormt daarbij de belangrijkste inspiratie. De uitgangspunten zijn:

Het belang van het kind. Wat is in het belang van het kind? Dat is niet altijd meteen duidelijk. Als jeugdwelzijnswerker kan je daarover van mening verschillen met het kind of de ouders. Ga altijd in dialoog met het kind voor je een beslissing neemt.

Het participatieprincipe. Kinderen hebben het recht om hun mening te uiten en het recht dat men met deze mening rekening houdt in elke gelegenheid of procedure die hen aanbelangt.

Het non-discriminatiebeginsel. We discrimineren niet op basis van huidskleur; geslacht; taal; godsdienst; politieke of andere overtuiging; nationale, etnische of maatschappelijke afkomst; welstand; beperking; geboorte of andere eigenschappen of kenmerken van het kind of van zijn wettelijke voogd.

De vertrouwensrelatie. Een jeugdwelzijnswerker komt heel wat te weten over en van kinderen en jongeren. Voor veel kinderen is de jeugdwelzijnswerker hun vertrouwenspersoon. Dat vertrouwen is voor een jeugdwelzijnswerker ook noodzakelijk om zijn functie te kunnen uitvoeren. De deontologische code moet kinderen en jongeren beter garanderen dat hun vertrouwen niet geschonden wordt. Dat maakt een duurzame relatieopbouw mogelijk.

De deontologische code is een formele afsprakennota, een basiskader om op terug te vallen bij personeelsbeslissingen en juridische verwickelingen. Jeugdwelzijnswerkers en leidinggevenden hebben echter vaak nood aan een **concreet handelingskader** met praktische handvaten, uitgewerkte procedures en levensechte praktijkvoorbeelden. Een handleiding waar ze op hun eentje in kunnen grasduinen en waar ze in team mee aan de slag kunnen gaan. Met dit **deontologisch dossier** willen we aan deze vraag tegemoetkomen.

Dit dossier kan je als jeugdwereldzinswerker individueel gebruiken, maar het is ook boeiend om er als team mee aan de slag te gaan. Neem het er tijdens een teamvergadering bij en toets er concrete situaties aan. Wat betekenen de voorschriften van de code concreet in onze werking? Heeft iemand ervaringen met betrekking tot de thema's? Zijn er vragen rond bepaalde aspecten? Zijn er zaken waar verschillende medewerkers anders over denken of anders op reageren? Als je concrete ervaringen ter sprake brengt, houd dan wel altijd rekening met je plicht tot discretie.

Wie op zoek is naar een handleiding 'omgaan met morele dilemma's en ethische kwesties in ro stappen' moeten we helaas teleurstellen. Kant-en-klare oplossingen zal je niet vinden in dit dossier, maar je wordt wel in een bepaalde richting geleid. We reiken je principes en richtlijnen aan die je helpen bij je reflectie en inschatting. Een kritische en reflecterende houding is daarbij als jeugdwereldzinswerker en leidinggevende belangrijk.

In dit dossier kan je, naast de deontologische code, volgende onderdelen terugvinden:

- De **handleiding voor jeugdwereldzinswerkers**: deze handleiding geeft meer concrete duiding bij de deontologische code en volgt de volgorde van de artikels in de deontologische code. We geven algemene achtergrond en voorbeelden bij de thema's die behandeld worden in de code en trachten zo een praktisch werkinstrument te bieden. De nummers van de artikels in de code worden telkens vermeld bij de tekst die daarover handelt. De voorbeelden in deze handleiding zijn illustratief, in de werkingen kunnen zich uiteraard ook andere situaties voordoen.
- De **handleiding voor leidinggevers**: deze handleiding bouwt verder op de handleiding voor jeugdwereldzinswerkers. Daarin worden een aantal bijkomende thema's toegelicht en voorzien van meer technische en juridische onderbouwing. Zo kijken we naar privacy en gegevensbeheer, omgaan met schokkende gebeurtenissen, kinderen van asielzoekers en kinderen zonder papieren in de werking.
- In het artikel '**De discretieplicht toegelicht**' gaan we onder meer dieper in op wat de discretieplicht inhoudt. Wat zijn de uitzonderingen en wat met discretie binnen het team en de aansprakelijkheid?
- Het artikel '**Stappenplan: omgaan met verontrusting**' overloopt de verschillende stappen die doorlopen worden bij een verontrustende situatie.

- Met het artikel '**Waar kan ik terecht?**' lijsten we heel wat relevante organisaties en diensten op waar kinderen en jongeren, hun ouders en jijzelf met vragen, meldingen en klachten terecht kunnen.
- Het artikel '**(De)radicalisering in het jeugdwereldzinswerk: deontologische kwesties en alternatieven**' staat stil bij wat radicalisering en LIVC-R's¹ inhouden. Wat is daar de rol van jeugdwereldzinswerkers al dan niet in en wat je kan doen als je in dat kader zorgen maakt om jongeren?
- In het artikel '**Sociale media**' lichten we het gebruik en de risico's van sociale media toe en hoe je daar als jeugdwereldzinswerker mee aan de slag kan.

Heb je naast dit dossier nood aan uitwisseling, vorming of een klankbord? Dan kan je steeds beroep doen op Uit De Marge.

Wil je graag uitwisselen over cases, maar heb je het vermoeden dat nabije collega's uit de context kunnen afleiden over welke kinderen of jongeren het gaat? Dan kan het beter zijn om de case te bespreken met collega-jeugdwereldzinswerkers uit andere jeugdwereldzinswerkingen. Daarvoor organiseert Uit De Marge **regionale intervisiegroepen**.

Daarnaast organiseert Uit De Marge **vormingen** rond deontologie. Zo kunnen we naar je werking komen en een vorming op maat bieden voor je team. We voorzien ook regelmatig een geprogrammeerde vorming rond deontologie. Wil je nog meer te weten komen over het thema of wil je ook met andere jeugdwereldzinswerkers in gesprek gaan over bepaalde kwesties om je visie te verbreden? Dan raden we je aan ons aanbod in de gaten te houden en je in te schrijven voor onze vormingen.² We bieden telkens een mix van inzichten opdoen en trainen op vaardigheden en houdingen.

Ten slotte kan je ook altijd **telefonisch of via e-mail** terecht bij Uit De Marge als je met vragen zit over de thema's die aan bod komen in dit dossier. Onze contactgegevens kan je terugvinden op onze website.

¹ LIVC-R staat voor Lokale Integrale Veiligheidsceel inzake Radicalisme, Extremisme en Terrorisme en is een casusoverleg om terroristische misdrijven te voorkomen. Het heeft als doel personen die zich in een 'radicaliseringsproces' bevinden vroeg te detecteren en geïndividualiseerde opvolgtrajecten uit te werken (Wetsontwerp tot oprichting van Lokale Integrale Veiligheidsceellen inzake radicalisme, extremisme en terrorisme, 2018).

² Raadpleeg voor het volledige vormingsaanbod onze vormingsbrochure of neem een kijkje op onze website uitdemarge.be.

1

Deontologische code voor het
jeugdwelzijnswerk met kinderen
en jongeren in een maatschappelijk
kwetsbare situatie

Inhoud³

1. Over het hoe en waarom van deze code	13
2. De functies van het jeugdwelzijnswerk	15
3. Uitgangspunten	16
4. De indeling	17
5. De medewerker als professional	17
6. De relatie van de jeugdwelzijnswerker met de kinderen en jongeren	18
• Basisprincipes	
• Richtlijnen voor pedagogisch handelen en groepswork	
• Richtlijnen voor het omgaan met individuele hulpvragen	
7. De relatie van de jeugdwelzijnswerker met andere actoren	20
• Het kind of de jongere als centrale actor	
• Discretieplicht	
• Samenwerkingsverbanden met maatschappelijke instellingen zoals onderwijs, hulpverlening, politie, OCMW, enz.	
• Gegevensverzameling	
8. Werken in team en verantwoordelijkheden tegenover de werking	26

³ Dit document kwam tot stand met medewerking van Kadir Vardar, Gigos Jeugdwelzijnswerk, Dirk Langendries, Gerard Kraaijvanger, Mieke Nolf en Koen De Stoop.

1. Over het hoe en waarom van deze code

Er zijn zo van die situaties, situaties waarvan je als medewerker van een jeugdwelzijnswerking met kinderen en jongeren in een maatschappelijk kwetsbare situatie (WMKJ of 'Werking met Maatschappelijk Kwetsbare Jongeren') niet goed weet wat je ermee moet aanvangen. Wat moet ik doen om 'goed' te doen? Wat is correct handelen in dit geval?

Gelukkig sta je er niet alleen voor. Je bent lid van een team, je hebt een coördinator of je werk wordt opgevolgd door een stuurgroep. Je mag van hen verwachten dat ze jou advies geven of samen met jou nadenken over een bepaalde situatie.

Er is bovendien deze deontologische code. Laat ze een leidraad zijn bij morele discussies of vraagstukken en bij de uitvoering van je opdracht. Deze code is ook een afsprakennota. Ze verwoordt de afspraken die de medewerker maakt met zijn werkgever, met de kinderen en jongeren met wie hij werkt én met de maatschappij.

De richtlijnen in de code steunen op de waarden en normen waarover we het binnen het werkveld eens zijn dat ze noodzakelijk zijn om de missie van dit jeugdwelzijnswerk in de praktijk te brengen. Een aantal richtlijnen zijn gebaseerd op wettelijke verplichtingen.

Deze code geldt voor alle medewerkers in het jeugdwelzijnswerk met kinderen en jongeren in een maatschappelijk kwetsbare situatie, zonder onderscheid van opdracht of opleiding. De code geldt net zo goed voor vrijwilligers en stagiairs als voor beroepskrachten. Even goed voor jonge als voor ervaren jeugdwelzijnswerkers en zowel voor coördinatoren, als voor onthaal- of administratieve medewerkers, voor doorverwijzers, activeerders of begeleiders van individuele trajecten.

We zijn ervan overtuigd dat de voorschriften voor elke functie en opdracht van toepassing zijn, ook al verloopt het contact met de kinderen en jongeren op een zeer uiteenlopende manier.

De richtlijnen in deze code zijn formeel omschreven. De code is immers een contract tussen werkgever en werknemer of vrijwilliger. Het wordt ondertekend bij de aanwerving. Op die manier informeert de organisatie zijn medewerkers over de geldende morele richtlijnen waaraan de medewerker zich moet houden. Anderzijds biedt het de medewerker ook bescherming indien een morele kwestie juridische gevolgen heeft.

De code is bedoeld voor de hele sector. Ook daarom zijn de **richtlijnen formeel en algemeen omschreven**. Coördinatoren en jeugdwelzijnswerkers moeten bij iedere kwestie zelf de **vertaling maken naar hun praktijk**. Om tegemoet te komen aan de nood en behoefte aan ondersteuning bij dat ‘vertaalwerk’ organiseert Uit De Marge intervisie en vorming. We hebben ook handleidingen ter beschikking met voorbeelden en achtergrondinformatie. Je kan bij ons ook terecht voor advies en begeleiding in concrete situaties.

Het is niet mogelijk om voor alle moreel moeilijke situaties kant-en-klare oplossingen te bieden. Wat de ‘goede’ of ‘rechtvaardige’ manier van handelen is in een specifieke context, zal dikwijls aanleiding zijn tot discussie binnen het team. Dergelijke discussies zijn zinvol en noodzakelijk. De deontologische code biedt een kader om de discussie zinvol te voeren.

Het kan verhelderend zijn om de teksten die je op uitdemarge.be vindt, erbij te nemen. Ga te rade bij je coördinator of klop aan bij Uit De Marge als je meer uitleg wenst over deze algemene visie of erover wilt praten. In de handleidingen en bijlagen van dit dossier kan je hier ook meer informatie over vinden.

De huidige code is een herwerking van de code die we in 2004 opstelden. We contacteerden jeugdwelzijnswerkers, stafmedewerkers, coördinatoren en externen en herschreven de oude tekst. Een deontologische code is nooit helemaal ‘af’. Nieuwe maatschappelijke ontwikkelingen roepen immers nieuwe morele kwesties op. Daarom installeerde Uit De Marge ook een **deontologische commissie** die regelmatig samenkomt. Die commissie bestaat uit vertegenwoordigers van het werkveld en externe deskundigen die signalen opvangen en bevragen. Zo gaan we samen op zoek naar nieuwe handvaten voor nieuwe uitdagingen.

2. De functies van het jeugdwelzijnswerk

We omschrijven het jeugdwelzijnswerk met kinderen en jongeren in een maatschappelijk kwetsbare situatie aan de hand van vier functies.

Het **groepsgericht vrijetijdsaanbod**. We realiseren een groepsgericht aanbod voor kinderen en jongeren in de vrije tijd. Dat aanbod is gericht op de versterking van de maatschappelijke participatiekansen van kwetsbare groepen (empowerment). Centraal daarbij staan het verbreden van de leefwereld, het bevorderen van de groepscohesie, het ontwikkelen van sociale vaardigheden en het bieden van uitdagingen zodat kinderen in groep leren participeren.

De **welzijnsfunctie**. Het jeugdwelzijnswerk met kinderen en jongeren in een maatschappelijk kwetsbare situatie heeft bijzondere aandacht voor het fysieke en psychosociale welzijn van deze doelgroepen. Individuele noodsituaties en hulpvragen krijgen een plek in de werking. Via een eigen werkmethode of via een warme doorverwijzing naar andere welzijnsdiensten zoeken we samen antwoorden.

De **brugfunctie** met andere levensdomeinen wijst op de verantwoordelijkheid die we dragen om kinderen en jongeren niet op te sluiten in ‘jeugdland’, maar actief en vanuit de vrije tijd de brug te slaan naar andere levensdomeinen zoals onderwijs, de arbeidsmarkt, hulpverlening, cultuur, sport, justitie, enz. We streven naar een betere toegankelijkheid van maatschappelijke instellingen in verschillende levensdomeinen voor alle kinderen en jongeren.

Belangenbehartiging en signaalfunctie. Het jeugdwelzijnswerk met kinderen en jongeren in een maatschappelijk kwetsbare situatie zet zich in voor de realisatie van de sociale grondrechten⁴ voor de doelgroep. Dat doen we door als spreekbuis namens de doelgroep op te treden en door de doelgroep zelf een stem te geven in het maatschappelijk debat (emancipatie).⁵ Daarom bouwen we ook actief aan onze netwerken.

⁴ Het gaat hier om het recht op arbeid, sociale zekerheid, sociale bijstand, bescherming van de gezondheid, juridische bijstand, geneeskundige bijstand, behoorlijke huisvesting, gezond leefmilieu, culturele en maatschappelijke ontplooiing en kosteloos en vrij leerplachtonderwijs.

⁵ Lees ook ‘Emancipatorisch jeugdwerk met maatschappelijk kwetsbare kinderen en jongeren’ (Uit De Marge, 2009).

3. Uitgangspunten

Het belang van het kind. Wat is in het belang van het kind? Dat is niet altijd meteen duidelijk. Als jeugdwelzijnswerker kan je daarover van mening verschillen met het kind of de ouders. Ga altijd in dialoog met het kind voor je een beslissing neemt.

Het participatieprincipe. Kinderen hebben het recht om hun mening te uiten en het recht dat men met deze mening rekening houdt in elke aangelegenheid of procedure die hen aanbelangt.

Het non-discriminatiebeginsel. We discrimineren niet op basis van huidskleur; geslacht; taal; godsdienst; politieke of andere overtuiging; nationale, etnische of maatschappelijke afkomst; welstand; beperking; geboorte of andere eigenschappen of kenmerken van het kind of van zijn wettelijke voogd.

Deze principes zijn overgenomen uit het Verdrag inzake de Rechten van het Kind (1989).

De vertrouwensrelatie. Een jeugdwelzijnswerker komt heel wat te weten over en van kinderen en jongeren. Voor veel kinderen is de werker hun vertrouwenspersoon. Dat vertrouwen is voor een jeugdwelzijnswerker ook noodzakelijk om de functies zoals hierboven beschreven ten volle op te nemen. Deze deontologische code moet kinderen en jongeren beter garanderen dat hun vertrouwen niet geschonden wordt. Dat maakt een duurzame relatieopbouw mogelijk.

4. De indeling

‘De medewerker als professional’ omvat de eerste groep richtlijnen. Hier wijzen we op de verantwoordelijkheid die de medewerker heeft om bij zichzelf de nodige voorwaarden te realiseren voor een kwaliteitsvolle jeugdwelzijnswerking. Zelfkennis en inzicht in de eigen positie zijn daarbij essentieel.

Dan volgen een aantal richtlijnen die samengaan met de verantwoordelijkheid die een werker heeft ten aanzien van de kinderen en jongeren. We onderscheiden het pedagogisch handelen en het professioneel omgaan met individuele hulpvragen.

De medewerker heeft ook een verantwoordelijkheid tegenover andere actoren met wie hij een werkrelatie heeft. Hoe gaan we correct om met gegevensregistratie en met vertrouwelijke informatie? Hoe gaan we om met andere actoren in samenwerkingsverbanden?

Ten slotte gaan we in op werken in team en de verantwoordelijkheid van de werker tegenover de organisatie.

5. De medewerker als professional

1. Welzijnsgericht werken met kinderen en jongeren in en vanuit de vrije tijd is de eerste en belangrijkste opdracht van een jeugdwelzijnswerker in functie.
2. De medewerker denkt na over de gevolgen van zijn eigen handelen en neemt daarvoor verantwoordelijkheid op. Hij is tijdens de werking verantwoordelijk voor de veiligheid van de kinderen en jongeren die tot zijn groep behoren.
3. De medewerker verwerft inzicht in de sociale werkelijkheid en de maatschappelijke ongelijkheid.
4. De medewerker werkt aan de versterking van zijn deskundigheid: kennis, inzicht, vaardigheden en attitudes.
5. De medewerker bewaakt zijn persoonlijke integriteit: hij maakt geen misbruik van zijn deskundigheid en/of positie.
6. De medewerker is zich bewust van zijn eigen waarden, normen en religieuze en/of ideologische overtuigingen. Hij zorgt ervoor dat die hem niet hinderen bij de uitvoering van zijn opdracht.

7. De medewerker verduidelijkt tegenover de kinderen en jongeren, en tegenover alle betrokkenen, de verschillende functies en rollen die hij vervult. De medewerker gaat op een bewuste en verantwoordelijke manier om met contacten in de vrije tijd die invloed hebben op zijn rol als jeugdwelzijnswerker.

6. De relatie van de jeugdwelzijnswerker met de kinderen en jongeren

Basisprincipes

8. De medewerker streeft naar zelfstandigheid, rechtvaardigheid, eerlijke maatschappelijke verhoudingen en toekenning van gelijke rechten voor groepen in een maatschappelijk kwetsbare positie.
9. De medewerker benadert elk kind, elke jongere en elke ouder of andere betrokkene op een voor de persoon begrijpbare manier. Hij stemt zijn aanbod af op de behoeften en de mogelijkheden van kinderen en jongeren.
10. De medewerker benadert de kinderen en jongeren als unieke en authentieke personen. Hij toont ten opzichte van iedereen gelijke bereidheid tot het aangaan van een professionele relatie.
11. De medewerker respecteert elk kind en elke jongere ongeacht zijn filosofische, godsdienstige of ideologische overtuiging, in zoverre die niet strijdig is met de Verklaring van de Rechten van de Mens en het Verdrag van de Rechten van het Kind.

Richtlijnen voor pedagogisch handelen en groepswork

12. De medewerker ontwikkelt een aanbod vanuit de individuele, groepsgebonden en maatschappelijke context van de kinderen en jongeren. Hij stimuleert hen om dat mee inhoud en vorm te geven.
13. De medewerker is zich bewust van zijn invloed op het sociaal leerproces van kinderen en jongeren. Hij stimuleert hun competenties met het oog op volwaardige deelname aan de samenleving.
14. De medewerker is een voorbeeldfiguur. Hij is zich bewust van zijn opvoedende rol naar kinderen en jongeren toe. Hij helpt hen beter inzicht te verwerven in hun gedrag en de mogelijke gevolgen ervan.

15. De medewerker gaat positief om met conflicten en moeilijke situaties met en tussen kinderen en jongeren. Hij zoekt daarbij naar leermogelijkheden voor hen en voor zichzelf.
16. De medewerker communiceert duidelijk over regels en afspraken.
17. De medewerker begrenst grensoverschrijdend gedrag. Hij motiveert die regels tegenover het kind of de jongere en staat in voor de opvolging en re-integratie.
18. De medewerker heeft respect voor de fysieke integriteit van de kinderen en jongeren en gebruikt geen geweld.
19. De medewerker krijgt het respect van de kinderen of jongeren vanuit de vertrouwensrelatie die hij met hen opbouwt. Hij is niet structureel afhankelijk van derden om zijn positie te handhaven.

Richtlijnen voor het omgaan met individuele hulpvragen

20. De medewerker werkt in de eerste plaats in functie van het welbevinden van kinderen en jongeren. Hij vertrekt daarbij van de eigen ervaring van kinderen en jongeren en hun omgeving.
21. De medewerker heeft een opdracht in het detecteren van noden en behoeften bij kinderen en jongeren. Bij zijn observaties van de kinderen en de jongeren vangt hij signalen op. Hij bevraagt hen daarover, zal actief luisteren en het kind ondersteunen in mogelijke oplossingsstrategieën.
22. De jeugdwelzijnswerker wijst indien nodig op een correcte en warme manier door naar gespecialiseerde instanties. Hij volgt daarvoor de procedure van doorverwijzing van de organisatie. Hij signaleert tekorten in het hulpverleningsaanbod via zijn coördinator.⁶
23. De mate waarin de jeugdwelzijnswerker kan ingaan op individuele hulpvragen hangt af van zijn opdracht en wordt vastgelegd in zijn taakomschrijving. Hij communiceert dat duidelijk naar de kinderen en jongeren.
24. De medewerker erkent dat kinderen en jongeren wilsbekwaam zijn: kinderen en jongeren zijn in staat een eigen mening te vormen en zijn vrij om verantwoorde keuzes te maken. De werker respecteert de bewuste handelingen en keuzes van het kind of de jongere en

6

Lees meer in het artikel 'Waar kan ik terecht?'.

respecteert ook het recht van de ouders om geïnformeerd te worden over fundamentele opvoedingskwesties, binnen de wettelijke grenzen en in het belang van de minderjarige. Hij ondersteunt kinderen en jongeren bij de afweging van belangen en mogelijke gevolgen. Een minderjarige van twaalf jaar of ouder wordt geacht in staat te zijn om zijn belangen redelijk te beoordelen.⁷

7. De relatie van de jeugdwelzijnswerker met andere actoren

Het kind of de jongere als centrale actor

25. Voor de werker staan de verantwoordelijkheid en de keuzevrijheid van kinderen en jongeren centraal. Hij probeert een open communicatie te creëren tussen hen en de voor hen relevante actoren, en dat steeds in het belang van de kinderen en jongeren.

De medewerker laat de kinderen en jongeren zoveel mogelijk zelf communiceren. Hij zal hen daarin stimuleren en ondersteunen.

Discretieplicht

26. De medewerker is gebonden aan discretieplicht: hij gaat discreet om met de vertrouwelijke informatie over kinderen en jongeren en hun omgeving. Hij geeft deze informatie niet door aan derden zonder hun toestemming. Het vrijgeven van deze informatie schendt het vertrouwen die kinderen of jongeren in hem stellen. Ze schendt ook de vertrouwensrelatie tussen het kind of de jongere en de jeugdwelzijnswerker, die noodzakelijk is voor de uitvoering van zijn opdracht.⁸

⁷ Gelijkaardig aan het 'Decreet betreffende de rechtspositie van de minderjarige in de integrale jeugdhulp' (7 mei 2004) waarbij een minderjarige bekwaam geacht wordt om zijn rechten uit te oefenen (recht op hulpverlening, instemming en vrije keuze, informatie en duidelijke communicatie, respect voor het gezinsleven, inspraak en participatie, toegang tot dossier, bijstand, privacy en een menswaardige behandeling). Het recht op instemming en vrije keuze en de dossierinzage oefent hij zelfstandig uit op voorwaarde dat hij tot een redelijke beoordeling van zijn belangen in staat is, rekening houdend met zijn leeftijd en zijn maturiteit. Dat betekent dat men van de leeftijd van 12 jaar kan afwijken naargelang de maturiteit van het kind.

⁸ Lees meer over de functies van het jeugdwelzijnswerk met kinderen en jongeren in een maatschappelijk kwetsbare situatie in de **inleiding**.

27. Er zijn uitzonderingen op de discretieplicht:

1. Als het delen van informatie in het belang is van het kind of de jongere. Dan vraag je als jeugdwelzijnswerker echter wel altijd vooraf toestemming aan het kind of de jongere.⁹
2. Als er sprake is van een noodtoestand: als de fysieke, psychosociale of seksuele integriteit van kinderen of jongeren op het spel staat.
3. Indien de wet de medewerker daartoe verplicht: bij een onderzaging door een onderzoeksrechter.¹⁰
4. Indien er sprake is van een gewetenskwestie of moreel dilemma voor de medewerker of de organisatie.
5. Als de medewerker of organisatie geschaad wordt.
6. Tegenover ouders hebben jeugdwelzijnswerkers geen discretieplicht.¹¹ Zij hebben recht op informatie om fundamentele opvoedingsbeslissingen te nemen. De jeugdwelzijnswerker weegt dat recht af tegenover het recht op privacy van het kind of de jongere. In sommige gevallen is het informeren van de ouders echter niet in het belang van het kind.

De medewerker overlegt daarover altijd eerst met zijn coördinator, tenzij dat niet mogelijk is wegens hoogdringendheid. Bovendien draagt hij niet meer informatie over dan noodzakelijk voor een goed begrip van de situatie.

28. De discretieplicht geldt ook tegenover collega's binnen de organisatie. De medewerker kan vertrouwelijke informatie¹² delen met teamgenoten onder volgende voorwaarden:

⁹ Een kind van 12 jaar wordt in staat geacht zelf te oordelen over zijn belangen. Als de werker van mening is dat een kind niet zelf kan oordelen, beslist hij dat niet zonder overleg met zijn coördinator, tenzij hoogdringendheid directe hulp vereist.

¹⁰ Daarvoor wordt een bevel afgeleverd door de onderzoeksrechter of is er een uitnodiging tot verhoor van het parket.

¹¹ Lees meer in het artikel '**De discretieplicht toegelicht**'.

¹² Vertrouwelijke informatie is alle informatie die men verkrijgt in een vertrouwensrelatie met het kind, de jongere of zijn ouders; mondeling of door observatie (zoals bij een huisbezoek of een zwempartijtje). Als twee jeugdwelzijnswerkers dezelfde vertrouwelijke informatie verkrijgen delen zij deze informatie met elkaar, niet met collega's. Als een kind gedrag stelt dat voor iedereen in de werking observeerbaar is, is dat 'gedeelde' informatie binnen de werking. Er kan daarover binnen de werking gepraat worden.

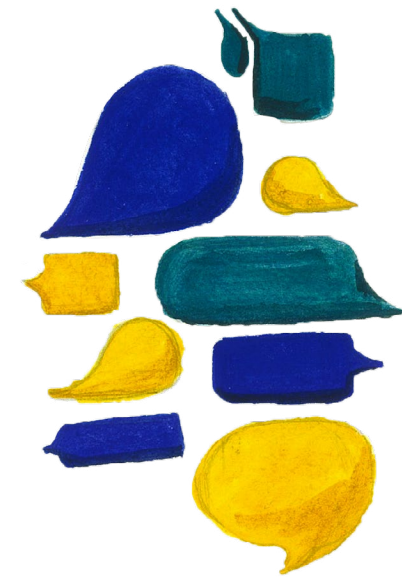
- Voorafgaand overleg met zijn coördinator.
- Hij beperkt zich tot de noodzakelijke informatie.
- Hij deelt de informatie alleen met bevoegden en alleen indien het delen van informatie noodzakelijk is voor de uitvoering van hun opdracht.
- De overdracht van informatie gebeurt bij voorkeur in een formele setting (teamverband).
- De jeugdwelzijnswerker brengt het kind of de jongere op de hoogte.
- De werker moet zijn coördinator informeren en consulteren. Hij heeft de plicht om zijn beslissingen die invloed hebben op het leven van kinderen en jongeren of op de organisatie af te toetsen bij zijn coördinator.
- De jeugdwelzijnswerking kan ervoor kiezen om een ouderbeleid op te zetten. De opbouw van de relatie met ouders vertrekt vanuit het perspectief van de kinderen of de jongeren. Jeugdwelzijnswerkers hebben geen discretieplicht tegenover ouders, maar ook geen actieve informatieplicht. Als zij samen met hun coördinator inschatten dat het doorgeven van informatie aan ouders ingaat tegen de belangen van de minderjarigen kunnen ze ervoor kiezen om dat niet te doen. Vanaf 12 jaar of ouder kunnen we veronderstellen dat het kind of de jongere in staat is om zijn belangen redelijk te beoordelen.¹³ Hier gelden ook de uitzonderingen op de discretieplicht zoals omschreven in punt 28.
- Indien de politie informatie over kinderen en jongeren vraagt aan de medewerker, verwijst hij door naar zijn coördinator.

Samenwerkingsverbanden met maatschappelijke instellingen zoals onderwijs, hulpverlening, politie, OCMW, enz.

29. Samenwerking met andere actoren moet het belang van de kinderen en de jongeren ten goede komen. Noch de jeugdwelzijnswerker, noch de jeugdwelzijnswerking kunnen meewerken aan een samenwerking die ingaat tegen de belangen van kinderen of jongeren.

¹³ Naar analogie met het 'Decreet betreffende de rechtspositie van de minderjarige in de integrale jeugdhulp' (2004).

30. De jeugdwelzijnswerker behartigt de belangen van de doelgroep. Daarom neemt hij zijn signaalfunctie op: hij signaleert noden en behoeften van de doelgroep die het gevolg zijn van een (mogelijke) kwetsende relatie met maatschappelijke instituties en sociale voorzieningen.
31. De jeugdwelzijnswerker brengt betrokken kinderen (of ouders) en jongeren op de hoogte van lopende samenwerkingsverbanden.¹⁴

¹⁴ Informatie over gedrag van kinderen en jongeren in de werking blijft bij voorkeur binnen de werking. Indien de jeugdwelzijnswerker het wenselijk acht dat men actoren buiten de werking daarvan op de hoogte brengt, consulteert hij altijd vooraf zijn coördinator. Het delen van informatie moet duidelijk in het belang zijn van het kind of de jongere. Ze worden daarvan minstens geïnformeerd.

Gegevensverzameling

Veel werkingen beschikken dus over heel wat gegevens van hun kinderen, jongeren, maar ook ouders, leden, enz. De vernieuwde privacywetgeving legt daarbij strikte regels op voor de verwerking van persoonsgegevens. De Algemene Verordening Gegevensbescherming (AVG, of General Data Protection GDPR) heeft betrekking op het verzamelen, raadplegen, wijzigen, verspreiden, koppelen, publiceren, vernietigen, enz. van persoonsgegevens. Bij persoonsgegevens gaat het om alle gegevens van een geïdentificeerde of identificeerbare (natuurlijke) persoon: naam, foto's en geluidsopnames, adres, e-mailadres en telefoonnummer (ook je persoonlijke contactgegevens op het werk), rijksregisternummer, vingerafdrukken, leeftijd, geslacht, lichamelijke en psychische kenmerken, financiële situatie, bankrekeningnummer, geheime codes, gezinssamenstelling, geaardheid, vrijetijdsbesteding, lidmaatschappen, gerechtelijke gegevens, opleiding, beroep, enz.

32. De medewerker verzamelt van de kinderen en jongeren alleen gegevens die nodig zijn voor de uitvoering van zijn opdracht en mits hun uitdrukkelijke toestemming of van een ouder/voogd. Hij volgt daarbij de regels van de privacywetgeving en de richtlijnen van de privacyverklaring van de eigen werking.
33. De jeugdwelzijnswerker gaat te allen tijde transparant en eerlijk te werk en informeert de kinderen, jongeren en/of ouders op een begrijpelijke en correcte manier over zijn manier van werken. Hij geeft hen volledige informatie over wat er met ingewonnen gegevens gebeurt, welke gegevens gebruikt worden en waarom. De jeugdwelzijnswerker informeert daarover zodra hij de eerste gegevens opslaat. De verantwoordelijke binnen de organisatie maakt bovendien een privacyverklaring op die op de website wordt gepubliceerd. Op deelnemings-, inschrijvingsformulieren of andere documenten kan steeds naar deze verklaring verwezen worden (Tas, 2017).¹⁵
34. De medewerker bewaart documenten met informatie over kinderen en jongeren, opgemaakt in uitvoering van zijn opdracht, altijd op een manier waardoor ze niet toegankelijk zijn voor derden.
35. De medewerker bewaart de gegevens nooit langer dan absoluut nodig. Zodra het doel van de gegevensverzameling niet meer geldt, moeten de gegevens gewist of vernietigd worden. Ook daarover moet duidelijk en transparant gecommuniceerd worden (Tas, 2017).

¹⁵ Lees meer rond gegevensverwerking in de handleidingen voor jeugdwelzijnswerkers en leidinggevenden.

36. Informatie wordt alleen telefonisch of elektronisch meegedeeld indien de aanvrager bevoegd en bekend is en zich kan identificeren. Daarbij neemt men de nodige voorzorgsmaatregelen in acht.
37. De betrokkene van wie de gegevens worden verwerkt, heeft het recht te weten wie zijn gegevens verwerkt, om welke persoonsgegevens het precies gaat en waarom ze gevraagd worden. Als verantwoordelijke moet je op vraag gratis een kopie verstrekken van de verwerkte persoonsgegevens (Tas, 2017).
38. De betrokkene kan op elk moment wijzigingen in zijn persoonsgegevens doorgeven. Hij kan daarbij te allen tijde zijn persoonlijke gegevens inkijken en eventueel verbeteren. Hij heeft bovendien het recht om de door hem verstrekte gegevens door de organisatie aan hem te laten overdragen of in opdracht van hem rechtstreeks aan een andere partij over te brengen (Tas, 2017).
39. Je moet als organisatie de betrokkene bij de eerste communicatie informeren van zijn recht op verzet en het uitdrukkelijk vermelden in de privacyverklaring (Tas, 2017).
40. De betrokkene kan steeds bezwaar maken tegen de verwerking van zijn persoonsgegevens (of een deel daarvan) door de organisatie of door één van haar verwerkers. Hij heeft daarbij steeds het recht de toestemming met betrekking tot het verzamelen en verwerken van zijn gegevens in te trekken en 'vergeten' te worden.

8. Werken in team en verantwoordelijkheden tegenover de werking

- 41. De medewerker houdt zich strikt aan afspraken in het team.
- 42. De jeugdwelzijnswerker werkt loyaal mee aan de uitvoering en de ontwikkeling van de doelstellingen en het beleid van de organisatie.
- 43. De werker toetst eigen opvattingen aan die van collega's en stelt eigen inzichten en beroepservaring actief beschikbaar.
- 44. De medewerker meldt interne mistoestanden, zoals herhaaldelijke deontologische fouten van collega's of organisatorische tekortkomingen, aan de vertrouwenspersoon binnen de organisatie.
- 45. De medewerker bespreekt met zijn coördinator wat nodig is om goed te functioneren binnen de werking.
- 46. De medewerker gaat bewust om met de registratie en de verzameling van gegevens die noodzakelijk zijn voor het beleid van de werking en houdt zich daarbij aan de regels van de privacywetgeving.¹⁶

¹⁶ In werkvormen waarbij de aanleg van een dossier noodzakelijk is, houdt men zich aan de privacywetgeving. Dat houdt in dat er daarvoor in de eerste plaats uitdrukkelijke toestemming nodig is van kinderen, jongeren en de ouders van minderjarige kinderen. Bovendien hebben ze altijd het recht om hun dossier in te kijken.

Werken in team

2

Wat kan, mag en moet:
deontologische handleiding voor
jeugdwelzijnswerkers

Inhoud

1. De medewerker als professional	31
• De jeugdwereldwerker is een deskundige	
• Rollen en functies	
2. De relatie van de jeugdwereldwerker met de kinderen en jongeren	36
• Basisprincipes	
• Respect voor verschillende overtuigingen	
• Asielzoekers en kinderen en jongeren zonder papieren in de werking	
• Richtlijnen voor pedagogisch handelen	
• Het professioneel omgaan met individuele hulpvragen	
3. De relatie van de jeugdwereldwerker met andere actoren	60
• Het kind of de jongere als centrale actor	
• De maatschappelijke instelling als vragende partij	
• Omgaan met vertrouwelijke informatie	
• De leidinggevende als eerste (en enige) aanspreekpunt	
• De ouder(s) als relevante partij	
• Gegevensverzameling	

1. De medewerker als professional

De jeugdwereldwerker is een deskundige

Jeugdwereldwerker ben je niet zomaar. Het is niet omdat je een goede kinderopas bent, een superleuke grote zus of broer of een ancien in de jeugdbeweging dat je ook een 'goede' jeugdwereldwerker bent.

De medewerker beschouwt zijn **opdracht naar de kinderen en jongeren als een primaire verplichting**. Dat wil zeggen als de eerste en meest belangrijke verplichting (**art. 1**). Tijdens de werking verbindt de medewerker zich ertoe zich aan zijn opdracht te houden, hij laat zich bijvoorbeeld niet afleiden door privéaangelegenheden. Daarnaast zal hij in contact met personen of organisaties buiten de jeugdwereldwerking (bv. burens, wijkcomité, buurtagent, leerkracht, enz.) steeds zijn opdracht die hij heeft naar de kinderen en jongeren toe, voor ogen houden.

VOORBEELD:

Het wijkcomité klaagt over een groepje kinderen dat 's avonds op straat speelt en te veel lawaai maakt. Men vraagt of jij hen wil berispen omdat jij met de kinderen een vertrouwensband hebt en zij niet. Je hebt in de eerste plaats een opdracht naar de kinderen toe, niet naar het buurtcomité. Samen met je collega's kan je nagaan of de vraag van de buurtbewoners past binnen je opdracht en hoe je dat aanpakt. Je kan bijvoorbeeld een projectweek organiseren rond 'spelen op straat', waarbij het buurtcomité uitgenodigd wordt op jullie tentoonstelling. Zo leren de burens de kinderen kennen en durven ze hen zelf aanspreken als ze te veel lawaai maken.

Jeugdwereldwerker worden is voor iedereen een groei- en leerproces. Zeker voor wie werkt met kinderen en jongeren in een maatschappelijk kwetsbare situatie. Leren doe je met vallen en opstaan, met wauw-momenten en dieptepunten. Belangrijk is dat je niet alleen dingen doet, maar ook durft nadenken waarom je dingen op die manier doet, wat de effecten zijn en wat je anders zou kunnen doen (**art. 2**).

Werken in een werking met kinderen en jongeren in een maatschappelijk kwetsbare situatie is geen waardevrij gegeven. Het verwacht een zeker engagement ten opzichte van de doelgroep en een stellingname tegenover maatschappelijke ongelijkheid. Daarvoor is **inzicht in de sociale werkelijkheid** noodzakelijk (**art. 3**). Verwachten we dan dat alle jeugdwereldwerkers grote diploma's op zak hebben? Zeker niet! We geloven dat je dat inzicht op

veel manieren kan opdoen: door eigen ervaringen, door de werkwijze van maatschappelijke instellingen te observeren, door mensen met verschillende achtergronden te leren kennen, door de krant te lezen, door vormingen te volgen of teksten¹⁷ door te nemen, enz.

De **deskundigheid** van de jeugdwelzijnswerker (**art. 4**) vertaalt zich in een set van kennis en inzichten, vaardigheden en attitudes.

Op vlak van kennis en inzichten zijn minstens volgende punten belangrijk:

- inzicht in de leefwereld en de maatschappelijke positie van kinderen en jongeren in een maatschappelijk kwetsbare situatie,
- kennis van de gemeente of wijk waarbinnen je werkt,
- inzicht in de eigen maatschappelijke positie.

De vereiste vaardigheden zijn onder meer:

- actief luisteren,
- observeren,
- begrijpbaar communiceren,
- een vertrouwensband opbouwen,
- kritisch kunnen nadenken over je eigen waarden en normen,
- een vrijetijdsaanbod op maat van de kinderen en jongeren aanbieden.

Qua houding is noodzakelijk:

- een open en respectvolle houding,
- een houding die warmte uitstraalt,
- een opstelling die kinderen en jongeren kansen biedt tot positieve ervaringen.

De jeugdwelzijnswerker staat tijdens evaluatiegesprekken open voor feedback op zijn deskundigheid en gaat samen met de leidinggevende na hoe deze deskundigheid verder aangescherpt kan worden.

De medewerker bewaart zijn **persoonlijke integriteit** (**art. 5**). Integriteit

¹⁷ Raadpleeg onze website uitdemarge.be en bekijk ons volledige aanbod aan lerende netwerken, intervisiegroepen, vormingen (op maat) en heel wat documentatie over onder meer het jeugdwerk en -beleid en andere dossiers.

houdt in dat je eerlijk en betrouwbaar bent en geen verschil maakt tussen wat je zegt en wat je doet. We verwachten van jeugdwelzijnswerkers dat ze integer zijn, dat ze eerlijk zijn naar de doelgroep en naar de werking, dat ze geloven in de doelstellingen van hun opdracht en deze zo correct mogelijk uitvoeren.

ENKELE VOORBEELDEN:

Een tienerwerker gebruikt zijn functie om baas te kunnen spelen over de kinderen als tegenreactie op hoe hij zelf behandeld werd als kind. Of een jongerenwerker gebruikt zijn relatie en informatie van jongeren om verhalen rond te bazuinen over gezinssituaties om de 'sensatiewaarde' van zijn werk aan te tonen.

Medewerkers mogen uiteraard ook geen misbruik maken van hun deskundigheid of van hun positie ten opzichte van de kinderen en jongeren.

VOORBEELD:

Een meisje dat naar de werking komt voelt zich duidelijk aangetrokken tot een jeugdwelzijnswerker. De jeugdwelzijnswerker moet haar duidelijk maken dat een persoonlijke relatie of intiem lichamelijk contact onmogelijk is zolang hij zijn functie uitoefent, ongeacht zijn gevoelens voor haar, zelfs indien ze meerderjarig is en zelfs als het contact buiten de werkuren plaatsvindt. Dat geldt ook als de jeugdwelzijnswerker voor een andere leeftijdsgroep staat of zelfs bij een andere werking tewerkgesteld is (als hij haar bijvoorbeeld ontmoet op kamp of tijdens een uitwisseling). Wil de jeugdwelzijnswerker een persoonlijke relatie met haar aangaan, dan moet hij dat bespreken met zijn leidinggevende. De leidinggevende kan als voorwaarde stellen dat de jeugdwelzijnswerker uit zijn functie treedt.

VOORBEELD:

Een jongere is een krak in automechanica. De jeugdwelzijnswerker mag de jongere niet vragen om zijn auto te repareren, zelfs niet tegen betaling. De jongere zou zich vanuit zijn relatie met de jeugdwelzijnswerker en vanuit loyaliteit moreel verplicht kunnen voelen om zijn auto te repareren.

De jeugdwelzijnswerker moet zich bewust zijn van zijn **waarden en normen** (**art. 6**). We ervaren onze omgeving ieder op onze eigen manier. Een vrouw kijkt anders naar de wereld dan een man, wie rijk is anders dan wie arm, wie positieve ervaringen had op school anders dan wie er negatieve had, wie religieus is of politiek actief, enzovoort. Iedere jeugdwelzijnswerker moet

zich bewust zijn van zijn 'bril' waarmee hij naar de wereld kijkt. Hij reflecteert over zijn eigen waarden- en normenkader en over hoe hij omgaat met de waarden, normen en overtuigingen van iemand anders. De deontologische code stelt dat een jeugdwelzijnswerker daar bewust over moet kunnen nadenken. Vaak zullen jeugdwelzijnswerkers geconfronteerd worden met waarden en normen van de kinderen en jongeren die botsen met die van zichzelf. Soms is het moeilijk om hier positie in te nemen. Verderop bij de bespreking van artikel 11 gaan we daar dieper op in.

Rollen en functies

Ieder persoon vervult verschillende rollen. We zijn zoon/dochter, broer/zus, neef/nicht, partner, vriend, buur, jeugdwelzijnswerker, ... Iedere rol brengt andere verwachtingen met zich mee. We verwachten van een jeugdwelzijnswerker dat hij duidelijk kan communiceren over welke rol hij op dat moment opneemt (art. 7).

VOORBEELD:

Als je neefjes en nichtjes in de jeugdwelzijnswerking actief zijn, ben je in familiecontext 'oom' en in jeugdwerkcontext 'jeugdwelzijnswerker'. Als oom ga je misschien meer toelaten: de kinderen mogen hun drankje zelf kiezen of ze mogen wat wilder zijn bij spelletjes omdat je hen in een andere context kent en vertrouwt. Als jeugdwelzijnswerker ga je daar misschien strikter in zijn omdat er bepaalde afspraken gelden binnen de jeugdwelzijnswerking.

Een herkenbaar debat is dat van de werkuren. Wanneer je in dezelfde wijk als van de jeugdwerking of als die van je kinderen en jongeren woont en hun familie persoonlijk kent, is het moeilijk om vast te leggen wanneer je werkt en wanneer niet. Een leidraad daarin zijn de functies van het jeugdwelzijnswerk: een groepsgericht vrijetijdsaanbod aanbieden gericht op het welzijn van kinderen en jongeren met een signaal- en belangenbehartigingsfunctie. In je rol als kennis of familielid ga je deze functies niet opnemen of toch zeker niet op dezelfde manier als je als jeugdwelzijnswerker doet. Je bent dan ook niet aan het werken. We verwachten van de jeugdwelzijnswerker dat hij dat onderscheid in rollen kan maken en duidelijk communiceert naar de kinderen, jongeren en hun ouders of begeleiders.

Sommige jeugdwelzijnswerkers nemen meer dan één functie op. Ze hebben bijvoorbeeld een andere parttimejob. Een medewerker die nog een andere functie uitoefent moet vooraf nadenken over de gevolgen die deze tweede

functie kan hebben voor zijn werk in de jeugdwelzijnswerking. Het moet voor alle betrokkenen duidelijk zijn welke functie je op dat moment vervult. Over het omgaan met mogelijke functieconflicten moeten afspraken gemaakt worden met de leidinggevende.

VOORBEELD:

Een jeugdwelzijnswerker is ook preventieambtenaar. Als jeugdwelzijnswerker kom je soms dingen te weten die je in je functie als preventieambtenaar misschien aan je diensthoofd moet melden. De jeugdwelzijnswerker dient daarover vooraf met zijn leidinggevende en met het diensthoofd afspraken te maken.

VOORBEELD:

Een jeugdwelzijnswerker is ook voetbaltrainer. Hij kent de jongens van op de trainingen en de matches. Hij heeft als trainer veel controle over de positionering van de kinderen. De kinderen kijken naar hem op en de ouders zien hem als een strikt gezagsfiguur. In een training is er vaak geen tijd voor discussie, maar bepaalt de trainer wat goed en fout is. Als jeugdwelzijnswerker zitten een aantal jongens uit het voetbalteam in zijn groep. Ze zijn trots dat hij hun trainer is en ze doen hun best om op een goed blaadje te staan. Hier kunnen een aantal functieconflicten uit ontstaan. Zo kunnen bijvoorbeeld de kinderen die niet voetballen het gevoel krijgen dat ze op de tweede plaats komen of kan de jeugdwelzijnswerker tijdens de werking bijvoorbeeld dreigen met een schorsing op de voetbalmatch. Bovendien primeren voor de jeugdwelzijnswerker pedagogische doelen en voor een trainer sportieve doelen. Als pedagoog ziet de jeugdwelzijnswerker grensoverschrijdend gedrag bij kinderen als een leerkans en gaat hij daarover in dialoog en onderhandeling. Een sportwerker heeft er vanuit sportieve doelen misschien enkel belang bij dat grensoverschrijdend gedrag zo vlug mogelijk van de baan is in functie van het resultaat dat behaald moet worden.

2. De relatie van de jeugdwelzijnswerker met de kinderen en jongeren

Basisprincipes

Wat zijn ‘basisprincipes’? Het zijn algemene uitgangspunten, kapstokken als het ware. De richtlijnen in de volgende hoofdstukken zijn de concretisering van deze principes. Ze kunnen hier dan ook niet los van gezien worden.

Wilsbekwaamheid is het vermogen om zelfstandig een beslissing te nemen. Bij volledige wilsbekwaamheid beschikt de persoon over alle relevante kennis van de kwestie.

Het recht op een eigen vrije mening en **keuzevrijheid** zijn termen waarmee we erop wijzen dat we geloven dat ieder mens in staat is om zelf na te denken, dat ieder vrij is een eigen mening te vormen en dat ieder het recht heeft om over zaken die zichzelf aanbelangen vrije keuzes te maken. Die ‘vrije keuzes’ komen echter niet uit de lucht vallen. Mensen zijn (meestal) geen geïsoleerde individuen, maar maken deel uit van familie- en gemeenschapsverbanden. De wijk waar je woont, je godsdienstige of ideologische overtuiging, het herkomstland van je (groot)ouders, je sociale klasse, enz. Deze factoren gaan mee bepalen tot welke gemeenschap(pen) je behoort. Iedere persoon maakt als het ware een soort unieke cocktail waarbij een mix van verschillende invloeden in diverse hoeveelheden zijn eigen persoonlijke denkkader vormt. Dat denkkader evolueert doorheen je leven. Een jong kind zal vooral het denkkader van zijn ouders overnemen. Later komen daar kaders van familieleden, leerkrachten, vrienden en – niet te vergeten – jeugdwelzijnswerkers bij. Zo groeit een kind niet alleen fysiek, maar ook moreel naar adolescentie en volwassenheid. De jeugdwelzijnswerker ondersteunt dat groeiproces. Niet door aan het kind te zeggen hoe het ‘juist’ moet denken, maar wel door het kind te laten nadenken over de gevolgen van zijn gedrag en zijn denken.

VOORBEELD:

David geeft een negatieve opmerking over de kledingstijl van een begeleider of een ander kind. In plaats van te reageren met “Dat mag je niet zeggen”, kan je vragen stellen: “Waarom valt je dat op?”, “Waarom is dat voor jou belangrijk?”, “Wat is ‘normale’ kledij voor jou?”, “Is dat voor iedereen zo?”, “Wat is mooi?”, “Zou het kunnen dat die persoon zijn kledij mooi vindt?” of “Waarom heb jij het er moeilijk mee dat hij dat draagt?”.

Op die manier leg je het kind geen externe verplichting op (“je mag niet ...”), maar laat je hem zelf stilstaan bij zijn uitspraak.

Artikel 8 wijst op de **emancipatorische functie** van het jeugdwelzijnswerk met kinderen en jongeren in een maatschappelijk kwetsbare situatie. Streven naar gelijkgerechtigdheid, zelfstandigheid en eerlijkere maatschappelijke verhoudingen wordt onder meer gerealiseerd door de kinderen en jongeren de kans te geven op interne en externe participatie. Interne participatie betekent mogelijkheden bieden om binnen de werking inspraak te krijgen en verantwoordelijkheid te nemen. Bij externe participatie ondersteun je kinderen en jongeren in het opnemen van een stem in het maatschappelijke debat. Je kan als jeugdwelzijnswerker de spreekbuis zijn van kinderen en jongeren door je signaalfunctie te vervullen en belangen te verdedigen. Of je kan een proces opstarten waarbij kinderen en jongeren zelf hun belangen leren verdedigen. Voor meer informatie of ondersteuning daarbij kan je terecht bij Uit De Marge.

Een jong kind zal vooral het denkkader van zijn ouders overnemen. Later komen daar kaders van familieleden, leerkrachten, vrienden en – niet te vergeten – jeugdwelzijnswerkers bij.

Een belangrijk aspect is bovendien dat je als jeugdwelzijnswerker kinderen, jongeren, ouders en andere betrokkenen op een voor hen **begrijpbare wijze** benadert (**art. 9**). Het aanbod moet afgestemd zijn op de noden, behoeften en mogelijkheden van de kinderen en jongeren met wie je werkt.

Het lijkt vanzelfsprekend dat we kinderen en jongeren benaderen als **unieke en authentieke personen** (**art. 10**). Voor jeugdwelzijnswerkers ligt hier echter een mogelijke valkuil. Een jeugdwelzijnswerker staat in voor een groepsgericht vrijetijdsaanbod. Hoe groter de groep, hoe complexer het aanbod en hoe jonger de kinderen, hoe meer de jeugdwelzijnswerker ‘de groep’ gaat zien, **ten koste van de individuele persoonlijkheid van kinderen**.

VOORBEELD:

Als je met een grote groep kleuters naar Walibi gaat, zal er veel van je energie opgaan in het duidelijk maken van regels, zorgen dat er niemand verloren loopt, ervoor zorgen dat iedereen een boterham krijgt, enz. Je krijgt dus minder kans om individuele gesprekjes aan te gaan met kinderen over wat ze zelf leuk of lekker vinden, waar ze bang voor zijn, wat nieuw voor hen is, ... Zorg voor voldoende begeleiding zodat die gesprekken kunnen plaatsvinden of zorg ervoor dat je ieder kind op voorhand voldoende kent.

Door de tijd te nemen om kinderen en jongeren goed te leren kennen, hen positief te benaderen en te bekrachtigen, door participatief te werken en kinderen en jongeren mee aan het roer van de werking te zetten, zorg je voor een positieve sfeer en een gedragen werking (**art. 12**). Op die manier zorg je ervoor dat er minder snel frustraties, kwaadheid en onverschilligheid ontstaan.

Die authentieke benadering is ook van groot belang voor de ‘welzijnsgerichte invulling’, de brugfunctie en de signaal- en belangenbehartigingsfunctie. Dat maakt het jeugdwerk met kinderen en jongeren in een maatschappelijk kwetsbare situatie dan ook zo uniek in Vlaanderen.

Respect voor verschillende overtuigingen

Artikel 11 stelt dat de medewerker elk kind en elke jongere respecteert ongeacht zijn filosofische, godsdienstige of ideologische overtuiging in zoverre die niet in strijd is met de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens en het Verdrag inzake de Rechten van het kind.

In eerste instantie betekent dat dat alle kinderen welkom zijn in je werking: katholieken, protestanten, moslims, vrijzinnigen, enz. Je hoeft het met hen niet eens te zijn, maar je hebt respect voor hun mening. De werking is ‘pluralistisch’, dat betekent dat ze openstaat voor kinderen en jongeren van verschillende strekkingen en met verschillende overtuigingen.

Het wordt moeilijker als de kinderen en jongeren of hun ouders er zelf een discriminerende, seksistische of racistische mening op nahouden. Hoe reageer je als jeugdwelzijnswerker in dergelijke situaties?

- Een jongere zegt dat hij op een extreemrechtse partij heeft gestemd omdat hij buitenlanders buiten wil.
- Een ouder stelt dat zijn kind niet meer naar de werking mag komen als er te veel nieuwkomers instromen.
- Een jongen vindt dat een meisje de groepjes niet mag indelen omdat dat een mannentaak is.
- Een aantal jongeren maakt denigrerende opmerkingen over holebi's.

Dergelijke situaties zijn niet makkelijk om mee om te gaan. Volgende facetten spelen een rol:

- de persoonlijke overtuiging van de jeugdwelzijnswerker,
- de pluralistische visie van de werking,
- de vertrouwensrelatie met de kinderen, jongeren en hun ouders.

Het is belangrijk dat je met je persoonlijke overtuiging kan werken binnen een pluralistische werkcontext, die openstaat voor alle kinderen en jongeren. De uitdaging is om zelf overtuigd christen, moslim, ongelovige, ... te zijn, maar ook te geloven dat de mening van anderen voor hen even waardevol is en dat je die ten volle wilt respecteren. Wie dat niet kan past niet als professional in een pluralistische organisatie.

Anderzijds betekent dat niet dat je de kinderen, jongeren en hun ouders koste wat kost van die visie moet overtuigen. Soms doen kinderen en jongeren onverdraagzame, discriminerende uitspraken en heeft het slechts een omgekeerd effect om er tegenin te gaan. Hoe reageer je dan best?

Volgende vier punten zijn belangrijk:

01. Wanneer kinderen of jongeren scherpe uitspraken doen is het belangrijk om hen te **aanhoren** en niet meteen een verdedigende houding aan te nemen. Een tussenkomst zoals “het is verkeerd om zo te denken” kan tot gevolg hebben dat het kind of de jongere afhaakt. Zeggen “jullie denken fout” werkt bovendien meestal omgekeerd, mensen geraken nog meer overtuigd van hun gelijk en zien je als ‘een tegenstander’, iemand die hen niet begrijpt.

Geef hen **erkenning** als gesprekspartner. **Herformuleer** wat je hen hoort zeggen, zonder hun uitspraak te interpreteren. Probeer daarbij vast te houden aan feitelijke zaken die je effectief ziet of hoort. Bijvoorbeeld niet “je bent een pestkop”, maar “je zei daarnet tegen Jasmien dat je haar dom vindt en gaf haar een duw.”

Onderstaande zinnen kunnen je daarbij bijvoorbeeld helpen.

- “Ik hoor je zeggen dat ...”
- “Wat jij blijkbaar vervelend vindt ...”
- “Wat je kwaad maakt is ...”

02. Peil naar de **betekenis** van wat gezegd wordt. Focus daarbij niet op ‘waarheid’, maar op betekenis en sta stil bij bezorgdheden, gevoelens en ervaringen.

- “Wat bezorgt jou hierin? Wat vind je hier belangrijk? Wat voel je daarbij? Waar merk je dat? Hoe kom je ermee in aanraking?”

Vermijd waarom-vragen die veroordelend overkomen. Kinderen en jongeren in een maatschappelijk kwetsbare situatie worden vaak in vraag gesteld en worden vaak ter verantwoording geroepen. Het is dan ook belangrijk om rekening te houden met de **context** waarbinnen ze opgroeien en waarbinnen ze hun mening vormen.

03. Reageer door kinderen of jongeren te **bevestigen** in hun betrokkenheid en te **begrenzen** in hun onrespectvol gedrag. Voorbeelden van positieve bevestiging voor hun betrokkenheid zijn:

- “Ik vind het mooi dat je zo bezorgd bent ...”
- “Ik kan heel goed begrijpen dat je het belangrijk vindt om...”

Als je reageert op uitspraken maak dan gebruik van een ‘ik-boodschap’.

Grenzen stellen aan onrespectvol gedrag doe je door onder meer te vragen om niet te veralgemenen of te schelden, om verschillende meningen te aanvaarden, enz. Het is dan ook

belangrijk dat je kan terugvallen op **afspraken en regels** die je met de kinderen en jongeren in je werking maakte.

Het gaat erom ‘echt’ te zijn. Probeer je persoonlijke mening en de visie van de werking op een niet-bedreigende manier duidelijk te maken.

VOORBEELD:

In de bus doet een groep jongeren denigrerend tegenover een andere groep jongeren, met andere roots dan zij.

- “Ik heb begrip voor jullie situatie en wil op een gepast moment luisteren naar jullie mening, maar hoe jullie nu reageren gaat totaal in tegen hetgeen waarvoor ikzelf en de werking staan, namelijk verdraagzaamheid. Ik zou jullie dan ook willen vragen daar nu meteen mee op te houden. Ik kan dat niet toestaan.”

Als je reageert op uitspraken maak dan gebruik van een ‘ik-boodschap’. Daardoor maak je je standpunt persoonlijker en maak je duidelijk dat het om jouw visie gaat. Bovenstaand voorbeeld maakt dat ook duidelijk. Probeer ook je gevoel bij hun uitspraak of gedrag te formuleren. Dat maakt het makkelijker om een ik-boodschap te gebruiken. De kinderen en jongeren hebben immers een vertrouwensband met jou als jeugdwelzijnswerker en merken op die manier dat ze deze band beïnvloeden met hun uitspraken of gedrag.

Soms moet of kan je op het moment dat kinderen of jongeren discriminerende uitspraken doen, daar niet verder op ingaan. Iedere vraag, iedere poging tot discussie voelt het kind of de jongere als bedreigend aan omdat jullie niet in een gelijkwaardige positie zitten op dat moment.

VOORBEELD VAN DE JONGEREN IN DE BUS:

Vragen zoals “Zijn jullie zelf al eens zo lastiggevalen geweest op de bus?”, “Hoe denk je dat het voelt als een groep jongeren zo naar je roept?” zijn op dat moment meestal niet aan de orde.

VOORBEELD VAN DE JONGEREN DIE VOOR EEN EXTREEMRECHTSE PARTIJ HEBBEN GESTEMD:

Vragen als “En waarom heb je op die partij gestemd?” en “Weet je waar die partij voor staat?” zijn op dat moment geen goed idee.

Dergelijke vragen duwen jongeren in een verdedigingspositie, terwijl je op dat moment het gesprek soms beter stillegt.

04. Het is belangrijk om samen met de kinderen en/of jongeren **alternatief en perspectief** te bieden voor hun frustraties en zaken waar ze op botsen. Bijvoorbeeld “Wat zou je willen veranderen?”, “Wat heb je daarvoor nodig?”, “Ken je nog jongeren die daarop botsen?”, “Hoe gaan zij ermee om?”.

Als jeugdwelzijnswerker heb je tenslotte de taak om kinderen en jongeren kritisch te laten nadenken over hun discriminerende uitspraken en daarmee aan de slag te gaan. Als je, zoals hierboven aangehaald, niet in een veilige context dieper kan ingaan op bepaalde uitspraken, probeer dat dan op een ander moment te doen dat er snel op volgt. Voer dat gesprek telkens in een veilige context.

VOORBEELD:

Een aantal jongeren zegt dat ze op een extreemrechtse partij zullen stemmen en doen daarbij enkele discriminerende uitspraken. Je kan als jeugdwelzijnswerker reageren met “Ik merk dat politiek een zaak is die jullie bezighoudt. Vinden jullie het een goed idee om eens alle partijprogramma's naast elkaar te leggen? Ik breng ze volgende week mee, dan kunnen we ze samen doornemen.”

Op die manier kan je ook dieper ingaan op de mogelijke impact die bepaalde uitspraken, handelingen en gedrag hebben op kinderen en jongeren of anderen. Geef kinderen en jongeren voldoende informatie zodat je samen met hen geïnformeerde beslissingen kan nemen of alternatieven kan formuleren.

Wie zich daarrond verder wil inlezen en op zoek is naar meer tools en achtergrondinformatie raden we aan om het tool- en handboek ‘Positieve identiteitsontwikkeling met moslimjongeren. Een tool- en handboek voor eerste-lijns werkers’ van vzw Motief (2017) te lezen.

Asielzoekers en kinderen en jongeren zonder papieren in de werking

Soms zijn er kinderen en jongeren in de werking die een asielprocedure doorlopen, geen papieren of wettig verblijfsstatuut hebben of een ‘niet-begeleide minderjarige vreemdeling’ zijn. Dat heeft een invloed op je relatie met deze kinderen en jongeren en op wat voor hen mogelijk is binnen de werking.

We gaan in dit deel kort in op de verschillende procedures die deze kinderen en jongeren mogelijks doorlopen. Daarna staan we stil bij enkele veel gestelde vragen en situaties die kunnen plaatsvinden in de werking.

Kinderen in een asielprocedure hebben reeds een asielaanvraag (verzoek om internationale bescherming) in ons land ingediend, maar wachten op een eindbeslissing. Zij verblijven legaal in ons land (tijdelijk verblijfsstatuut) zolang de asielprocedure loopt.

Kinderen zonder papieren of **kinderen zonder wettig verblijfsstatuut** bevinden zich in België zonder wettig verblijfsdocument. Zij hebben geen legaal verblijf. Vaak gaat het over kinderen uit gezinnen die een negatief antwoord gekregen hebben op hun asielaanvraag. Ze hebben het bevel gekregen om het grondgebied te verlaten.

In België geldt geen actief opsporingsbeleid. Mensen die het bevel hebben gekregen om het grondgebied te verlaten worden na het verstrijken van de termijn niet ‘persoonlijk’ opgespoord en gerepatrieerd.

? Hoe gebeurt de opsporing van mensen zonder papieren dan wel?

De opsporing gebeurt enerzijds door gerichte acties van de politie: in metro- en treinstations, op de bus of de tram of tijdens voetbalmatchen of andere grote evenementen. Vaak vindt een repatriëring plaats na aangifte door burens, bekenden of naasten na een relatiebreuk.

Repatriëring kan ook het gevolg zijn van toevallig contact met de politie. Bij een incident of ongeval, binnenshuis of buitenshuis, controleert de politie doorgaans de identiteit van de betrokkenen. Als vastgesteld wordt dat één van de betrokkenen illegaal in het land verblijft, kan men de Dienst Vreemdelingenzaken inlichten.

Dat alles maakt dat kinderen zonder papieren samen met hun ouders een heel onzeker bestaan hebben. Ze zijn vaak achterdochtig in hun contacten met officiële instanties zoals het OCMW, maar vaak ook ten aanzien van de jeugdwerking. Als de jeugdwerking een gemeentelijke jeugddienst is, is deze

angst overigens niet onterecht. Licht mensen zonder papieren duidelijk in over je plichten als ambtenaar.

De **niet-begeleide minderjarige vreemdelingen (NBMV)** vormen een specifieke categorie waarop bijzondere regels van toepassing zijn. Een NBMV is een persoon jonger dan 18 jaar, die niet begeleid is door een persoon die het ouderlijk gezag of de voogdij over hem uitoefent, die onderdaan is van een land dat geen lid is van de Europese Economische Ruimte en een verzoek tot asiel heeft ingediend of niet aan de voorwaarden voldoet om Belgisch grondgebied te betreden noch er te verblijven (Vluchtelingenwerk Vlaanderen, 2015, p. 5-6)).

Deze omschrijving dateert van de Voogdijwet uit 2002. Niet-begeleide Europese minderjarigen worden daarin niet vermeld. Sinds 2014 is er een nieuwe wet waartoe ook jongeren die aan volgende voorwaarden voldoen behoren: jonger dan 18 jaar, onderdaan zijn van een lidstaat van de Europese Economische Ruimte of Zwitserland, niet begeleid door een persoon die het ouderlijk gezag of de voogdij over de minderjarige uitoefent, geen toestemming krijgen om te reizen en te verblijven in België door de persoon die het ouderlijk gezag of de voogdij uitoefent, niet ingeschreven zijn in een bevolkingsregister, zich in een kwetsbare toestand bevinden of een aanvraag indienden als slachtoffer van mensenhandel of mensensmokkel (Vluchtelingenwerk Vlaanderen, 2015, p. 5-6).

Deze minderjarigen krijgen een voogd toegewezen door de Dienst Voogdij en mogen tot hun 18 jaar niet gedwongen verwijderd worden van het grondgebied, ongeacht hun verblijfsstatuut (wettig of onwettig verblijf).

Veel gestelde vragen

? Mogen kinderen in een asielprocedure op buitenlands kamp met de jeugdwerking?

Nee. Kinderen in een asielprocedure mogen het land slechts bij uitzondering verlaten voor een schoolreis binnen de EU. Het jeugdwerk valt niet onder deze uitzondering. Dat geldt ook voor niet-begeleide minderjarige vreemdelingen.

? Moeten dokters medische hulp verlenen aan kinderen in een asielprocedure of kinderen zonder papieren?

Ja, dokters moeten dringende medische hulp verlenen aan kinderen zonder verblijfsstatuut.

Sommige artsen bouwen echter (bewust of onbewust) drempels in: je kan hen alleen via een afspraak raadplegen, de afspraak moet telefonisch gebeuren, de patiënt moet minimum vijf minuten vooraf aanwezig zijn, ... Ook kunnen ze de 'dringendheid' bediscussiëren.

Het kan dus van belang zijn om goede contacten te onderhouden met artsen uit de buurt of contact op te nemen met het plaatselijk wijkgezondheidscentrum.

Ook niet-begeleide minderjarige vreemdelingen hebben toegang tot medische verzorging.

? Moeten wij persoonsgegevens van kinderen zonder papieren aan de politie geven als zij erom vragen?

Je kan als **privépersoon**, als burger, weigeren om gegevens over kinderen zonder papieren te geven. Een medewerker van een particuliere WMKJ is een privépersoon en mag de gegevens van kinderen zonder papieren beschermen.

Voor **ambtenaren** ligt dat anders. Voor hen geldt de openbaarheid van bestuur: zij moeten in principe alles wat niet-reglementair is aankaarten bij de politie. Dus ook het feit dat kinderen niet over een wettig verblijfsstatuut beschikken.

Enkele tips:

- Ga na of je kunt werken zonder de registratie van persoonsgegevens. Dan weet jij als medewerker in principe niets en moet je ook niets doorgeven aan de politie.
- Maak goede afspraken met het OCMW, zodat zij verdere opvolging kunnen voorzien bij een ongeval.
- Als je de anonimiteit van deelnemers in je werking niet kunt garanderen, wees daarin duidelijk naar de ouders toe. Formuleer ook duidelijk wat je plicht is ten aanzien van de politie. Het is jammer om het kind een leuke vrijetijdsbesteding te ontnemen, maar anderzijds kan je het kind en zijn gezin niet in gevaar brengen.
- De afweging of je de aanwezigheid van kinderen zonder papieren ‘door de vingers’ ziet, hangt af van:
 1. het beleid van de gemeente en de politie. Vindt de gemeente of de politie dat het de taak is van jeugdwelzijnswerkers om dergelijke gegevens door te spelen?
 2. je eigen persoonlijke overtuiging en de mate waarin je daarvoor je job op het spel wilt zetten.
 3. De mate waarin andere teamleden betrokken worden, hun persoonlijke overtuigingen en de mate waarin zij hun job daarvoor op het spel willen zetten.
- Uit De Marge voorziet een samenwerkingsprotocol waarbij dergelijke afspraken vooraf met de gemeente of politie gemaakt kunnen worden. Zo krijgen jij als medewerker en de gezinnen zonder papieren meer duidelijkheid over het gevaar dat ze lopen.

Als je graag meer wilt weten over ‘Asielzoekers en kinderen en jongeren zonder papieren in de werking’ verwijzen we je door naar **de handleiding voor leidinggevend**.

Richtlijnen voor pedagogisch handelen

Jeugdwelzijnswerkers willen en moeten ‘pedagogisch verantwoord handelen’. Daar is iedereen het over eens. Maar wat betekent dat concreet? Kunnen we bovendien richtlijnen opstellen rond ‘pedagogisch verantwoord handelen’ in de werking?

Om daar een antwoord op te formuleren staan we stil bij de betekenis van pedagogie en wat ‘verantwoord’ in deze context betekent.

Wat is ‘pedagogie’?

Het woord pedagogie komt van het Grieks en betekent het leiden van kinderen. Pedagogie is de praktijk van het opvoeden waarbij het kind zich tot volwassene ontwikkelt. Pedagogiek is de wetenschap die deze praktijk onderzoekt.

Jeugdwelzijnswerkers, net als ouders en leerkrachten, zijn dus ‘pedagogen’ die kinderen en jongeren ondersteunen in deze ontwikkeling. Als jeugdwelzijnswerker stel je bepaalde handelingen die, al dan niet doelbewust, pedagogisch zijn en waarbij kinderen en jongeren bepaalde zaken leren (Imelman, 2017, p. 28-29 & 134).

Wanneer je bijvoorbeeld een vorming of workshop voor je groep organiseert, dan heb je doelbewust leerdoelen die je wilt bereiken met de kinderen en jongeren, zoals een fiets leren herstellen, met dj-materiaal leren werken, geloof in het eigen kunnen verhogen of leren samenwerken. Daarnaast kunnen er ook andere effecten plaatsvinden die misschien niet intentioneel waren, zoals wanneer een jongere vond dat de workshopgever een aangename manier van spreken had en hij anderen die op dezelfde manier praten leuk gaat vinden.

Niet alles wat in de jeugdwerking gebeurt moet een intentioneel leerdoel hebben. Een deel van de dingen in de werking gebeuren enkel omdat ze gezellig zijn. En daar is niets mis mee en kan, zoals al duidelijk werd, even pedagogisch zijn als een doelbewust leerdoel.

Professionele pedagogen

Herman Giesecke, een Duitse pedagoog, omschrijft professionele pedagogen als “helpers bij het leren”, die planmatig en doelgericht te werk gaan en dat op bepaalde openbare plaatsen, instituties, doen (Giesecke, 1991, p. 70-79; Bouverne-De Bie, 2007, p. 118-122). Leren is hier in de brede zin van het woord, dus niet enkel schools leren.

Giesecke omschrijft een aantal pedagogische handelingen: onderrichten, informeren, adviseren, arrangeren en animeren. We gaan hier kort in op informeren, arrangeren en animeren, omdat dat nauw aansluit bij de realiteit van jeugdwelzijnswerk (Giesecke, 1991, p. 70-79; Bouverne-De Bie 2007, p. 118-122).

Bij **informeren** wordt er kennis overgebracht die relevant is voor de actuele levenssituatie van kinderen en jongeren. Dat kan bijvoorbeeld gaan over de werking van het JAC (Jongeren Advies Centrum), het leefloon, sociale huisvesting of GAS-boetes. Daarnaast gaat het ook over informatie rond bijvoorbeeld het sportaanbod, een animatorcursus, enz.

Arrangeren betekent dat er mogelijkheden gecreëerd worden om het leren bij kinderen en jongeren mogelijk te maken. De jeugdwelzijnswerker beperkt zijn rol tot faciliteren en ter beschikking staan om uiteenlopende vragen te beantwoorden.

De instuifruimte en het open spelaanbod (vrij spel, open speelplein) zijn daarvan goede voorbeelden. De pedagoog, de jeugdwelzijnswerker, laat de kinderen en jongeren zelf hun leerdoelen bepalen en creëert daarvoor een omgeving die dat mogelijk maakt.

Animeren gaat een stapje verder. Het betekent dat je probeert om kinderen en jongeren ertoe te bewegen om in een gegeven situatie leerkansen te benutten.

Hij zal:

- proberen datgene dat kinderen en jongeren al doen te verbeteren of te verruimen.

VOORBEELD:

De jeugdwelzijnswerker merkt op dat de kinderen vaak dansen tijdens vrije momenten. Hij organiseert daarom dansworkshops zodat ze daarin verder kunnen leren.

- kinderen en jongeren in contact brengen met wat ze niet gewend zijn, maar wellicht een keer willen proberen.

VOORBEELD:

Kinderen zijn het niet gewoon om boekjes te lezen, de kinderwerker introduceert daarom een verteluurtje. Of in plaats van te voetballen met de jongeren voorziet de jeugdwelzijnswerker eens een frisbee-initiatie.

- zelfstandige activiteiten stimuleren om zo passief consumeren te vermijden of in het algemeen vaardigheden te verruimen.

VOORBEELD:

Het lokaal opruimen, inspraakmomenten, samen met jongeren financiële acties opzetten of jongeren een filmpje laten maken.

Zowel de instuif als de georganiseerde activiteiten en de inspraakmomenten zijn dus pedagogisch als ze kinderen en jongeren aanzetten tot leren.

Wat is pedagogisch verantwoord?

Pedagogisch betekent leren. Nu is er geen eensgezindheid onder mensen wat 'goed' en 'fout' is om te leren. Sommige ouders zien er geen graten in dat hun kinderen een leugentje kunnen opdissen als het om bestwil is, terwijl liegen voor andere ouders in alle situaties fout is.

Zo gaat dat ook in de jeugdwelzijnswerking. Wat voor de één pedagogisch verantwoord is, is dat niet voor de andere. Het gaat erom dat je stilstaat bij wat 'goed is om te leren' en bij je rol en houding daarbij als jeugdwelzijnswerker. Het is belangrijk dat je je opvoedende rol in het achterhoofd houdt en in functie daarvan op een verantwoorde manier gaat handelen (**art.14**).

Er bestaat geen lijstje met 'pedagogisch verantwoorde activiteiten'. Wat verantwoord is hangt deels af van het referentiekader van de jeugdwelzijnswerker, zijn of haar persoonlijke kenmerken, achtergrond en cultuur. Uiteraard zijn er wel kaders waarnaar we daarbij kunnen teruggrijpen zoals het Verdrag inzake de Rechten van het Kind of wetgevende principes zoals het non-discriminatiebeginsel.

Hieronder geven we een aantal richtlijnen mee aan werkingen met kinderen en jongeren in een maatschappelijk kwetsbare situatie. Deze sluiten aan bij onze visie op de doelgroep en op emancipatorisch jeugdwerk.

Positieve ervaringen in de vrije tijd

Jeugdwelzijnswerkers vervullen hun pedagogische opdracht voornamelijk in de eerste functie 'het aanbieden van een groepsgericht vrijetijdsaanbod'. In dat kader is het heel boeiend om na te denken over 'jeugdwerk als zinvolle vrijetijdsbesteding'. Deze algemeen aanvaarde 'waarheid' maakt dat we ons zelden de vraag stellen voor wie het zinvol is. Voor de kinderen en jongeren met wie we werken? Of voor de volwassenen die jeugdwelzijnswerk voor hen inrichten?

Kinderen en jongeren in een maatschappelijk kwetsbare situatie komen steeds opnieuw met het negatieve, sanctionerende aanbod van maatschappelijke instellingen in aanraking. Omdat ze niet aan de standaardverwachtingen voldoen krijgen ze negatieve opmerkingen, slechte punten of straf. Na verloop van tijd is hun zelfbeeld en hun vertrouwen in vertegenwoordigers van instellingen zo laag dat ze geen moeite meer doen om aan de verwachtingen te voldoen. Ze zijn 'gedemotiveerd', 'onhandelbaar' of 'gedragsgestoord', terwijl ze maar één iets vragen: erken me zoals ik ben. Vaak verwijzen we naar de school als grote boosdoener, maar durft het jeugdwerk in eigen boezem te kijken? Aanvaarden wij de kinderen en jongeren zoals ze zijn? Gaan we op zoek naar hun talenten? Maken we het mogelijk om hen positief te bekrachtigen? Of moeten we vaak in de politierol stappen en zeggen we te vaak "je moet...", "je mag niet...", "als je dat doet, dan...". Herken je jezelf als politieman? Ga dan eens na wat de oorzaken zijn en ga actief op zoek naar andere oorzaken dan de kinderen en jongeren.

- Je aanbod vertrekt te veel vanuit je eigen referentiekader en sluit niet aan bij de leeftijd, de interesses, de vaardigheden, ... van de kinderen en jongeren: bv. een kringspel voor kleuters, een quiz met vragen voor volwassenen, een spel waarbij de kledij van jongeren erg vuil wordt, enz.
- Je herkent het spel van kinderen niet als 'spelen', maar als grensoverschrijdend gedrag. Kinderen spelen heel spontaan, maar we herkennen dat niet altijd als spel: bijvoorbeeld in plassen springen, met steentjes gooien, met verf knoeien, schijngevechten, enz.
- De kinderen vervelen zich, er zijn te weinig spelprikkelers.
- De regels (van het spel en/of de werking) zijn niet duidelijk of worden niet gedragen.
- De groep waarmee je werkt is te groot. Je duwt de kinderen in standaardgedrag en ontkent hun unieke interesses en behoeften, omdat je met de volledige groep bepaalde doelen wilt bereiken.
- Je hebt geen vertrouwensband met de kinderen en jongeren. Je hebt (nog) geen relatie opgebouwd waardoor je enkel maar gezag hebt als je naar straffen verwijst.

Die vertrouwensband opbouwen is cruciaal. Zorg voor leuke, individuele babbels, ken je kinderen en jongeren als personen met eigen interesses en vaardigheden, geef hen warmte, toon dat ze welkom zijn, dat je hen graag hebt, ... Om dat te kunnen, mogen we ons niet blindstaren op zoveel mogelijk activiteiten voor zoveel mogelijk deelnemers, maar moeten we een kwa-

litatieve relatie kunnen aangaan met ieder kind met wie we werken. Lukt dat niet, dan zijn we eerder het proces van maatschappelijke kwetsbaarheid aan het versterken in plaats van weg te werken. Dat strookt echter niet altijd met

We mogen ons niet blindstaren op zoveel mogelijk activiteiten voor zoveel mogelijk deelnemers.

wat subsidiegevers (bv. lokale besturen) verwachten. Het is daarom belangrijk dat je met je leidinggevende bespreekt hoe je deze ruimte kan krijgen en behouden. Het kan bijvoorbeeld interessant zijn om gere-

geld met relevante partners samen te zitten (bv. de schepen van jeugd, het schepencollege, de jeugddienst, enz.) en het nut en het belang van je werk, maar ook de tijd en ruimte die dat vergt toe te lichten. Op die manier creëer je een draagvlak en tegelijkertijd ook medestanders die in je werking geloven en deze mee zullen verdedigen.

Grenzen ontdekken

Ieder kind en iedere jongere is volop aan het leren wat kan en wat niet kan. Grenzen aftoetsen, grenzen ontdekken en **grenzen overschrijden** zijn dingen die kinderen doen en moeten doen om te leren. Het is dan ook heel belangrijk dat jeugdwerkzorgers daar correct mee omgaan, zodat kinderen met grenzen leren omgaan (**art. 17**).

Jeugdwerkzorgers worden regelmatig voor keuzes gesteld die soms **risico's** in zich dragen. We kunnen kinderen en jongeren niet permanent beveiligen tegen zichzelf of tegen de buitenwereld. Een leerproces doormaken betekent voor kinderen vaak de grenzen van het veilige aftasten. Jeugdwerkzorgers moeten dat kunnen toelaten, maar tegelijk op de achtergrond aanwezig blijven om tussen te komen als het te gevaarlijk wordt. We verwachten van jeugdwerkzorgers dat ze deze situatie van 'veilige onveiligheid' kunnen creëren.

BIJVOORBEELD:

Kinderen die op een klimtuig spelen zullen eerst de dingen doen die ze reeds kennen, om zich vervolgens aan nieuwe, onbekende dingen te wagen. Je moet dat kunnen toelaten, ondanks een grotere kans op vallen. Een jeugdwerkzorgers die vanuit een 'veilige onveiligheid' werkt zal daarop voorbereid zijn door bijvoorbeeld een EHBO-set bij zich te hebben, de basis van EHBO te kennen of weten wie hij daarvoor kan inschakelen, ervoor zorgen dat kinderen elkaar niet in gevaar brengen op het klimtuig, kijken of het kind gepast schoeisel draagt, enz.

Een jeugdwelzijnswerker helpt het kind **grenzen ontdekken**: persoonlijke grenzen, groepsgrenzen, maatschappelijke grenzen. Een kind begrenzen is tonen dat je betrokken bent, dat je het graag ziet. Je gaat na waarom het kind een grens overschreden heeft en je geeft uitleg waarom je het begrenst (art. 16).

Communiceren over wat mag en wat niet mag en waarom is heel belangrijk. Gedrag krijgt immers maar betekenis binnen een bepaalde context.

Bijvoorbeeld een kind dat met steentjes gooit, kan dat doen omdat:

- het bijzonder gefascineerd is door de zachte tik dat een steentje veroorzaakt bij het landen,
- het zich verveelt,
- het ruzie heeft met een vriendje,
- het problemen heeft thuis,
- het dol is op steentjes,
- het je aandacht wilt krijgen,
- het eens wilt uitproberen hoe jij daarop reageert.

Hoe jij het gedrag interpreteert zal bepalen hoe je op het gedrag reageert. Het kind gaat ervan uit dat hij duidelijk is en weet niet dat er meerdere interpretaties mogelijk zijn. Het loont dus de moeite om bij het kind na te gaan wat er in hem omgaat.

Een leerproces doormaken betekent voor kinderen vaak de grenzen van het veilige aftasten.

Vaak proberen we heel kortdaat op vormen van grensoverschrijdend gedrag te reageren. Bij dat gedrag hoort deze sanctie. Een kind dat een ander kind slaat wordt in de hoek gezet. Een boze blik werpen,

een standje geven, het kind uit de groep halen, ... Het zijn allemaal manieren om je afkeuring op ongewenst gedrag te laten blijken. We merken echter dat dat bij veel kinderen in een maatschappelijk kwetsbare situatie niet (meer) werkt. Ze zijn gewoon geworden aan het feit dat ze straf krijgen. Ze voeren de sanctie uit zonder bij de oorzaak stil te staan of ze gaan je testen om te zien hoever je met het straffen gaat. Probeer daarom 'een proces' af te leggen met kinderen die grensoverschrijdend gedrag stellen. Vertel wat je vaststelt, welk effect hun gedrag heeft en waarom dat ongewenst is. Koppel er vervol-

gens een gevolg aan. Je gaat als jeugdwelzijnswerker op een positieve manier om met conflicten en moeilijke situaties en tracht deze aan te grijpen als leermomenten voor zowel jezelf als de kinderen en jongeren (art. 15).

BIJVOORBEELD:

Een kind functioneert goed in de werking, maar stelt altijd grensoverschrijdend gedrag zodra de groep de bus of tram opstapt. De jeugdwelzijnswerker spreekt hem daarop aan en gaat samen met het kind op zoek naar de oorzaak en hoe dat kan veranderen.

Het is jeugdwelzijnswerkers niet toegestaan om lijfstraffen toe te passen omdat het kinderen doet lijden en angstig maakt (art. 18). Voorbeelden van lijfstraffen zijn: hardhandig vastpakken, schudden, slaan, aan de oren trekken, een tik geven of fysieke opdrachten als toertjes laten lopen of pompen.

Vertel wat je vaststelt, welk effect hun gedrag heeft en waarom dat ongewenst is.

We geloven niet dat lijden en angst een bijdrage bieden aan een betere vertrouwensrelatie. Fysiek tussenkomen kan alleen om een kind of jongere tegen zichzelf te beschermen of

om jezelf of anderen te beschermen. Een kind of jongere uit de groep halen doe je bij voorkeur niet door fysieke overmacht, maar door middel van een strenge en rustige houding, een duidelijke herhaling van je vraag en door te verwijzen naar je vertrouwensrelatie (art. 19). Ook hier willen we nog eens benadrukken dat positieve bekrachtiging op lange termijn een veel gunstiger en duurzamer effect heeft op het gedrag van kinderen en jongeren, op jezelf als jeugdwelzijnswerker en op de werking.

Het professioneel omgaan met individuele hulpvragen

Een jeugdwelzijnswerker in het jeugdwerk met kinderen en jongeren in een maatschappelijk kwetsbare situatie is niet alleen een animator of organisator van een groepsgericht vrijetijdsaanbod. Hij heeft een bijzondere opdracht in het detecteren en opvolgen van **individuele hulpvragen**.

Vanuit het kind, met het kind

Het lijkt vanzelfsprekend dat **het welzijn van het kind of de jongere** daarbij centraal staat. Alleen is ons idee van 'wat het beste is voor het kind', niet altijd hetzelfde als hoe het kind dat zelf ervaart. In onze maatschappij wordt het perspectief van het kind of de jongere steeds meer in rekening gebracht: hun mening wordt gevraagd in echtscheidingszaken, er wordt minder vlug

overgegaan tot plaatsing van het kind buiten het gezin en ook wat betreft de medische context worden kinderen beter geïnformeerd en krijgen ze meer gehoor. We pleiten ervoor om deze maatschappelijke evolutie door te trekken in het jeugdwelzijnswerk.

De jeugdwelzijnswerker neemt een houding aan waarbij de **mening van kinderen gehoord** wordt en waarbij ze in hun **keuzevrijheid** ondersteund worden. Er wordt daarbij vertrokken vanuit de ervaringen van kinderen en jongeren en hun omgeving (art. 20). Ook hier pleiten we voor een 'veilige onveiligheid'. We laten eigen keuzes over aan kinderen, maar we blijven daarbij steeds 'op de achtergrond' aanwezig (nabij zijn) om het kind te beschermen tegen te hoge risico's of om het op te vangen bij 'foute' keuzes.

Een **verantwoorde keuze** is er één waarbij de persoon voldoende geïnformeerd is over alle mogelijke alternatieven en de gevolgen van zijn keuze kan inschatten en in overweging kan nemen. Een aantal factoren zullen mee bepalen of een keuze verantwoord is:

- de complexiteit van de materie (moeilijk of eenvoudig);
- het gewicht van de gevolgen (zwaar of licht);
- de leeftijd van het kind (tiener versus kleuter);
- de mentale capaciteit van het kind of de jongere, o.a. de mate waarin het hypothetisch kan denken. Als ik dat kies, dan ...;
- de mate waarin een derde er belang bij heeft het kind of de jongere te beïnvloeden: bijvoorbeeld een ouder in een echtscheidingszaak, de vrienden ('peers'), het liefje, een dealer, een familielid, enz.;
- andere factoren die het de jongere of het kind moeilijk of onmogelijk maken om zelfstandig te denken, bijvoorbeeld hoge emotie, medicatie, drugs of alcohol.

Er wordt steeds vertrokken vanuit de ervaringen van kinderen en jongeren en hun omgeving.

De jeugdwelzijnswerker kan een kind ondersteunen om zelf verantwoorde keuzes te maken door hypothetische vragen te stellen, actief te luisteren en samen op zoek te gaan naar mogelijke oplossingsstrategieën

(art. 21). Stel dat je er bijvoorbeeld voor kiest om je huistaak niet te maken, wat gebeurt er dan morgen? Stel dat je morgen niet naar school gaat, hoe zal je dag er dan uitzien? Wat gebeurt er als je naar school terugkeert?

Doet een jeugdwelzijnswerker in een WMKJ aan hulpverlening?

Behoort hulpverlening tot de opdracht van jeugdwelzijnswerkers binnen WMKJ's? Een moeilijke vraag, omdat hij enerzijds een groepswerker is die instaat voor een activiteitenaanbod, maar anderzijds ook een duidelijke welzijnsgerichte opdracht heeft.

De jeugdwelzijnswerker heeft een belangrijke rol als vertrouwenspersoon, als eerste aanspreekpunt en toeverlaat.

Hulpverlening omschrijven we hier als een proces waarbij een hulpverlener ondersteuning biedt aan een kind of jongere om samen een antwoord te vinden op zijn hulpvraag. De hulpvraag situeert zich in de persoonlijke sfeer, bv. gezins-

en familiale problemen, relationele problemen, verslaving, verwaarlozing, mishandeling en (seksueel) misbruik, enz. Het proces bestaat uit verschillende persoonlijke gesprekken. De duur van het proces wordt samen bepaald: wanneer het kind of de jongere aangeeft dat hij een antwoord gevonden heeft op zijn hulpvraag of wanneer het kind/de jongere en/of de hulpverlener vaststellen dat het verderzetten van het proces geen zin heeft. De hulpverlener beschikt over de tijd, de ruimte en de deskundigheid om aan hulpverlening te doen.

In het omgaan met hulpvragen heeft een jeugdwelzijnswerker enerzijds een heel belangrijke rol in te nemen, maar anderzijds moet hij daar ook bescheiden in zijn.

De jeugdwelzijnswerker heeft een belangrijke rol als **vertrouwenspersoon**, als eerste aanspreekpunt en toeverlaat. Hij kent de kinderen en jongeren met wie hij werkt van dichtbij, weet wanneer iets niet goed zit en vangt signalen op van fysieke en emotionele aard. Hij kan kinderen en jongeren daar voorzichtig over aanspreken en zijn bezorgdheid uiten als hij een leuke en respectvolle relatie heeft. Hij kan bovendien aangeven dat het kind welkom is met zijn verhaal als hij daar klaar voor is. De jeugdwelzijnswerker heeft een **'antennefunctie'**.¹⁸

Anderzijds moet de jeugdwelzijnswerker zich in deze materie bescheiden opstellen. Hij beschikt niet over de expertise om aan hulpverlening te doen en heeft discretieplicht. De jeugdwelzijnswerker moet dus zijn grenzen kennen en deze aangeven aan de kinderen. Hij kan niet aan intensieve hulpverlening doen (art. 23).

¹⁸

Bekijk in dat kader ook zeker het artikel 'Stappenplan: omgaan met verontrusting'.

De jeugdwelzijnswerker heeft wel een **doorverwijsfunctie**. Hij verwijst het kind of de jongere door naar een geschikte hulpverlener of hij signaleert de hulpvraag aan zijn leidinggevende (**art. 22**).

Vraag altijd de toestemming aan het kind of de jongere om door te verwijzen. Deze toestemming is belangrijk, omdat je vertrouwelijke informatie niet zomaar kunt delen met derden, ook niet met hulpverleners, collega's of met je leidinggevende (zie **'Discretieplicht' in het volgende hoofdstuk**).

Hij kan zeggen: "Ik ben heel blij dat je dat aan mij vertelt en dat je mij vertrouwt. Ik zou je heel graag helpen, maar ik kan niet omdat ... Maar als je wil gaan we samen op zoek naar iemand die je wel kan helpen. Iemand die we kunnen vertrouwen. Is dat goed?"

Krijg je de toestemming tot doorverwijzing niet, dan kan je het kind of de jongere een aantal tips geven om zelf contact op te nemen met bepaalde personen. Soms is de tijd nog niet rijp voor het kind of de jongere om met zijn verhaal naar buiten te komen. Gun hem die tijd. Meestal wordt het kind of de jongere al lang geconfronteerd met het probleem en verwacht hij geen oplossing van vandaag op morgen. Je hoeft echt niet vliegensvlug een oplossing te bedenken. Vaak verwacht een kind of een jongere van jou geen oplossing, maar wil hij dat je zijn verhaal kent en dat je er rekening mee houdt.

Het is belangrijk dat je het kind of de jongere 'eigenaar' laat van zijn hulpvraag. Het kind of de jongere is een wilsbekwaam persoon die zelf kan beslissen of het hulp wil (**art. 24**). We gaan niet aan hulpverlening doen zonder dat dat voor het kind een vrije keuze is (uitzonderingen daarop worden behandeld in **het volgende hoofdstuk**).

Het verhaal van de waarheid

Vaak vertellen kinderen, jongeren en ouders je over hun situatie of problemen met als enige doel om met jou een vertrouwensrelatie op te bouwen. Ze verwachten en willen vaak niet dat je diep ingaat op het verhaal of dat je het gaat analyseren. Ze willen gewoon graag een band met je opbouwen en doen dat door te praten. Ze praten onder meer over hun leven, de situatie waarin ze opgroeien, hun contacten met instellingen, en vaak ervaren wij dat als bijzonder problematisch. Soms gaan kinderen en jongeren een verhaal vertellen waarvan ze denken dat de hulpverlener dat wil horen. Ze schetsen een leven zoals een maatschappelijk werker het verwacht te zien. Ze redeneren: "Als ik een band wil opbouwen met die jeugdwelzijnswerker, dan moet ik hem over mijn problemen vertellen, want daarvoor is hij hier." Zo zijn er kinderen en jongeren die je verhalen vertellen: onduidelijke verhalen, onsamenhangend

soms, bijna altijd verwijzend naar wat jij ervaart als een probleemsituatie. Deze kinderen en jongeren moeten niet 'dringend geholpen worden', ze zijn ook niet 'ziek' of 'leugenachtig'. Ze willen gewoonweg een relatie met je aangaan. Als jij dat verhaal beperkt tot het inhoudelijke en er een 'op-te-lossen-probleem' van maakt, kan het kind zich bedreigd voelen. Hij wil je niet ontgoochelen of geen leugenaar zijn. Het kind zal dingen blijven

Ga op zoek of jouw inschatting van het probleem overeenkomt met de realiteit voor het kind of de jongere.

verzinnen 'om zich eruit te praten' of het kan wegblijven uit je werking.¹⁹

Als een kind of een jongere met een verhaal komt, probeer het probleem dan niet in zijn plaats te definiëren. Ga op zoek of jouw inschatting van het probleem overeenkomt met de realiteit voor het kind of de jongere.

Het helpt om oplossingsgerichte vragen te stellen (Oplossingsgericht vragen stellen, 2008):

- Op een schaal van 1 tot 10, hoe groot is dat probleem voor jou?
- Wil je dat probleem oplossen?
- Heb je al nagedacht hoe je dat zou kunnen doen?
- Wat kan ik voor je betekenen?

Op die manier krijg je zicht op de zwaarwichtigheid van een probleem en kan je je mogelijke rol duidelijk communiceren.

Het is belangrijk om het kind of de jongere zeker op te volgen als:

- het kind of de jongere zeer emotioneel is wanneer hij het verhaal vertelt.
- het kind of de jongere moeite heeft om het te vertellen, hij vertelt het niet graag.
- het kind of de jongere tijdens de werking emotioneel is (teruggetrokken, angstig of als het snel boos wordt).

¹⁹ Voor wie meer wil weten over communicatie en het inhouds- en betrekingsniveau kan de theorie van Watzlawick raadplegen (<http://mens-en-samenleving.infonu.nl/communicatie/7831-communicatie-begrippen-watzlawick.html>).

- er (fysieke) verschijnselen zijn van mishandeling of verwaarlozing.²⁰

Doorverwijzen

Is het kind of de jongere wel vragende partij voor doorverwijzing, dan kan je samen op zoek gaan naar de beste persoon op de beste plaats. Bij een hulpverleningsrelatie moet het 'klikken' tussen de hulpverlener en de hulpvrager. Ze moeten als het ware 'kiezen voor elkaar'.

Doorverwijzen is dus veel meer dan een papiertje met een telefoonnummer meegeven. De drempel voor het kind, de jongere of de ouder om effectief contact op te nemen is soms heel groot. Dat heeft vaak te maken met negatieve ervaringen bij contact met maatschappelijke instellingen. Je kan voorstellen om samen

Doorverwijzen is dus veel meer dan een papiertje met een telefoonnummer meegeven.

te bellen of om de eerste keer mee te gaan naar de plaats van afspraak. Bij het gesprek zelf hoeft je niet aanwezig te zijn. Als de hulpvrager dat expliciet vraagt kan dat eenmalig, maar maak er geen gewoonte van. Deze 'warme doorverwijzing' zorgt dat de hulpvrager zich niet aan zijn lot overgelaten voelt. Nadien kan je polsen hoe het gesprek verlopen is en wat de plannen voor de toekomst zijn.

Algemene informatie en contactgegevens van organisaties over verschillende levensdomeinen vind je op desocialekaart.be. Op de webpagina van **De Ambrassade 'WAT WAT'** (watwat.be) kan je informatie vinden over organisaties waar advies of hulp aangeboden wordt.

Een aantal algemene organisaties zijn:

- De Kinder- en jongerentelefoon 'Awel' via het nummer 102 of [awel.be](https://www.awel.be)
- Vertrouwenscentrum Kindermishandeling ([vertrouwenscentrum-kindermishandeling.be](https://www.vertrouwenscentrum-kindermishandeling.be))
- Sensoa ([sensoa.be](https://www.sensoa.be))
- Wel Jong Niet Hetero ([weljongniethetero.be](https://www.weljongniethetero.be))
- Merhaba ([merhaba.be](https://www.merhaba.be))
- Ella vzw ([ellavzw.be](https://www.ellavzw.be))
- De Druglijn via 078 15 10 20 ([druglijn.be](https://www.druglijn.be)) en het Vlaams expertisecentrum Alcohol en andere Drugs ([VAD.be](https://www.vad.be))
- [Kieskleurtegenpesten.be](https://www.kieskleurtegenpesten.be)
- [Onderwijsvlaanderen.be](https://www.onderwijsvlaanderen.be)
- Jeugdhulp ([kennisplein.be](https://www.kennisplein.be))
- 't Zitemzo (voormalige Kinderrechtswinkel): [tzitemzo.be](https://www.tzitemzo.be)
- Bekijk zeker het artikel '**Waar kan ik terecht?**' met relevante organisaties voor meer informatie.

Maar ga ook op zoek naar organisaties in je gemeente of wijk:

- het Jongeren Advies Centrum (JAC),
- het Centrum Geestelijke Gezondheidszorg (CGG),
- het Centrum Algemeen Welzijnswerk (CAW),
- de lokale afdeling van Kind en Gezin,
- een wijkgezondheidscentrum,
- het Centrum voor Leerlingenbegeleiding (CLB).

Ga als jeugdwelzijnswerker vooraf eens op bezoek bij lokale organisaties en stel je organisaties aan elkaar voor. Op die manier leer je je lokaal netwerk kennen en leg je contacten met medewerkers waar je indien nodig beroep op kan doen.

Bij vermoedens van intrafamiliaal geweld

Een kind of een jongere van je werking heeft heel regelmatig ernstige blauwe plekken, een kind of jongere is onrustig en vertoont expliciet gedrag rond seksualiteit, een kind is extreem bang voor volwassenen, ... Het kunnen signalen van kindermishandeling zijn. Een jeugdwelzijnswerker weet niet altijd wat hij ermee moet doen. Vaak gebeurt er niets uit onwetendheid of omdat men denkt dat “andere instanties er wel mee zullen bezig zijn”. Slachtoffers van intrafamiliaal geweld geven vaak aan dat “de wereld er op stond te kijken, terwijl niemand reageerde”.

In het artikel ‘**Stappenplan: omgaan met verontrusting**’ vind je informatie over hoe je met dergelijke situaties van verontrusting kan omgaan.

3. De relatie van de jeugdwelzijnswerker met andere actoren

Het is goed dat de jeugdwelzijnswerking een veilige haven is voor kinderen en jongeren; dat het een plek is waar ze in hun zelfwaarde groeien, waar ze kennis en vaardigheden opdoen en waar ze in groep mooie momenten beleven.

Dat mag echter niet betekenen dat jeugdwelzijnswerkingen eilandjes worden die losstaan van de maatschappij, dat het vluchthavens worden, plaatsen om te dromen en ‘om even te vergeten’.

Een jeugdwelzijnswerking is een onderdeel van de maatschappij. De groepscohesie, de kennis en vaardigheden kunnen aangewend worden om de uitdagingen in de leefomgeving van kinderen en jongeren aan te gaan. Op die manier krijgen kinderen en jongeren in een maatschappelijk kwetsbare situatie de kans om actieve participanten te worden van de samenleving.

Daarom heeft een jeugdwelzijnswerker niet alleen een relatie met de kinderen en jongeren, maar heeft

Het uitgangspunt bij derden als vragende partij is dat de jeugdwelzijnswerker altijd handelt in het belang van de kinderen en jongeren.

hij ook een relatie met andere actoren: mensen uit de persoonlijke omgeving van het kind; zoals ouders, vrienden en familie; maar ook met vertegenwoordigers van maatschappelijke instellingen zoals leer-

krachten, leiders van de jeugdbeweging, gezinsondersteuners, hulpverleners, buurtbewoners, VDAB-consulenten, huurbazen, politieagenten, enz.

We noemen dat ook wel ‘de brugfunctie van jeugdwelzijnswerkers’. Dat betekent:

- de brug tussen een kind/jongere en zijn ouders, familie, vrienden, ...
- de brug tussen een kind/jongere en een vertegenwoordiger van een maatschappelijke instelling.
- de brug tussen een groep kinderen/jongeren en maatschappelijke instellingen.

De brugfunctie is dus een heel belangrijke functie. Het zorgt ervoor dat je kinderen en jongeren niet opsluit in het ‘jeugdland’, een leefwereld die enkel bestaat uit vrije tijd en geen bruggen slaat naar andere levensdomeinen.

Die bruggen maken het mogelijk emancipatorisch te werken en zorgen ervoor dat er eerlijkere maatschappelijke verhoudingen en gelijke rechten ontstaan. Ze kunnen echter ook misbruikt worden en – vaak met de beste bedoelingen – tegen de belangen van het kind of de jongere ingaan.

Daarom is een deontologische code voor jeugdwelzijnswerkers in hun relatie met andere actoren zo belangrijk.

Het kind of de jongere als centrale actor

Jeugdwelzijnswerkers vertrekken vanuit de kinderen of de jongeren. Zij zijn hun primaire doelgroep en hun belangen staan centraal. Vanuit die belangen gaat de jeugdwelzijnswerker de brug maken met andere actoren. Deze actoren zijn vertegenwoordigers uit maatschappelijke instellingen of personen waar het kind of de jongere een persoonlijke relatie mee heeft. Een jeugdwelzijnswerker is erop gericht zoveel mogelijk open communicatie te voeren tussen kinderen en jongeren en de andere actoren.

De maatschappelijke instelling als vragende partij

Het uitgangspunt bij derden als vragende partij is dat de jeugdwelzijnswerker altijd handelt in het belang van de kinderen en jongeren. Als hij meent dat hij daarvan moet afwijken, als hij zich moet engageren in het belang van andere actoren, dan moet hij daarvoor toestemming vragen aan de leidinggevende. Dat is uitzonderlijk en de jeugdwelzijnswerker zal zijn standpunt in deze moeten argumenteren.

Omgaan met vertrouwelijke informatie

Wat is vertrouwelijke informatie?

Met vertrouwelijke informatie bedoelen we alle informatie:

- die je door een kind, jongere of ouder persoonlijk is toevertrouwd (hetzij mondeling, hetzij schriftelijk);
- die je hebt kunnen vaststellen uit persoonlijk contact (bv. een huisbezoek, kwetsuren vaststellen);
- die een derde je heeft toevertrouwd

en behoort tot de privésfeer van mensen (persoonlijke informatie, problemen en behoeften die mensen hebben) of tot de illegale sfeer behoort (zwartwerk, druggebruik, diefstal).

Discretieplicht

Naast de functie van het groepsgericht vrijetijdsaanbod zijn er nog drie ‘bijzondere’ functies van het jeugdwelzijnswerk met kinderen en jongeren in een maatschappelijk kwetsbare situatie. De welzijnsgerichte functie, de brugfunctie en de signaal- en belangenbehartigingsfunctie.

Om deze taken te kunnen uitvoeren is soms een vertrouwensrelatie tussen de jeugdwelzijnswerker en de kinderen en jongeren, en misschien ook met de ouders, noodzakelijk. Kinderen en jongeren moeten bij jou terechtkunnen met hun vragen en moeilijkheden (bijvoorbeeld in het gezin, in schoolcontext, in hun contact met werkgevers, hulpverleners, politie en justitie).

We hebben reeds gezien dat het niet de taak van de jeugdwelzijnswerker is om hier in de rol van de hulpverlener te stappen. Het is wel zijn taak om ‘warm’ door te verwijzen of om de kinderen en jongeren te ondersteunen in een emancipatorisch proces. Om dat te kunnen moet je wel als vertrouwensfiguur kunnen fungeren.

Als kinderen en jongeren weten dat jij hun problemen en moeilijkheden overal gaat rondbazuinen zullen ze twee keer nadenken voor ze je iets vertellen en beperkt je rol in de jeugdwelzijnswerking zich tot die van ‘animator’ of ‘spelbegeleider’.

Daarom hebben jeugdwelzijnswerkers de plicht om discreet om te gaan met vertrouwelijke informatie.

“Discretieplicht vormt de verplichting om bij het uitoefenen van een functie geen gegevens vrij te geven aan anderen dan diegenen die gerechtigd zijn er kennis van te nemen. Anders dan bij het beroepsgeheim kan de discretieplicht niet in verband gebracht worden met één wettelijke bepaling [...]. Voor vrijwilligers zal de discretieplicht voorwerp uitmaken van de overeenkomst tussen de organisatie en de vrijwilliger.”

(Wouters, Herbots & Put; 2009; p. 5)²¹

21

Je kan ‘vrijwilliger’ in dit citaat vervangen door ‘jeugdwelzijnswerker’.

Die overeenkomst is de deontologische code, waarvan punt 26 misschien de meest belangrijke richtlijn is: “De medewerker is gebonden aan discretieplicht: hij gaat discreet om met de vertrouwelijke informatie over kinderen en jongeren en hun omgeving. Hij geeft deze informatie niet door aan derden zonder hun toestemming. Het vrijgeven van deze informatie schendt het vertrouwen die kinderen of jongeren in hem stellen. Ze schendt ook de vertrouwensrelatie tussen het kind/de jongere en de jeugdwelzijnswerker en die is noodzakelijk voor de uitvoering van zijn opdracht.”

Op de discretieplicht zijn 6 uitzonderingen:

1. Als het delen van informatie in het belang is van het kind of de jongere.²² Dan vraag je als jeugdwelzijnswerker echter wel altijd vooraf toestemming aan het kind of de jongere.
2. Als er sprake is van een noodtoestand: als de fysieke, psychosociale of seksuele integriteit van kinderen of jongeren op het spel staat.
3. Indien de wet de medewerker daartoe verplicht: bij een ondervraging door een onderzoeksrechter.²³
4. Indien er sprake is van een gewetenskwestie, een moreel dilemma, voor de medewerker of de organisatie.
5. Als de medewerker of organisatie geschaad wordt.
6. Tegenover ouders hebben jeugdwelzijnswerkers geen discretieplicht. Zij hebben recht op informatie om fundamentele opvoedingsbeslissingen te nemen. De jeugdwelzijnswerker weegt dat recht af tegenover het recht op privacy van het kind of de jongere. In sommige gevallen is het informeren van de ouders echter niet in het belang van het kind.

De medewerker overlegt daarover altijd eerst met zijn coördinator, tenzij dat niet mogelijk is wegens hoogdringendheid. Bovendien draagt hij niet meer informatie over dan noodzakelijk voor een goed begrip van de situatie.

Meer uitleg over de discretieplicht en de uitzonderingen daarop vind je in het artikel ‘De discretieplicht toegelicht’.

²² Een kind van 12 jaar wordt in staat geacht zelf te oordelen over zijn belangen. Als de werker van mening is dat een kind niet zelf kan oordelen, beslist hij dat niet zonder overleg met zijn coördinator, tenzij hoogdringendheid directe hulp vereist.

²³ Daarvoor wordt een bevel afgeleverd door de onderzoeksrechter of is er een uitnodiging tot verhoor van het parket.

Discretieplicht en contacten met hulpverleners

Hulpverleners gaan er vaak van uit dat het onderling tussen professionals van verschillende organisaties bespreken van ‘casussen’, of situaties waarin cliënten zich bevinden, bijdraagt tot een betere ‘integrale’ hulpverlening. We

**We willen niet overleggen
OVER kinderen en jongeren,
maar MET kinderen en
jongeren.**

willen hier echter waarschuwen dat men er te vlug van uitgaat dat dergelijk overleg ‘in het belang is van de cliënt’, maar dat is niet vanzelfsprekend het geval. Bovendien geven personen met hulpvragen aan dat ze

het zeer denigrerend vinden dat er achter hun rug om overleg plaatsvindt tussen verschillende professionals over hun situatie of over hun eigen leven.

Het jeugdwelzijnswerk met kinderen en jongeren in een maatschappelijk kwetsbare situatie vertrekt vanuit het kind of de jongere als centrale actor en pleit voor een open communicatie die met en door de kinderen en jongeren zelf gevoerd wordt. We willen niet overleggen OVER kinderen en jongeren, maar MET kinderen en jongeren.

We nemen dan ook niet deel aan vormen van overleg waar ‘casussen’ besproken worden. Bij die ‘casussen’ gaat het immers om mensen, kinderen en jongeren die het recht hebben mee te denken en te beslissen over hun leven.

Bekijk in dit licht ook het artikel ‘(De)radicalisering in het jeugdwelzijnswerk: deontologische kwesties en alternatieven’.

De discretieplicht van jeugdwelzijnswerkers impliceert dus dat ze geen informatie geven aan hulpverleners, tenzij in bovenstaande uitzonderingen. In geval van dergelijke situaties neemt de jeugdwelzijnswerker contact op met zijn leidinggevende. Indien beiden van mening zijn dat een derde actor ingeschakeld moet worden, dient men volgende vragen te stellen:

Is de persoon in kwestie gebonden aan het beroepsgeheim (bv. een arts of een vertrouwenscentrum)?

Indien deze persoon niet gebonden is aan het beroepsgeheim, heeft hij dan misschien een beroepsgebonden discretieplicht? Hoe verhoudt het belang van die persoon zich tot het belang van het kind of de jongere?

Heeft de persoon een beroepsgebonden aangifteplicht (ambtenaar, politie, justitie)?

Het spreekt voor zich dat de eerste optie de meest wenselijke is, terwijl de laatste optie de meest onwenselijke is.

Need to know – nice to know

De medewerker beperkt zich tot informatieoverdracht die noodzakelijk is voor een goed begrip van de situatie. De gegevens moeten strikt noodzakelijk zijn voor het opstarten van de hulpverlening (de *need to know*-basis). Informatie die niet relevant is maar misschien wel *nice to know* is, kan niet worden doorgegeven. Bijvoorbeeld Jan die de naam van zijn lief op zijn arm liet tatoeëren is *nice to know*. Wanneer je op kamp vertrekt, is het belangrijk dat je weet dat Yasmine allergisch is voor pindanoten. Dat is *need to know*.

Discretie binnen het team

We doen het bijna vanzelfsprekend: op teamvergaderingen, tijdens de koffie- of rookpauze, in de wandelgangen, ... We praten er maar op los over de kinderen en jongeren met wie we werken. Zelden stellen we ons de vraag of we daarbij correct omgaan met vertrouwelijke informatie omdat we 'onder collega's zijn'. Het is belangrijk om de zaak hier vanuit het standpunt van het kind of de jongere te bekijken. Zou jij het als zestienjarige op prijs gesteld hebben dat je jeugdwelzijnswerker zomaar vertrouwelijke informatie deelt met collega's zonder dat hij je daarvan op de hoogte heeft gesteld en toestemming heeft gevraagd? Of dat je merkt dat jeugdwelzijnswerker B dingen weet die je aan jeugdwelzijnswerker A hebt toevertrouwd? Het is absoluut niet correct om zomaar over het persoonlijke leven van kinderen en jongeren te praten, ook niet met collega's, tenzij het over noodzakelijke informatie (*need to know*) gaat.

✓ Wat wel mag:

situaties van tijdens de werking op een teamvergadering bespreken. In de werking stellen kinderen en jongeren 'publiek gedrag', dat valt niet onder 'vertrouwelijke informatie'.

✗ Wat niet mag:

informatie die vertrouwelijk door het kind of de jongere werd toevertrouwd of die je in vertrouwelijke context ingewonnen hebt (bv. tijdens een huisbezoek) delen met collega's zonder hem daarvan op de hoogte te brengen.

Enkele tips om daar correct mee om te gaan:

01. Beperk de ervaringsuitwisseling in team tot situaties die plaatsvinden tijdens de werking.

Soms heb je vragen over bepaalde situaties. Je vraagt je af of je er goed mee bent omgegaan en je wilt graag eens de visie van collega's daarover horen. De meeste informatie van zaken die tijdens de werking gebeuren zijn geen vertrouwelijke informatie. Je kan dus gerust situaties voorleggen. Vaak zijn er echter relevante contextfactoren van het kind of de jongere, dingen die jij weet, maar je collega's niet. Deze persoonlijke informatie mag je niet inbrengen, hoe relevant het ook kan zijn.

Het werkt meestal ook niet om de persoon 'anoniem' te bespreken: "een jongetje van mijn groep is altijd heel lastig. Hij heeft het thuis heel moeilijk, zijn vader drinkt." De kans is veel te groot dat je collega's uit je verhaal kunnen afleiden over wie het gaat.

02. Intervisiegroep met collega's uit andere wijken of regio's.

Je kunt aansluiten bij regionale intervisiegroepen van jeugdwelzijnswerkers uit WMKJ's. Deze jeugdwelzijnswerkers werken in een soortgelijke context met dezelfde doelgroep, maar in een andere gemeente in je regio (of in een andere wijk in de grootstad). Tijdens een intervisiegroep kan je cases met persoonlijke info anoniem bespreken. De kans is immers heel klein dat een aanwezige de betrokkenen kent.

03. Werkbespreking met een leidinggevende.

Als je met vragen zit over hoe je moet omgaan met een situatie waarbij het inbrengen van vertrouwelijke informatie noodzakelijk is, vraag je daarover een gesprek aan met je leidinggevende. Hij gaat samen met jou op zoek naar mogelijke antwoorden.

Breng het kind of de jongere op de hoogte van dat gesprek en vraag indien mogelijk zijn toestemming. Samen met de leidinggevende kan je besluiten dat het wenselijk is om de situatie in team te bespreken.

De medewerker kan vertrouwelijke informatie delen met teamgenoten onder volgende voorwaarden (art. 28):

- Voorafgaand overleg met zijn leidinggevende.
- Hij beperkt zich tot de noodzakelijke informatie.
- Hij deelt de informatie alleen met bevoegden en alleen indien het delen van informatie noodzakelijk is voor de uitvoering van hun opdracht.
- De overdracht van informatie gebeurt bij voorkeur in een formele setting (teamverband).
- De jeugdwelzijnswerker brengt het kind of de jongere op de hoogte.

Meer informatie vind je in de ‘Deontologische handleiding voor leidinggevenden’.

De leidinggevende als eerste (en enige) aanspreekpunt

“Indien de jeugdwelzijnswerker meent dat hij een uitzondering moet maken op zijn plicht tot discretie is de leidinggevende zijn aanspreekpunt” (art. 29).

Als het kind in een gevaarsituatie verkeert, als het de toestemming geeft om door te verwijzen, als de wet je verplicht om informatie te verstrekken, als

De medewerker beperkt zich tot informatieoverdracht die noodzakelijk is voor een goed begrip van de situatie.

er sprake is van een moreel dilemma of schade aan jezelf of aan de werking, neem dan contact op met je leidinggevende. Hij zal samen met jou bekijken welke stappen ondernomen moeten worden.

Je deelt geen vertrouwelijke informatie mee aan derden zonder de toestemming van je leidinggevende. De enige uitzondering daarop is de acute gevaarsituatie waarbij direct ingegrepen moet worden door hulpdiensten.

De ouder(s) als relevante partij

Artikel 30 van de code stelt dat “de jeugdwelzijnswerking ervoor kan kiezen om een ouderbeleid op te zetten. De opbouw van de relatie met ouders vertrekt vanuit het perspectief van de kinderen of de jongeren. Jeugdwelzijnswerkers hebben geen discretieplicht tegenover ouders, maar ook geen actieve informatieplicht. Als zij samen met hun leidinggevende inschatten dat het doorgeven van informatie aan ouders ingaat tegen de belangen van de minderjarigen kunnen ze ervoor kiezen om dat niet te doen. Vanaf twaalf jaar of ouder kunnen we veronderstellen dat het kind of de jongere in staat is

om zijn belangen redelijk te beoordelen.” Hier gelden ook de uitzonderingen op de discretieplicht.

Jeugdwelzijnswerkers hebben geen discretieplicht tegenover ouders, maar ook geen actieve informatieplicht.

Alle minderjarigen, ongeacht hun leeftijd of bekwaamheid, hebben recht op privacy en op een vertrouwelijke behandeling

van hun persoonlijke gegevens. Door het ouderlijk gezag hebben ouders echter het recht om fundamentele opvoedingsbeslissingen te nemen over hun minderjarige kinderen. Beide ouders hebben dan ook nood aan, én in principe ook recht op, informatie over hun minderjarige kinderen om goede beslissingen te nemen.²⁴ Jeugdwelzijnswerkers kunnen in principe hun discretieplicht dus niet invoeren tegenover de ouders van een minderjarige.

Dat wil niet zeggen dat jeugdwelzijnswerkers zomaar alles kunnen doorvertellen aan ouders, zeker niet zonder toestemming van de minderjarige. Juri-

²⁴ Alleen binnen de integrale jeugdhulp en binnen de gezondheidszorg wordt daarop een uitzondering gemaakt wanneer wilsbekwame minderjarigen zelfstandig beslissingen mogen nemen over hun jeugdhulp of gezondheidszorg. Dan hebben ouders geen nood aan informatie om beslissingen te nemen in de plaats van hun minderjarige kinderen en geldt het beroepsgeheim tegenover ouders van bewaam minderjarige cliënten in de integrale jeugdhulp en bewaam minderjarige patiënten op dezelfde manier als voor meerderjarigen.

disch gezien gaat het om informatie die nodig is om fundamentele opvoedingsbeslissingen te nemen. Bovendien is er binnen de huidige rechtspraktijk steeds meer erkenning van bekwaamheid van bepaalde minderjarigen en hun recht op privacy. Jeugdwelzijnswerkers kunnen zich daarop beroepen om in het geval van bekwaame minderjarigen hun recht op privacy en de vertrouwelijke behandeling van de door hen toevertrouwde informatie, ook in te roepen ten aanzien van hun ouders. Dat kan bijvoorbeeld het geval zijn als de jeugdwelzijnswerker samen met de minderjarige van mening is dat dat in het belang van de minderjarige is.

Voor meer informatie daarover verwijzen we je door naar het deel **‘Leidinggevende als eerste aanspreekpunt’** in de **‘Deontologische handleiding voor leidinggevendend’**.

Veel te vaak schakelen jeugdwelzijnswerkers de ouders in als zij zelf een probleem met gezag ervaren: “Hij was wild vandaag, hoor”, “Hij was lastig”, “Hij heeft zich niet goed gedragen”, ... We raden af om ouders te betrekken in de pedagogische relatie die je zelf met de kinderen en jongeren hebt. Als jij een probleem met gezag ervaart, hoeven ouders niet jouw gezag te bevestigen. Je zal het gezag zelf moeten opbouwen via de vertrouwensrelatie met het kind of de jongere.

Ook worden ouders vaak ingeschakeld bij vermoedens van diefstal: “Is dat zijn gsm?”, “Had uw dochter geld bij deze ochtend?”. Ook dat raden we ten stelligste af. Je loopt de kans dat ouders hun kinderen gaan beschermen of dat ze geschokt zijn dat je hen van diefstal beticht. Je loopt op die manier ook het risico dat je de vertrouwensrelatie met het kind of de jongere zelf en de ouders in het gedrang brengt. Het conflict kan op deze manier bovendien groter worden en je kan de controle over de situatie verliezen.

Gegevensverzameling²⁵

Veel werkingen beschikken over heel wat gegevens van hun kinderen, jongeren, maar ook ouders, leden, enz. De vernieuwde privacywetgeving legt daarbij strikte regels op voor de verwerking van persoonsgegevens en heeft betrekking op het verzamelen, raadplegen, wijzigen, verspreiden, koppelen, publiceren, vernietigen, enz. van persoonsgegevens.

In dit deel gaan we kort in op persoonsgegevens en de verwerking ervan, het recht op afbeelding en op camerabewaking. In de **‘Deontologische handleiding voor leidinggevendend’** kan je hier meer informatie over vinden.

²⁵ Dit onderdeel werd samengesteld mede op basis van de informatie en expertise van Sewitch.

Persoonsgegevens zijn alle gegevens betreffende een geïdentificeerde of identificeerbare (natuurlijke) persoon:

- naam, foto's en geluidsopnames, adres, e-mailadres en telefoonnummer (ook je persoonlijke contactgegevens op het werk), rijksregisternummer, vingerafdrukken, leeftijd, geslacht, lichamelijke en psychische kenmerken, financiële situatie, bankrekeningnummer, geheime codes (toegangscodes, wachtwoorden, enz.), gezinssamenstelling, geaardheid, vrijetijdsbesteding, lidmaatschappen, gerechtelijke gegevens, opleiding, beroep, enz.

Voorwaarden voor de verwerking

De nieuwe privacywetgeving (Algemene Verordening Gegevensbescherming, AVG, of General Data Protection Regulation, GDPR), die sinds mei 2018 van toepassing is, legt meer nadruk op transparantie en controle van persoonsgegevens. Nieuw in deze wetgeving is dat je voortaan ook het recht hebt op de overdraagbaarheid van je gegevens. De nieuwe wetgeving bepaalt dat je persoonsgegevens alleen mag verwerken als:

- de verwerking noodzakelijk is (**art. 36**),
- de betrokkene zijn toestemming geeft,
- je de verwerking officieel aangeeft,
- je open bent over je bedoelingen (**art. 37**),
- je het doel van de verwerking respecteert.

Gevoelige gegevens

Sommige persoonsgegevens behoeven **extra bescherming**: bijvoorbeeld medische gegevens, politieke voorkeur, seksuele voorkeur, geloofsovertuiging, etnische afkomst, lidmaatschap van vakbonden en politieke partijen, gerechtelijk verleden, enz.

Deze gegevens mogen slechts in een beperkt aantal gevallen bewaard en verwerkt worden:

- de betrokkene stemt vrijwillig en schriftelijk in met de verwerking van deze gegevens;
- de gegevens zijn noodzakelijk om de juiste zorgen toe te dienen;

- de gegevens zijn vereist volgens de arbeidswetgeving;
- de gegevens zijn nodig voor wetenschappelijk onderzoek, mits anonieme verwerking;
- de organisatie is werkzaam op politiek, levensbeschouwelijk, godsdienstig of vakbondsgebied;
- de verwerking gebeurt in het kader van die gerechtvaardigde activiteiten en met passende waarborgen;
- de verwerking heeft alleen betrekking op (voormalige) leden van de organisatie of op personen die regelmatig contact met haar onderhouden in verband met haar doeleinden;
- de persoonsgegevens worden niet zonder toestemming van de betrokkene buiten die instantie doorgegeven (Tas, 2017).

Zo is het bijvoorbeeld in het jeugdwelzijnswerk toegelaten om – mits toestemming van de persoon in kwestie (of diens ouder(s)/voogd)²⁶ – gezondheidsgegevens te verzamelen om de gezondheid van het kind dat mee op kamp gaat of deelneemt aan de speelpleinwerking te garanderen. Deze gezondheidsfiches mag je echter enkel bijhouden voor de duur van dat kamp of de termijn dat het kind actief is binnen de speelpleinwerking. Nadien moeten ze (grondig) vernietigd worden. Ze bijvoorbeeld bijhouden met het oog op een volgend kamp is niet toegelaten (Privacybescherming, z.d.).

Recht op afbeelding²⁷

● *“De auteur of de eigenaar van een portret dan wel enige andere persoon die een portret bezit of voorhanden heeft, heeft niet het recht het te reproduceren of aan het publiek mede te delen zonder toestemming van de geportretteerde of, gedurende twintig jaar na diens overlijden, zonder toestemming van zijn rechtverkrijgenden.”*²⁸

Iedere persoon heeft dan ook het recht op afbeelding en beslist zelf of er

²⁶ Volgens de Europese privacywetgeving is er toestemming van een ouder/voogd nodig tot 16 jaar. De Belgische wetgeving en Gegevensbeschermingsautoriteit stellen handelsbekwaamheid vanaf 12 jaar (Decreet betreffende de rechtspositie van de minderjarige in de integrale jeugdhulp, 2014, Hoofdstuk III – Bekwaamheid van de minderjarige. Artikel 4, §1).

²⁷ Dit deel is gebaseerd op informatie van de Gegevensbeschermingsautoriteit (Recht op afbeelding, z.d.).

²⁸ De definitie zoals omschreven in de ‘wet betreffende het auteursrecht en de naburige rechten’ (2014).

van hem/haar een afbeelding mag gemaakt en gebruikt worden. Wanneer je iemand fotografeert, dien je dan ook eerst toestemming te vragen. Als je deze foto vervolgens wilt publiceren, is daarvoor opnieuw toestemming nodig. Voor elk doel moet er een bijkomende toestemming gevraagd worden. Dezelfde regels gelden voor videobeelden, geluidsopnames, enz. Bij het gebruik van (externe) beelden moet je steeds controleren of deze niet auteursrechtelijk beschermd zijn.

Als je het portretrecht schendt en foto's zonder toestemming publiceert, schaad je de privacy van de geportretteerde en kan je aansprakelijk gesteld worden om een schadevergoeding te betalen. Daarbij zijn de algemene principes van de burgerlijke aansprakelijkheid van toepassing (Portretrecht, z.d. & art. 1382 en 1383 van het Burgerlijk Wetboek).

Uitzonderlijke gevallen

Er wordt doorgaans van uitgegaan dat wanneer een persoon zich in de openbare ruimte bevindt en (toevallig) op een foto staat, geen toestemming vereist is voor het gebruik van de foto of video. Hetzelfde geldt voor een afbeelding van een menigte (bijvoorbeeld sfeerbeelden of overzichtsfoto's tijdens openbare evenementen, festivals, enz.) waarbij er niet gefocust wordt op een specifiek persoon. Toch kan ook dan een persoon die zich herkent en daar niet mee akkoord is, zich beroepen op het recht op privacy en eisen het beeld te verwijderen.

Ook bij publieke personen, zoals politici, bekende artiesten of sporters, is er doorgaans geen voorafgaande toestemming van hen nodig. Het gaat hier om het recht op informatie.

Toch moet je daarbij met enkele zaken rekening houden: de afbeelding van de publieke persoon moet een informatief doeleinde hebben (geen commercieel gebruik) en mag het recht op eerbiediging van het privéleven niet schaden. Zo is er bijvoorbeeld geen schending als de afbeelding gemaakt is tijdens een openbare activiteit. In sommige gevallen worden personen enkel tijdens een bepaalde gebeurtenis als publieke persoon beschouwd (bijvoorbeeld bij een misdrijf of een ramp). In dergelijke omstandigheden moet het beeld van de persoon dan ook gerelateerd zijn aan die gebeurtenis en heeft hij het recht na een tijd vergeten te worden (Gegevensbeschermingsautoriteit, z.d.).

Tips:

- Voordat je iemand op de foto vastlegt, vraag hem of haar altijd om (schriftelijke) toestemming en leg uit waarvoor je de foto of foto's zal gebruiken. Voor ieder gebruik en elke verspreiding van de foto is aparte toestemming nodig.
- Gebruik geen afbeeldingen van (bekende) personen of figuren op affiches en ander promotiemateriaal. Je hebt daarvoor altijd toestemming van die persoon nodig.
- Wanneer het gaat om minderjarigen, is de toestemming van hun wettelijke vertegenwoordigers (ouders of voogd) verplicht. Volgens de Europese privacywetgeving is er toestemming van een ouder/voogd nodig tot 16 jaar. De Belgische wetgeving en de Gegevensbeschermingsautoriteit stellen handelingsbekwaamheid vanaf 12 jaar.

Camerabewaking²⁹

Dit deel beperkt zich tot algemene informatie over de wetgeving rond camerabewaking. Uitgebreide info is te vinden op de website van de Federale Overheidsdienst Binnenlandse Zaken 'Veiligheid en Preventie'.³⁰

De wet van 21 maart 2007 omtrent de regeling van de plaatsing en het gebruik van bewakingscamera's, kortweg de 'camerawet' genoemd, reguleert sinds ongeveer tien jaar het gebruik van camerabewaking. Het gaat hier om thema dat steeds evolueert en ook het gebruik van bewakingscamera's blijft stijgen. De camerawet werd daarom al meermaals gewijzigd. Daarnaast is sinds 25 mei 2018 ook de nieuwe privacywetgeving van toepassing. De nieuwe camerawet en de GDPR moeten daarom allebei worden toegepast, waarbij de GDPR voorrang heeft op de wet (Wijziging van de camerawetgeving, z.d.).

²⁹ Voor dit deel werd beroep gedaan op de informatie van de FOD Binnenlandse Zaken, Veiligheid & Preventie (<https://www.besafe.be/nl/nieuws/wijziging-van-de-camerawet-geving-welke-veranderingen-betekent-dit-voor-jou>).

³⁰ Meer informatie vind je op <https://www.besafe.be/nl/veiligheidsthemas/camera>.

Wat is een bewakingscamera precies?³¹

“Volgens de camerawet is een bewakingscamera elk vast of mobiel observatiesysteem dat beelden verzamelt, verwerkt of bewaart om:

- misdrijven tegen personen of goederen te voorkomen, vast te stellen of op te sporen (bv. de vereniging van mede-eigenaars die vandalisme wil tegengaan in de inkomhal van een appartementsgebouw of een bedrijf dat zijn gebouwen wenst te beveiligen);
- overlast te voorkomen, vast te stellen of op te sporen (bv. een gemeente die camera's voorziet om sluikstort tegen te gaan);
- de naleving van gemeentelijke reglementen te controleren (bv. in het kader van betalend parkeren op straat);
- de openbare orde te handhaven (bv. tijdens evenementen);

en de beelden alleen voor deze doelen verwerkt” (Gegevensbeschermingsautoriteit, z.d.).³²

Bij andere camera's (behalve bij een specifieke wetgeving) moet de GDPR gevolgd worden. Zo kan er in een gemeente een webcam op het marktplein geplaatst worden, uitsluitend om de burgers beelden te laten zien waarop toevallige voorbijgangers te zien zijn (Gegevensbeschermingsautoriteit, z.d.). Dat is geen bewakingscamera.

³¹ Dit stuk is gebaseerd op informatie van de FOD Justitie omtrent camerabewaking (<http://www.belgium.be/nl/justitie/privacy/camerabewaking>).

³² De definitie zoals vermeld door de Gegevensbeschermingsautoriteit (<https://www.gegevensbeschermingsautoriteit.be/wat-is-een-bewakingscamera>).

3

Wat kan, mag en moet:
deontologische handleiding voor
leidinggevendenden

Inhoud

1. Medewerkers coachen, sturen en ondersteunen bij deontologische vraagstukken	79
• Jeugdwelzijnswerkers hebben discretieplicht, geen beroepsgeheim • De leidinggevende als eerste aanspreekpunt • Deontologische kwesties in teamverband • Interne en externe implementatie van de deontologische code	
2. Medewerkers ondersteunen na een schokkende ervaring	85
• Primaire preventie • Secundaire preventie	
3. Vertrouwelijke informatie, privacy en gegevensbeheer	89
• Privacybescherming en gegevensregistratie • Recht op afbeelding • Camerabewaking	
4. Asielzoekers en kinderen zonder papieren in de werking	100
• Wat? • Basisrechten voor mensen zonder papieren • FAQ's	

1. Medewerkers coachen, sturen en ondersteunen bij deontologische vraagstukken

Bij het omgaan met deontologische kwesties in het jeugdwelzijnswerk spelen leidinggevendenden een uiterst belangrijke rol. Zij zijn het eerste aanspreekpunt en klankbord voor jeugdwelzijnswerkers. Ze sturen en ondersteunen en zorgen er tijdens vergaderingen, vormingen en functioneringsgesprekken voor dat deontologie een constant aandachtspunt vormt.

Jeugdwelzijnswerkers hebben discretieplicht, geen beroepsgeheim

Jeugdwelzijnswerkers hebben geen beroepsgeheim (Henkens, 2018). Dat is voorbehouden voor personen die functies uitoefenen waarvan de maatschappij vindt dat de vertrouwelijkheid, die noodzakelijk is voor het uitoefenen van de functie, in de regel primeert op andere belangen. Dat gebeurt hetzij expliciet doordat een bevoegde wetgever het beroepsgeheim in de wet van toepassing verklaart, hetzij impliciet doordat de maatschappelijke erkenning van de noodzakelijke vertrouwensfunctie blijkt uit een geheel aan wettelijke elementen of hetzij doordat de maatschappelijke erkenning van de noodzakelijke vertrouwensfunctie blijkt uit de traditie of de gewoonte (Opgenhaffen & Put, 2018).

We pleiten voor een strikte interpretatie van de discretieplicht.

Toch is het belangrijk is dat jeugdwelzijnswerkers discreet omgaan met de vertrouwelijke informatie. Jeugdwelzijnswerkers die vertrouwelijke informatie zomaar met derden delen, schaden de vertrouwensband

die ze met de kinderen en jongeren opgebouwd hebben. Op termijn wordt hun opdracht onuitvoerbaar. Daarom pleiten we voor een strikte interpretatie van de discretieplicht. Uit De Marge werkte die discretieplicht uit in haar deontologische code.³³

³³ Raadpleeg de deontologische code en het artikel 'De discretieplicht toegelicht' voor meer informatie.

De leidinggevende als eerste aanspreekpunt

Het moet voor jeugdwelzijnswerkers duidelijk zijn dat ze niemand over de kwestie aanspreken vooraleer ze er met hun leidinggevende over gesproken hebben. Dat betekent niet dat iedere hulpvraag eerst bij de leidinggevende moet worden afgetoetst voor de jeugdwelzijnswerker kan doorverwijzen. De jeugdwelzijnswerker zal, afhankelijk van zijn eigen expertise en afhankelijk van het problematische karakter van de hulpvraag, mee met het kind nadenken over de hulpvraag en naar gespecialiseerde instanties verwijzen. Het kind wordt daarbij als een competente actor beschouwd die bekwaam is om een aantal rechten uit te oefenen. De jeugdwelzijnswerker moet daarover wel terugkoppelen met zijn leidinggevende: heb ik juist gereageerd en was het een juiste doorverwijzing?

De leidinggevende coacht de medewerkers in de voorbereiding van het volgende gesprek met het kind of de jongere. Vanuit zijn kennis van de sociale kaart en zijn professioneel netwerk kan hij de jeugdwelzijnswerker helpen goed door te verwijzen. Ook staat hij indien nodig de jeugdwelzijnswerker bij met verzekeringskwesties, bijvoorbeeld als het gaat om burgerlijke aansprakelijkheid of wanneer er rechtsbijstand nodig is.³⁴

Als het nodig is kan de jeugdwelzijnswerker ook zijn leidinggevende inschakelen om samen na te denken. Wees daarover zoveel mogelijk transparant en werk op een *need to know*-basis.

Vertrouwenspersoon staat in voor doorverwijzing

De leidinggevende zal de doorverwijzingstaak niet van de jeugdwelzijnswerker overnemen. Dat kan ook niet, gezien hij hier niet als vertrouwenspersoon fungeert. De jeugdwelzijnswerker keert dus terug naar het kind of de jongere en gaat een vervolgesprek aan. Hij informeert het kind of de jongere over het gesprek met de leidinggevende. Het komt indien nodig tot een warme doorverwijzing waarbij de jeugdwelzijnswerker het kind of de jongere ondersteunt om contact te nemen met een gespecialiseerde organisatie.³⁵

³⁴ Lees meer over aansprakelijkheid in de bijlage 'De discretieplicht toegelicht'.

³⁵ Raadpleeg daarbij ook het artikel 'Stappenplan: omgaan met verontrusting'.

De communicatie met het kind of de jongere staat centraal

Belangrijk uitgangspunt is dat we gedurende dit proces nooit over het hoofd of achter de rug van het kind of de jongere praten of beslissen. Ieder gesprek, iedere doorverwijzing, ... gebeurt in overleg met (en liefst met toestemming van) het kind of de jongere, tenzij er sprake is van een gevaarsituatie of noodtoestand.³⁶

Samen met het kind betrekken we de ouders³⁷

Alle minderjarigen, ongeacht hun leeftijd of bekwaamheid, hebben recht op privacy en op een vertrouwelijke behandeling van hun persoonlijke gegevens. Onder toepassing van het ouderlijk gezag hebben ouders echter het recht om fundamentele opvoedingsbeslissingen te nemen over hun minderjarige kinderen. Beide ouders hebben dan ook nood aan, én in principe ook recht op, informatie over hun minderjarige kinderen om goede beslissingen te nemen.³⁸ Jeugdwelzijnswerkers kunnen in principe hun discretieplicht dus niet inroepen tegenover de ouders van een minderjarige.

Dat wil niet zeggen dat jeugdwelzijnswerkers zomaar alles moeten doorvertellen aan ouders, zeker niet zonder toestemming van de minderjarige. Juridisch gezien gaat het over informatie die nodig is om fundamentele opvoedingsbeslissingen te nemen. Bovendien is er binnen de huidige rechtspraktijk steeds meer erkenning van bekwaamheid van bepaalde minderjarigen en hun recht op privacy. Jeugdwelzijnswerkers kunnen zich daarop beroepen om in het geval van bekwame minderjarigen hun recht op privacy en een vertrouwelijke behandeling van de door hen toevertrouwde informatie, ook in te roepen ten aanzien van hun ouders, bijvoorbeeld als de jeugdwelzijnswerker samen met de minderjarige van mening is dat dat in het belang van de minderjarige is (bijvoorbeeld in situaties van misbruik of verwaarlozing kan dat het geval zijn). In dergelijke gevallen moeten jeugdwelzijnswerkers kunnen aantonen hoe ze daar methodisch mee omgegaan zijn: hoe werd de communicatie met het kind gevoerd, heeft de jeugdwelzijnswerker het kind geïnformeerd en doorverwezen, ondersteunde hij het kind in de communicatie met de ouders, wat was zijn tijdsperspectief daarin, enz.

³⁶ Meer informatie daarover is terug te vinden in het artikel 'De discretieplicht toegelicht'.

³⁷ Lees meer in het artikel 'De discretieplicht toegelicht'.

³⁸ Alleen binnen de integrale jeugdhulp en binnen de gezondheidszorg wordt daarop een uitzondering gemaakt wanneer wilsbekwame minderjarigen zelfstandig beslissingen mogen nemen over hun jeugdhulp of gezondheidszorg. Dan hebben ouders geen nood aan informatie om beslissingen te nemen in de plaats van hun minderjarige kinderen en geldt het beroepsgeheim tegenover ouders van bekwame minderjarige cliënten in de integrale jeugdhulp en bekwame minderjarige patiënten op dezelfde manier als voor meerderjarigen.

Probeer dus samen met de minderjarige te bekijken op welke manier de ouders best betrokken kunnen worden. Probeer het tempo van de minder-

Probeer samen met de minderjarige te bekijken op welke manier de ouders best betrokken kunnen worden.

jarige en het gezin te volgen en licht de minderjarige in over de deontologische verplichtingen die je hebt tegenover hem en zijn ouders.

Als het kind jonger is dan 12 jaar, wordt het niet bekwaam geacht om een aantal beslissingen te nemen. Dan moeten de ouders dat in zijn plaats doen.

Nazorg

De jeugdwelzijnswerker gaat na of het kind geholpen werd. De leidinggevende kijkt op zijn beurt of de jeugdwelzijnswerker tevreden is met de oplossing. Verder zal de leidinggevende (of de jeugdwelzijnswerker, in overleg) nagaan of de ouders tevreden zijn, indien zij betrokken werden.

Deontologische kwesties in teamverband

Informatie delen met collega's? *Need to know* versus *nice to know*

Collega's delen in principe geen vertrouwelijke informatie over de kinderen en jongeren met wie ze werken, tenzij dat nodig is om hun opdracht kwaliteitsvol uit te voeren. Een jeugdwelzijnswerker kan zijn opdracht bijvoorbeeld niet kwaliteitsvol uitvoeren als hij niet weet dat het kind of de jongere op regelmatige tijdstippen medicatie nodig heeft of als hij tijdens de activiteit een afspraak heeft met een hulpverlener, enz. De leidinggevende bepaalt wie op de hoogte gebracht moet worden en zorgt voor een professionele communicatie (niet in de wandelgangen, maar in een afgesloten ruimte en beperkt tot *need to know*).

Het kind of de jongere, en indien nodig de ouders, worden door de vertrouwenspersoon op de hoogte gebracht wie in de werking al dan niet op de hoogte is van zijn situatie. Er moet vermeden worden dat jeugdwelzijnswerkers te veel 'tweedehands' informatie krijgen van collega's of derden: het is onmogelijk om als 'secundair' geïnformeerde jeugdwelzijnswerker nog een echte en authentieke relatie aan te gaan met het kind.

Opzetten van deontologische reflectie- en discussiemomenten in team

Jeugdwerkers leren door hun handelingsstrategieën vragen voor te leggen aan collega's die gelijkaardige ervaringen hebben binnen dezelfde of soortgelijke context. Het zou jammer zijn mocht de discretieplicht binnen het team tot gevolg hebben dat deze vorm van leren onmogelijk wordt.

- *Need to know – nice to know*

De belangrijkste vraag die bij deze kwestie gesteld moet worden, luidt: welke gegevens zijn relevant en welke niet? Als leidinggevende moet je de jeugdwelzijnswerker begeleiden om vanuit zijn anekdotisch verhaal een leervraag te formuleren.

De focus ligt daarbij op WAT (wat is gebeurd, beschrijf het gedrag, beschrijf wat jij als moeilijkheid ervaart) en niet op WIE (wie is die persoon).

- *Op een formeel teammoment*

Bijvoorbeeld op de wekelijkse teamvergadering of tijdens intervisie, maar niet tijdens koffiepauzes, in de wandelgangen, op straat of bij andere werkingen.

- *Geagendeerd na overleg met de leidinggevende*

De leidinggevende beslist of een teamdiscussie zinvol is en zet de *need to know*-filter op het verhaal.

- *Toestemming van de betrokkene*

De jeugdwelzijnswerker vraagt eerst toestemming aan de betrokkene voor hij de case op een teamvergadering brengt.

- *Enkel voor 'bevoegden'*

Deze informatie wordt niet gedeeld met derden. Dergelijke cases worden niet besproken op vergaderingen waarbij ook mensen van buiten de werking aanwezig zijn.

Een alternatief voor de bespreking van deontologische kwesties in teamverband zijn intervisiegroepen, bijvoorbeeld georganiseerd door Uit De Marge.³⁹ In intervisies worden nooit namen of andere herkenbare informatie gedeeld en word je als deelnemer verwacht te zwijgen over de casussen die besproken werden.

39

Meer informatie over intervisiegroepen van Uit De Marge vind je op uitdemarge.be.

Interne en externe implementatie van de deontologische code

We legden al kort uit hoe de deontologische code binnen de jeugdwelzijnswerking actief uitgedragen kan worden, bijvoorbeeld bij individuele ondersteuning van jeugdwelzijnswerkers of tijdens teamvergaderingen. Het is daarbij aangeraden om de deontologische code op te nemen in het arbeidscontract en/of arbeidsreglement tussen de werkgever en de werknemer. Op die manier is het naleven van de code voor de werkgever juridisch afdwingbaar en bijvoorbeeld ook een voorwaarde voor een positieve evaluatie.

Hier volgen enkele manieren waarop leidinggevers de deontologische code kunnen implementeren in de werking en het personeelsbeleid:

- **Deontologische kennis, vaardigheden en inzichten** worden opgenomen in functieprofielen, vacatures, arbeidscontracten, arbeidsreglementen en evaluatiegesprekken (ook voor vrijwilligers).
- **De deontologische code** wordt uitgelegd en aangeboden bij het onthaal van nieuwe medewerkers en vrijwilligers.
- **Vormingen** rond deontologie maken vast onderdeel uit van het vormingsaanbod voor jeugdwelzijnswerkers (ook voor vrijwilligers).
- **De deontologische code** wordt gebruikt en toegepast tijdens teamvergaderingen en coachinggesprekken.
- **Deontologische reflecties** maken een vast deel uit van individuele coachinggesprekken en werkbesprekingen.

Ook bij het samenwerken met externe partners is het belangrijk om de deontologische code mee te nemen en te implementeren. Zoals eerder aangegeven heeft het jeugdwelzijnswerk geen wettelijke of decretale basis om zijn deontologische regels af te dwingen. Daarom wordt de deontologische code best opgenomen in samenwerkingsverbanden zoals contracten en convenanten met subsidiegevers en besturen. Ook bij minder formele samenwerkingen is het goed om partners te informeren over de deontologische regels die jullie volgen. Het volgen van die regels wordt dan een voorwaarde tot samenwerking.

2. Medewerkers ondersteunen na een schokkende ervaring⁴⁰

Medewerkers kunnen worden geconfronteerd met schokkende gebeurtenissen. Dat kan ernstige gevolgen hebben voor de betrokkenen, collega's en leidinggevers. Er gebeurt bijvoorbeeld een ernstig ongeval met een kind tijdens een activiteit, de agressie van een jongere keert zich tegen de onthaalmedewerker, een jeugdhulpverlener maakt een inschattingsfout met ernstige gevolgen, ...

De reactie op een schokkende ervaring gaat in eerste instantie gepaard met emotionele reacties zoals verbijstering, schrik en ongeloof. Wanneer de gebeurtenis tot de betrokkene doordringt, volgen reacties zoals angst, woede, neerslachtigheid en vaak zelfverwijt. Vervelende klachten kunnen optreden zoals nachtmerries, flashbacks en onaangename herinneringen aan het voorval. Daarnaast is er ook vaak angst of paniek indien men geconfronteerd wordt met dingen die aan het traumatische gebeuren herinneren. Ten slotte zijn er dikwijls ook een aantal klassieke stressklachten zoals slaapproblemen, prikkelbaarheid of moeite met concentreren.

De verschijnselen die na de gebeurtenis optreden zijn dan ook normale reacties in het verwerkingsproces. Tijd en steun zijn nodig om de zaken te verwerken. Als de verwerking niet goed gebeurt kan er zich een posttraumatisch stressstoornis ontwikkelen.

Primaire preventie

De klemtoon ligt hier vooral op het geheel van structureel-organisatorische maatregelen.

Vorming en opleiding

VOORBEELD:

EHBO-cursus, vorming om agressie bij kinderen en jongeren in maatschappelijk kwetsbare situaties beter te begrijpen en tips om ermee om te gaan, bijkomende opleiding voor jeugdhulpverleners, ...

⁴⁰ Voor dit hoofdstuk werd beroep gedaan op 'Opvang en nazorg na schokkende gebeurtenissen in de werksituatie' van Tine Daeseleire (2013).

De leidinggevende als vertrouwenspersoon

Medewerkers moeten bij de leidinggevende terecht kunnen na een schokkende gebeurtenis. Het is belangrijk om na te gaan of dat bij iedereen het geval is.

- Liggen de drempels voor sommige medewerkers niet te hoog om 'de leidinggevende daarmee lastig te vallen'?
- Is er geen machocultuur in de organisatie die deze gebeurtenissen als *part of the job* bestempelt en waardoor slachtoffers zich zelf als mislukkelingen zien?
- Weten medewerkers dat ze zich niet schuldig of mislukt hoeven te voelen als ze een dergelijke gebeurtenis meemaken?
- Bezit de leidinggevende over de nodige vaardigheden om daar goed mee om te gaan? Is bijkomende opleiding nodig?
- Heeft iedere medewerker het gsm-nummer van de leidinggevende en weten ze dat hij in dergelijke gevallen altijd bereikbaar is?
- Is het nodig om 'een opvangteam' op te richten, waarbij één of meerdere collega's de leidinggevende bijstaan?
- Wanneer en hoe worden zij verwittigd?
- Wie kan het snelst ter plaatse zijn bij incidenten?
- Wie neemt contact op met hulpdiensten en politie?
- Wie verwittigt de familie?

Secundaire preventie

Ondanks alle primaire preventiemaatregelen blijft de kans bestaan dat een werknemer slachtoffer wordt van een incident met traumatisch karakter. Daarom het belang van secundaire preventie: als medewerkers een traumatische gebeurtenis in de werkcontext meemaken, is goede opvang en nazorg noodzakelijk ter preventie van het ontwikkelen van een posttraumatisch stressstoornis.

Daarbij zijn volgende uitgangspunten van belang:

1. Stigmatisering en medicalisering dient te worden vermeden. Opvang moet worden gekaderd in een **beleidsmatige context**, namelijk dat het niet gaat om één of andere psychische stoornis maar wel om een normale reactie van de betrokkene(n) op een acute stresssituatie. **Erkenning** en **aandacht** voor de medewerker zijn daarbij zeer belangrijk.

2. Men dient **opvang** te bieden aan alle bij de gebeurtenis betrokken personen. Indien dat door de organisatie als een standaardprocedure wordt ingevoerd, heeft men meer kans om 'risicopersonen' (die hulp liever uit de weg gaan) te bereiken.
3. De opvang wordt verleend door mensen uit de organisatie die daarvoor een **gerichte training** hebben gevolgd of door **externe deskundigen** die goed op de hoogte zijn van de interne bedrijfscultuur en bovendien samenwerking op vlak van organisatorische maatregelen nastreven.

Psychologische begeleiding na een traumatische ervaring is enkel zinvol als ze goed wordt aangepakt. Uit de literatuur blijkt dat enkel praten over de gebeurtenis, de zogenaamde debriefing, niet volstaat voor een betere verwerking. Daarnaast is het nog onvoldoende wetenschappelijk aangetoond of een onmiddellijke debriefing, direct na de gebeurtenissen echt noodzakelijk is voor een goede traumaverwerking. Wel is het zo dat onmiddellijk na de feiten de emoties het hevigst en het meest chaotisch zijn. Het belangrijkste is dat een opvolging niet beperkt blijft tot een éénmalige opvang. Zo werkt men best met een opvang die bestaat uit drie contacten, gespreid over een periode van twee tot drie maanden.

Deze opvang bestaat uit: **praktische ondersteuning, informatie verschaffen, structureren, erkenning en het bieden van sociale steun**. Het is belangrijk dat de opvang gebeurt door mensen die een goed inzicht hebben in het normale verloop van een schokverwerkingsproces.

Daarover informatie (psycho-educatie) verschaffen aan de slachtoffers werkt geruststellend en leidt ertoe dat men langzaam opnieuw controle krijgt over de gevoelens en de situatie weet te beheersen. Verder is het belangrijk om

Goede opvang en nazorg zijn noodzakelijk ter preventie van het ontwikkelen van een posttraumatisch stressstoornis.

opnieuw structuur te brengen in de verwarde emotionele toestand waarin mensen zich op dat moment bevinden. Daarnaast is het noodzakelijk dat deze mensen voelen dat er een gemeente steun en hulp vanuit de organisatie wordt geboden

om uit te zoeken bij wie ze terecht kunnen in hun privéleven.

Ten slotte is het vaak nodig om veel aandacht te besteden aan het **reïntegratieproces**. Het hervatten van het werk gebeurt best geleidelijk. Daarbij dient men vooral oog te hebben voor de angstige gevoelens die optreden op

het moment dat men opnieuw terechtkomt in de situatie waarin de schokkende gebeurtenis heeft plaatsgevonden of wanneer er een confrontatie is met gevoelens die horen bij de gebeurtenis. De begeleiding heeft uiteindelijk tot doel om tot een goede verwerking te komen. Dat gaat in het begin vaak gepaard met een toename van angst wanneer mensen opnieuw geconfronteerd worden met situaties die hen aan het voorval doen herinneren. Door de veilige omstandigheden die de ondersteuning biedt, zijn mensen in staat om hun moeilijkheden te overwinnen: ze krijgen opnieuw een gevoel van beheersing en hebben de ervaring dat hun klachten verminderen. Zo kunnen ze na een tijd weer aan de traumatische gebeurtenis denken en erover praten zonder overspoeld te worden door angst.

Bij een preventief beleid voor de opvang en nazorg van slachtoffers van schokkende gebeurtenissen op het werk is de organisatiecontext veel belangrijker dan men vooraf dacht. Alles staat of valt met de cultuur van de organisatie. De houding die er soms heerst in zogenaamde 'machoculturen', zoals het leger, de brandweer, de politie of rijkswacht of het personeel op spoeddiensten kan dikwijls erg nadelig werken voor medewerkers die slachtoffer worden, bijvoorbeeld reacties zoals "als je er niet tegen kan, moet je maar ander werk zoeken of ben je niet stressbestendig genoeg". Mensen in dergelijke organisaties hebben de voorkeur om hun contact met eventuele hulpverleners geheim te houden. Daarom is het van cruciaal belang dat preventieprogramma's gesteund worden door het management. Een geïntegreerde aanpak die niet alleen gericht is op de individuele kant maar uitgaat van de leiding van de organisatie en **ingebod is op alle niveaus** geeft bovendien meer kans dat de reïntegratie van de werknemer in het werk optimaal kan verlopen.

De externe dienst voor preventie op het werk kan ook ingeschakeld worden voor advies over hoe best ondersteuning te bieden op psychosociaal vlak.

3. Vertrouwelijke informatie, privacy en gegevensbeheer⁴¹

Privacybescherming en gegevensregistratie

Heel wat werkingen houden gegevens bij van bijvoorbeeld kinderen, jongeren, vrijwilligers, leden, enzovoort. Bij die gegevensverwerking moet je je als organisatie echter houden aan de privacywetgeving. De nieuwe privacywetgeving (Algemene Verordening Gegevensbescherming, AVG, of General Data Protection Regulation, GDPR) – die sinds mei 2018 van toepassing is – heeft betrekking op het verzamelen, raadplegen, wijzigen, verspreiden, koppelen, publiceren, vernietigen, enz. van persoonsgegevens en legt meer nadruk op transparantie en controle ervan. Nieuw in deze wetgeving is dat je voortaan ook het recht hebt om je gegevens over te dragen aan jezelf of een derde. De nieuwe wetgeving bepaalt dat je persoonsgegevens alleen mag verwerken:

- om een overeenkomst te kunnen uitvoeren, bijvoorbeeld in een arbeidsovereenkomst of de NMBS mag een bestand van zijn abonnees bijhouden (contractuele basis).
- omdat een wet, decreet of ordonnantie dat vraagt, bijvoorbeeld opgelegd in de beleidsnota (wettelijke verplichting). Het gaat daarbij ook om verplichtingen opgelegd door lokale (subsidiërende) overheden. Is jouw werking bijvoorbeeld verplicht bepaalde activiteiten te rapporteren aan de overheid met oog op subsidiëring, dan is dat een wettelijke verplichting. Denk daarbij echter heel goed na over de formulering in de subsidieovereenkomst en houd daarbij steeds rekening met je discretieplicht. Het is immers belangrijk dat je zo weinig mogelijk persoonlijke informatie van kinderen en jongeren doorgeeft.
- om het algemeen belang of openbaar gezag, bijvoorbeeld door de onderzoeksrechter opgedragen. Niet-subsidiërende instanties kunnen gegevens slechts opvragen mits gerechtelijk bevel.
- om het vitaal belang van de betrokkene te vrijwaren, bijvoorbeeld na een ongeval is het toegestaan om medische gegevens van een bewusteloos slachtoffer te verwerken (m.a.w. enkel als dat zwaarder doorweegt dan het belang, de rechten en de redelijke privacyverwachtingen van de betrokkenen).

⁴¹ Dit hoofdstuk werd samengesteld mede op basis van de informatie en expertise van Switch.

- omwille het gerechtvaardigd belang, de activiteit is anders niet uitvoerbaar. Het mag enkel toegepast worden als het zwaarder doorweegt dan het belang, de rechten en de (redelijke) privacyverwachtingen van de betrokkene. Als organisatie moet je steeds nadenken of je voldoet aan de verwachtingen van je leden en deelnemers en je hun privacy niet schendt. Zo kan je bijvoorbeeld beslissen dat het noodzakelijk is dat je bijvoorbeeld bestuursleden, leiding of geëngageerde leden, op de hoogte brengt van de waarden, visie en werking van je organisatie door hen geregeld te informeren via mailings of nieuwsbrieven. In dat geval moet je echter goed argumenteren waarom je, uit gerechtvaardigd belang, de privacy van je leden of deelnemers beperkt. Bij twijfel kan er best (ondubbelzinnige) toestemming gevraagd worden.

Het doel dat je hebt vastgelegd bepaalt welke gegevens je mag verzamelen. Je mag dan ook alleen maar relevante en noodzakelijke gegevens opvragen. Zo heeft een handelaar bijvoorbeeld enkel de naam en het adres van klanten nodig om facturen op te maken of is het voor een school niet noodzakelijk te weten hoeveel de ouders van hun leerlingen verdienen.

- de betrokkene zijn (uitdrukkelijke) toestemming geeft. Als organisatie dien je zelf expliciete toestemming te vragen vanaf het eerste moment dat mensen hun gegevens bezorgen en bovendien ook aan te tonen hoe de gegevens opgeslagen en verwerkt worden. Een toestemming geldt slechts voor de doeleinden waarvoor deze gevraagd werd. Bij bijkomende stappen of wijzigingen in de gegevensverwerking moet de betrokkene steeds op de hoogte gebracht worden (Tas, 2017).
- je eerlijk en transparant bent over je bedoelingen. Je hoort de betrokkene goed te informeren over welke gegevens je verzamelt en gebruikt en waarom. Je maakt daarbij een privacyverklaring op die je op de website publiceert. Op deelnemings-, inschrijvingsformulieren of andere documenten kan steeds naar deze verklaring verwezen worden (Tas, 2017).

Een privacyverklaring bevat volgende informatie (Tas, 2017):

- Identiteit van de organisatie en gegevens van de contactpersoon.
- Welke gegevens worden verwerkt?
- Waarom worden de gegevens bewaard?
- Wie binnen de organisatie verwerkt de gegevens?
- Aan wie geven we de gegevens door?
- Wat wordt precies hoe, waar en hoelang bewaard?
- Hoe worden de gegevens beveiligd?
- Hoe faciliteer je de uitoefening van de rechten van betrokkenen?
- Informeer dat de betrokkene het recht heeft om de persoonlijke gegevens te allen tijde in te kijken en eventueel te verbeteren. Hij heeft bovendien het recht om de verzamelde gegevens te laten overdragen aan zichzelf of in opdracht van hem rechtstreeks aan een andere partij. De persoon kan bezwaar maken tegen de verwerking van de persoonsgegevens (of een deel daarvan) door de organisatie of één van de verwerkers. Tot slot heeft de betrokkene steeds het recht zijn toestemming met betrekking tot het verzamelen en verwerken van zijn gegevens in te trekken en ‘vergeten’ te worden (Tas, 2017).
- Vermeld dat de betrokkene bij een klacht steeds contact kan opnemen met de organisatie of klacht kan indienen bij de Gegevensbeschermingsautoriteit, de toezichthoudende autoriteit op het vlak van privacybescherming. Geef verder ook mee dat wanneer iemand schade zou lijden, hij daarvoor ook een vordering tot schadevergoeding kan instellen bij de bevoegde burgerlijke rechtbank. Voor meer informatie over klachten en mogelijkheden tot verhaal kan het volgende adres van de Gegevensbeschermingsautoriteit toegevoegd worden: <https://www.privacycommission.be/nl/klacht-enberoep>.

Het gaat daarbij uiteraard niet over de verwerking van persoonsgegevens voor privédoeleinden, zoals een persoonlijk adressenbestand of een agenda. Ook gegevensverwerking voor journalistieke, artistieke of literaire doeleinden en verwerkingen door Staatsveiligheid zijn slechts deels gebonden aan de wetgeving (Gegevensbeschermingsautoriteit, z.d., p. 6-7).

De nieuwe privacywetgeving heeft bovendien invloed op de diensten en tools die je organisatie gebruikt. Zowel contractpartners als softwaretools en onlineservices waar je mee werkt, moeten GDPR-compliant zijn en dat vermelden in een schriftelijk contract. Dat geldt overigens ook voor allerlei cloudoplossingen (Tas, 2017).

Sluit met alle betrokken partijen een verwerkersovereenkomst, met afspraken over de duur, beschrijving en doeleinden van de gegevensverwerking en de beveiligingsmaatregelen (Tas, 2017).

Persoonsgegevens zijn alle gegevens over een geïdentificeerde of identificeerbare (natuurlijke) persoon:

- naam,
- foto's en geluidsopnames,
- adres, e-mailadres en telefoonnummer (ook je persoonlijke contactgegevens op het werk),
- rijksregisternummer,
- vingerafdrukken,
- leeftijd,
- geslacht,
- lichamelijke en psychische kenmerken,
- financiële situatie,
- bankrekeningnummer,
- geheime codes (toegangscodes, wachtwoorden, enz.),
- gezinssamenstelling,
- geaardheid,
- vrijetijdsbesteding,
- lidmaatschappen,
- gerechtelijke gegevens,
- opleiding,
- beroep,
- enz.

Gevoelige gegevens

Sommige persoonsgegevens behoeven extra bescherming: bijvoorbeeld medische gegevens, politieke voorkeur, seksuele voorkeur, geloofsovertuiging, etnische afkomst, lidmaatschap van vakbonden en politieke partijen, gerechtelijk verleden, enz.

Deze gegevens mogen slechts in een beperkt aantal gevallen bewaard en verwerkt worden:

- de betrokkene stemt vrijwillig en schriftelijk in met de verwerking van deze gegevens;
- de gegevens zijn noodzakelijk om de juiste zorgen toe te dienen;
- de gegevens zijn vereist volgens de arbeidswetgeving;
- de gegevens zijn nodig voor wetenschappelijk onderzoek, mits anonieme verwerking;
- de organisatie is werkzaam op politiek, levensbeschouwelijk, godsdienstig of vakbondsgebied;
- de verwerking gebeurt in het kader van die gerechtvaardigde activiteiten en met passende waarborgen;
- de verwerking heeft alleen betrekking op (voormalige) leden van de organisatie of op personen die regelmatig contact hebben omtrent de doeleinden;
- de persoonsgegevens worden niet zonder toestemming van de betrokkene buiten die instantie doorgegeven (Tas, 2017).

Zo is het bijvoorbeeld in het jeugdwelzijnswerk toegelaten om – mits toestemming van de persoon in kwestie (of diens ouder(s)/voogd)⁴² – gezondheidsgegevens te verzamelen om de gezondheid van het kind dat mee op kamp gaat of deelneemt aan de speelpleinwerking te garanderen. Dewze gezondheidsfiches mag je echter enkel bijhouden voor de duur van dat kamp of de termijn dat het kind actief is binnen de speelpleinwerking. Nadien moeten ze (grondig) vernietigd worden. Ze bijvoorbeeld bijhouden met het oog op een volgend kamp is niet toegelaten (Privacybescherming, z.d.).

⁴² Volgens de Europese privacywetgeving is er toestemming van een ouder/voogd nodig tot 16 jaar. De Belgische wetgeving en Gegevensbeschermingsautoriteit stellen handelingsbekwaamheid vanaf 12 jaar (Decreet betreffende de rechtspositie van de minderjarige in de integrale jeugdhulp, 2014, Hoofdstuk III – Bekwaamheid van de minderjarige. Artikel 4, §1).

Zodra het doel van de gegevensverwerking niet meer geldt, moeten de gegevens gewist worden. Zo moeten de gegevens van iemand die geen lid meer is van je organisatie of niet meer actief is binnen de werking verwijderd worden (Privacybescherming, z.d.). Ook daarover moet duidelijk en transparant gecommuniceerd worden met de betrokkenen.

Het spreekt voor zich dat je bijkomende voorzorgsmaatregelen moet treffen wanneer je gevoelige gegevens verwerkt. Zo zijn er afspraken binnen het team nodig rond de verwerking van de persoonsgegevens, maar ook met betrekking tot het vernietigen van cv's na sollicitaties, welke informatie gevraagd wordt op deelnemerslijsten en hoe die bewaard worden. Hoe gevoeliger de gegevens, des te zwaarder deze plicht en verantwoordelijkheid zal wegen (Tas, 2017).

Recht op afbeelding⁴³

“De auteur of de eigenaar van een portret dan wel enige andere persoon die een portret bezit of voorhanden heeft, heeft niet het recht het te reproduceren of aan het publiek mede te delen zonder toestemming van de geportretteerde of, gedurende twintig jaar na diens overlijden, zonder toestemming van zijn rechtverkrijgenden.”⁴⁴

Iedere persoon heeft dan ook het recht op afbeelding en beslist zelf of er van hem/haar een afbeelding mag gemaakt en gebruikt worden. Wanneer je iemand fotografeert, dien je dan ook eerst diens toestemming te vragen. Als je deze foto vervolgens wilt publiceren, is daarvoor opnieuw toestemming nodig. Voor elk doel moet er een bijkomende toestemming gevraagd worden. Dezelfde regels gelden voor videobeelden, geluidsopnames, enz. Bij het gebruik van (externe) beelden moet je steeds controleren of deze niet auteursrechtelijk beschermd zijn.

Als je het portretrecht schendt en foto's zonder toestemming publiceert, schaad je de privacy van de geportretteerde en kan je aansprakelijk gesteld worden om een schadevergoeding te betalen. Daarbij zijn de algemene principes van de burgerlijke aansprakelijkheid van toepassing (Portretrecht, z.d. & art. 1382 en 1383 van het Burgerlijk Wetboek).

⁴³ Dit deel is gebaseerd op informatie van de Gegevensbeschermingsautoriteit (Recht op afbeelding, z.d.).

⁴⁴ De definitie zoals omschreven in de 'wet betreffende het auteursrecht en de naburige rechten' (2014).

Iedere persoon heeft het recht op afbeelding en beslist zelf of er van hem/haar een afbeelding mag gemaakt en gebruikt worden.

Uitzonderlijke gevallen

Er wordt doorgaans van uitgegaan dat wanneer een persoon zich in de openbare ruimte bevindt en (toevallig) op een foto staat, geen toestemming vereist is voor het gebruik van de foto of video. Hetzelfde geldt voor een afbeelding van een menigte (bijvoorbeeld sfeerbeelden of overzichtsfoto's

Voor elk doel moet er een bijkomende toestemming gevraagd worden.

tijdens openbare evenementen, festivals, enz.) waarbij er niet gefocust wordt op een specifiek persoon. Toch kan ook dan een persoon die zich herkent en daar niet mee akkoord is, zich

beroepen op het recht op privacy en eisen het beeld te verwijderen.

Ook bij publieke personen, zoals politici, bekende artiesten of sporters, is er doorgaans geen voorafgaande toestemming van hen nodig. Het gaat hier om het recht op informatie.

Toch moet je daarbij met enkele zaken rekening houden:

- de afbeelding van de publieke persoon moet een informatief doeleinde hebben (geen commercieel gebruik).

- het recht op eerbiediging van het privéleven mag niet geschaad worden. Zo is er bijvoorbeeld geen schending als de afbeelding wordt genomen tijdens de uitoefening van een openbare activiteit. In sommige gevallen worden personen enkel tijdens een bepaalde gebeurtenis als publieke persoon beschouwd (bijvoorbeeld bij een misdrijf of een ramp). In dergelijke omstandigheden moet het beeld van de persoon dan ook gerelateerd zijn aan die gebeurtenis en heeft hij het recht na een tijd vergeten te worden (Gegevensbeschermingsautoriteit, z.d.).

Tips

- Voordat je iemand op de foto vastlegt, vraag hem of haar altijd om (schriftelijke) toestemming en leg uit waarvoor je de foto of foto's zal gebruiken. Voor ieder gebruik en verspreiding van de foto is aparte toestemming nodig.
- Gebruik geen afbeeldingen van (bekende) personen of figuren op affiches en ander promotiemateriaal. Je hebt daarvoor altijd toestemming van die persoon nodig.
- Wanneer het gaat om minderjarigen, is de toestemming van hun wettelijke vertegenwoordigers (ouders of voogd) verplicht. De Belgische wetgeving en Gegevensbeschermingsautoriteit stellen handelingsbekwaamheid vanaf 12 jaar.

Camerabewaking⁴⁵

Dit deel beperkt zich tot algemene informatie over de wetgeving rond camerabewaking. Uitgebreide info is te vinden op de website van de Federale Overheidsdienst Binnenlandse Zaken 'Veiligheid en Preventie'.⁴⁶

De wet van 21 maart 2007 omtrent de regeling van de plaatsing en het gebruik van bewakingscamera's, kortweg de 'camerawet' genoemd, reguleert sinds ongeveer tien jaar het gebruik van camerabewaking. Het gaat hier om thema dat steeds evolueert en ook het gebruik van bewakingscamera's blijft stijgen. De camerawet werd daarom al meermaals gewijzigd. Daarnaast is sinds 25 mei 2018 ook de nieuwe privacywetgeving van toepassing. De nieuwe

⁴⁵ Voor dit deel werd beroep gedaan op de informatie van de FOD Binnenlandse Zaken, Veiligheid & Preventie (<https://www.besafe.be/nl/nieuws/wijziging-van-de-camerawet-geving-welke-veranderingen-betekent-dit-voor-jou>).

⁴⁶ Meer informatie vind je op <https://www.besafe.be/nl/veiligheidstemas/camera>.

camerawet en de GDPR moeten daarom allebei worden toegepast, waarbij de GDPR voorrang heeft op de wet (Wijziging van de camerawetgeving, z.d.).

Wat is een bewakingscamera precies?⁴⁷

“Volgens de camerawet is een bewakingscamera elk vast of mobiel observatiesysteem dat beelden verzamelt, verwerkt of bewaart om:

- misdrijven tegen personen of goederen te voorkomen, vast te stellen of op te sporen (bijvoorbeeld de vereniging van mede-eigenaars die vandalisme wil tegengaan in de inkomhal van een appartementsgebouw of een bedrijf dat zijn gebouwen wenst te beveiligen);
- overlast te voorkomen, vast te stellen of op te sporen (bijvoorbeeld een gemeente die camera's voorziet om sluikstort tegen te gaan);
- de naleving van gemeentelijke reglementen te controleren (bijvoorbeeld in het kader van betalend parkeren op straat);
- de openbare orde te handhaven (bijvoorbeeld tijdens evenementen);

en de beelden alleen voor deze doelen verwerkt” (Gegevensbeschermingsautoriteit, z.d.).⁴⁸

Bij andere camera's (behalve bij een specifieke wetgeving) moet de GDPR gevolgd worden. Zo kan er in een gemeente een webcam op het marktplein geplaatst worden, uitsluitend om de burgers beelden te laten zien waarop toevallige voorbijgangers te zien zijn (Gegevensbeschermingsautoriteit, z.d.). Dat is geen bewakingscamera.

Bij het plaatsen van een bewakingscamera moeten volgende regels gevolgd worden (Bewakingscamera's, z.d.):

- Aan de ingang van elke plaats waar camerabewaking is geïnstalleerd, moet een pictogram aangebracht worden dat deze bewaking aangeeft.

⁴⁷ Dit stuk is gebaseerd op informatie van de FOD Justitie omtrent camerabewaking (<http://www.belgium.be/nl/justitie/privacy/camerabewaking>).

⁴⁸ De definitie zoals vermeld door de Gegevensbeschermingsautoriteit (<https://www.gegevensbeschermingsautoriteit.be/wat-is-een-bewakingscamera>).

- Via elektronische weg moet er aangifte gedaan worden (www.aangiftecamera.be).

Recht op toegang⁴⁹

Voor elk gebruik van een bewakingscamera is vooraf toestemming nodig. Wanneer je een plaats betreedt waar een pictogram de camerabewaking aangeeft, geldt dat als voorafgaande toestemming. Beelden worden enkel bekeken door de verantwoordelijke voor de verwerking. Die persoon moet de beelden dan ook beveiligen en toegang door onbevoegden voorkomen. Het gaat hier om discretieplicht: uitsluitend wanneer er strafbare feiten worden vastgesteld, kunnen de beelden als bewijsmateriaal doorgegeven worden aan politiediensten of gerechtelijke overheden. Daarnaast moeten beelden worden overgedragen aan politiediensten als zij daarom vragen. Als het hier gaat om een niet voor het publiek toegankelijke besloten plaats, heeft de verantwoordelijke voor de verwerking wel het recht een gerechtelijk bevel te eisen. Bewakingscamera's mogen in geen geval de intimiteit van een persoon schaden, noch als doel hebben informatie te verkrijgen over de filosofische, religieuze, politieke, syndicale gezindheid, etnische of sociale afkomst, het seksuele leven of de gezondheidstoestand.

Tot slot heeft iedereen die gefilmd wordt, recht op toegang tot de beelden. Je kan dat recht alleen doen gelden als de beelden ook werden opgenomen. Om het recht op toegang uit te oefenen, moet je een gemotiveerd verzoek richten aan de verantwoordelijke van de verwerking.

⁴⁹ Dit deel is gebaseerd op informatie van R.T.S. (<https://www.rts.be/nl/wetgeving-camerabewaking>).

4. Asielzoekers en kinderen zonder papieren in de werking

Wat?

Kinderen in asielprocedure hebben reeds een asielaanvraag (verzoek om internationale bescherming) in ons land ingediend, maar wachten op een eindbeslissing. Zij verblijven legaal in ons land (tijdelijk verblijfsstatuut) zolang de asielprocedure loopt. Worden ze erkend als vluchteling, dan krijgen ze een verblijf van beperkte duur dat vijf jaar geldig is. Na vijf jaar, te rekenen vanaf het indienen van het verzoek om internationale bescherming, krijgen ze een verblijf van onbeperkte duur. Kinderen die een asielaanvraag hebben ingediend, kunnen ook subsidiaire bescherming krijgen. In dat geval krijgen ze een verblijfsstatuut voor een jaar, dat tot vijf jaar verlengd kan worden. Na vijf jaar krijgen ze het recht op onbeperkt verblijf.

Kinderen zonder papieren of kinderen zonder wettig verblijfsstatuut bevinden zich in België zonder wettig verblijfsdocument. Zij hebben geen legaal verblijf. Vaak gaat het over kinderen uit gezinnen die een negatief antwoord gekregen hebben op hun asielaanvraag. Ze hebben het bevel gekregen om het grondgebied te verlaten.

De **niet-begeleide minderjarige vreemdelingen (NBMV)** vormen een specifieke categorie waarop bijzondere regels van toepassing zijn. Een NBMV is een persoon jonger dan 18 jaar, die niet begeleid is door een persoon die het ouderlijk gezag of de voogdij over hem uitoefent, die onderdaan is van een land dat geen lid is van de Europese Economische Ruimte en een verzoek tot asiel heeft ingediend of niet aan de voorwaarden voldoet om Belgisch grondgebied te betreden noch er te verblijven (Vluchtelingenwerk Vlaanderen, 2015, p. 5-6).

Deze omschrijving dateert van de Voogdijwet uit 2002. Niet-begeleide Europese minderjarigen worden daarin niet vermeld. Sinds 2014 is er een nieuwe wet waartoe ook jongeren die aan volgende voorwaarden voldoen behoren: jonger dan 18 jaar, onderdaan zijn van een lidstaat van de Europese Economische Ruimte of Zwitserland, niet begeleid door een persoon die het ouderlijk gezag of de voogdij over de minderjarige uitoefent, geen toestemming krijgen om te reizen en te verblijven in België door de persoon die het ouderlijk gezag of de voogdij uitoefent, niet ingeschreven zijn in een bevolkingsregister, zich in een kwetsbare toestand bevinden of een aanvraag indienen als slachtoffer van mensenhandel of mensensmokkel (Vluchtelingenwerk Vlaanderen, 2015, p. 5-6).

Deze minderjarigen krijgen een voogd toegewezen door de Dienst Voogdij en mogen tot hun 18 jaar niet gedwongen verwijderd worden van het grondgebied, ongeacht hun verblijfsstatuut (wettig of onwettig verblijf).

NBMV hebben verschillende mogelijkheden om verblijfsrecht aan te vragen. De vijf verschillende verblijfsprocedures zijn: de asielprocedure, de bijzondere verblijfsprocedure voor NBMV, de procedure voor humanitaire regularisatie (de zogenaamde gbis-procedure), de procedure voor medische regularisatie (de zogenaamde gter-procedure) en de erkenningsprocedure als slachtoffer van mensenhandel.

In België geldt geen actief opsporingsbeleid. Mensen die het bevel hebben gekregen om het grondgebied te verlaten worden na het verstrijken van de termijn niet 'persoonlijk' opgespoord en gerepatriëerd.

? Hoe gebeurt de opsporing van mensen zonder papieren dan wel?

De opsporing gebeurt enerzijds door gerichte acties van de politie: in metro- en treinstations, op de bus of de tram of tijdens voetbalmatches of andere grote evenementen.

Vaak vindt een repatriëring plaats na aangifte door burens, bekenden of naasten na een relatiebreuk. Repatriëring kan ook een gevolg zijn van toevallig contact met de politie. Bij een incident of ongeval, binnenshuis of buitenshuis, controleert de politie doorgaans de identiteit van de betrokkenen. Als vastgesteld wordt dat één van de betrokkenen illegaal in het land verblijft, kan men de Dienst Vreemdelingenzaken inlichten.

Dat alles maakt dat kinderen zonder papieren en hun ouders een heel onzeker bestaan hebben. Ze zijn vaak achterdochtig in hun contacten met officiële instanties zoals het OCMW, maar vaak ook ten aanzien van de jeugdwelzijnswerking. Als de jeugdwelzijnswerking een gemeentelijke jeugddienst is, is deze angst overigens niet onterecht. Licht mensen zonder papieren duidelijk in over je plichten als ambtenaar!

Basisrechten voor mensen zonder papieren⁵⁰

Recht op de noodzakelijke gezondheidszorg

Concreet wordt in onze wetgeving op dit moment voor mensen zonder wettig verblijf het recht op 'dringende medische hulp' gewaarborgd (art. 57, § 2 OCMW-wet). Het Koninklijk Besluit van 12 december 1996 bepaalt dat deze dringende medische hulp zowel van preventieve als van curatieve aard kan zijn. Enkel een erkende zorgverstrekker is bevoegd om te bepalen wat dat precies inhoudt en of dringende medische hulp ambulante is of in een verplegingsinstelling kan worden verstrekt. Het is de taak van het OCMW om ervoor te zorgen dat de dringende medische hulp niet geweigerd wordt.

Recht op morele, fysische en psychische integriteit

Er geldt een algemeen verbod op onmenselijke behandeling.

Recht op een menswaardig bestaan (voeding, onderdak, bestaansmiddelen, ...)

Dat recht staat in de Belgische grondwet (art. 23) en is in principe ook van toepassing voor iedere vreemdeling die zich op het Belgische grondgebied bevindt (art. 191). Toch zijn discriminaties mogelijk indien ze redelijk verantwoord kunnen worden en proportioneel zijn aan de beoogde doelstelling van de discriminatie. Het Arbitragehof aanvaardt de huidige beperking (bijna uitsluiting) van OCMW-steun ten aanzien van mensen zonder papieren voor zover dat nodig is voor het federale immigratiebeleid. Dat wil zeggen dat de federale overheid eventuele OCMW-steun niet terugbetaalt.

Ook hebben diegenen die een beroep tot vernietiging (en eventueel tot schorsing) bij de Raad van State hebben ingediend tegen een afgewezen asielaanvraag door het Commissariaat-generaal voor de Vluchtelingen en Staatlozen of de Vaste Beroepscommissie eveneens recht op OCMW-steun.

Daarnaast hebben enkel diegenen die een aanvraag indienden voor een vrijwillige repatriëring via de Internationale Organisatie voor Migratie (IOM) nog recht op één maand OCMW-steun. Dat geldt indien ze op het moment van de betekening van hun bevel om het grondgebied te verlaten daadwerkelijk steuntrekkend waren en het bovendien gaat om (uitgeprocedeerde) asielzoekers.

⁵⁰

Dit deel werd gebaseerd op de informatie van www.rechttopmigratie.be.

Verder is (materiële) ondersteuning door particulieren of organisaties (of OCMW's uit eigen middelen) aan mensen zonder papieren, opdat ze een menswaardig bestaan kunnen leiden, niet strafbaar en wordt het toegestaan als humanitaire hulp.

Recht op respect voor gezins- en familielevens

Mensen die illegaal in België verblijven kunnen hier toch een huwelijk aangaan. Ze dienen dan wel de nodige bewijsstukken (geboortakte, celibaatsbewijs, bewijs van nationaliteit, enz.) voor te leggen aan de ambtenaar van de burgerlijke stand.

Recht op sociale en juridische bijstand

Dat recht is eveneens gewaarborgd door art. 23 van de Belgische grondwet. In de praktijk hebben veel mensen zonder papieren de grootste moeilijkheden om een advocaat te betalen, om hun mensenrechten te kunnen waarmaken of om hun aanspraken op een verblijfsstatus in België te verdedigen.

Recht op onderwijs (en op vorming, opleiding, ...)

Kinderen zonder papieren in België aanwezig, hebben tot 18 jaar het recht om op regelmatige wijze onderwijs te volgen: dat wil zeggen ingeschreven te worden in een school, de lessen te volgen en een diploma te behalen.

Wat betreft minderjarigen kunnen we in het algemeen ook verwijzen naar het Verdrag van de Rechten voor het Kind dat geen onderscheid maakt tussen legaal en illegaal verblijvende kinderen.

FAQ's

? Mogen kinderen in asielprocedure op buitenlands kamp met de jeugdwelzijnswerking?

Nee. Kinderen in een asielprocedure mogen het land slechts bij uitzondering verlaten voor een schoolreis binnen de EU. Deze regeling is niet van toepassing voor het jeugdwelzijnswerk. Dat geldt ook voor niet-begeleide minderjarige vreemdelingen.

? Moeten dokters medische hulp verlenen aan kinderen in een asielprocedure of kinderen zonder papieren?

Ja, dokters moeten dringende medische hulp verlenen aan kinderen zonder verblijfsstatuut.

Sommige artsen bouwen echter (bewust of onbewust) drempels in: je kan hen alleen via afspraak raadplegen, de afspraak moet telefonisch gebeuren, de patiënt moet minimum vijf minuten vooraf aanwezig zijn, ... Ook kunnen ze de 'dringendheid' bediscussieren.

Het kan dus van belang zijn om goede contacten te onderhouden met artsen uit de buurt of contact op te nemen met het plaatselijke wijkgezondheidscentrum.

Kinderen in een asielprocedure hebben recht op de medische hulpverlening en verzorging die noodzakelijk is om een leven te kunnen leiden dat beantwoordt aan de menselijke waardigheid. Verblijft het kind in een opvangstructuur, dan organiseert deze de medische begeleiding. De opvangstructuur kan daarbij beroep doen op externe zorgverleners.

Ook niet-begeleide minderjarige vreemdelingen hebben toegang tot medische verzorging.

? Zijn kinderen in een asielprocedure en kinderen zonder papieren verzekerd?

Kinderen in asielprocedure hebben recht op de betaling of terugbetaling van medische kosten door Fedasil of het OCMW, afhankelijk van de opvangsituatie. Als ze een job hebben, kunnen mensen in een asielprocedure zich gewoon aansluiten bij de ziekteverzekering. Als kinderen geen regulier verblijf hebben kunnen ze zich dus niet aansluiten bij de ziekteverzekering. Controleer zeker vooraf de polis van je werking. Als er iets met de kinde-

ren op kamp gebeurt en je maakt medische kosten, wordt normaliter alles terugbetaald, min het remgeld. Als het kind niet bij de ziekteverzekering aangesloten is, zijn er twee opties: sommige verzekeringen betalen enkel het remgeld en verwachten van de ouders dat zij de rest betalen of er zijn verzekeringen die alle kosten terugbetalen. Goed nalezen dus in de polis.

Een andere mogelijkheid voor kinderen in precair verblijf is het 'Koninklijk Besluit inzake dringende medische hulp aan mensen zonder wettig verblijf'. Dat KB regelt het recht op medische zorgen voor deze doelgroep. Dokters krijgen dan hun geld rechtstreeks terug van het OCMW. Om papierwerk en tijdsdruk bij de dokter te vermijden is het een goed idee om het OCMW op voorhand te contacteren als je kinderen zonder papieren meeneemt op kamp.

In grote steden werken de OCMW's met 'medische kaarten'. Mensen zonder papieren moeten een dergelijke kaart bij hen afhalen en moeten de kaart voorleggen aan de arts. Voor velen onder hen is contact met een officiële instantie zoals het OCMW zeer bedreigend. Het is soms moeilijk om hen ervan te overtuigen dat ze hier geen gevaar lopen.

Een niet-begeleide minderjarige vreemdeling (NBMV) kan zich onder bepaalde voorwaarden echter wel aansluiten bij de Belgische publieke ziekteverzekering voor de betaling van de medische zorg. Dat is zowel bij wettig als bij onwettig verblijf het geval.

? Moeten wij over de juiste identiteitsgegevens beschikken van kinderen zonder papieren?

In principe niet.

Sommige verzekeringsmaatschappijen verzekeren ter persoonlijke titel en vragen de identiteitsgegevens van deelnemers. Bij andere verzekeringsinstellingen kan je een groep kinderen laten verzekeren. Belangrijk is dan om het aantal aanwezige kinderen door te geven aan de verzekering (je kan dat best ruim schatten), je hoeft niet te specificeren om wie het precies gaat.

Om de terugbetaling via het Koninklijk Besluit in orde te brengen hoeft enkel de OCMW-assistent op de hoogte te zijn van de identiteit van het kind. Deze persoon heeft beroepsgeheim. Jeugdwelzijnswerkers hebben dat in principe niet, dus hoe minder ze officieel weten, hoe beter. Het is wel belangrijk dat jeugdwelzijnswerkers weten hoe ze de ouders kunnen bereiken mocht er iets gebeuren.

? Moeten wij persoonsgegevens van kinderen zonder papieren aan de politie geven als zij erom vragen?

Je kan als privépersoon, als burger weigeren om gegevens over kinderen zonder papieren te geven. Een medewerker van een particuliere WMKJ is een privépersoon en mag de gegevens van kinderen zonder papieren beschermen.

Voor ambtenaren ligt dat anders. Voor hen geldt de openbaarheid van bestuur: zij moeten in principe alles wat niet-reglementair is aankaarten bij de politie, dus ook het feit dat kinderen niet over een wettig verblijfsstatuut beschikken.

- Ga na of je kan werken zonder de registratie van persoonsgegevens. Dan weet jij als medewerker in principe niets en moet je ook niets doorgeven aan de politie.
- Maak goede afspraken met het OCMW zodat zij verdere opvolging kunnen voorzien bij een ongeval.
- Als je de anonimiteit van deelnemers in je werking niet kunt garanderen, wees daarin dan duidelijk naar de ouders toe. Formuleer ook duidelijk wat je plicht is ten aanzien van de politie. Het is jammer om het kind een leuke vrijetijdsbesteding te ontnemen, maar anderzijds kan je het kind en zijn gezin niet in gevaar brengen.
- De afweging of je de aanwezigheid van kinderen zonder papieren ‘door de vingers’ ziet, hangt af van:
 - het beleid van de gemeente en de politie. Vindt de gemeente of de politie dat het de taak van jeugdwelzijnswerkers is om dergelijke gegevens door te spelen?
 - je eigen persoonlijke overtuiging en de mate waarin je je job daarvoor op het spel wil zetten.
 - de mate waarin andere teamleden daarin betrokken worden, hun persoonlijke overtuigingen en dat mate waarin zij hun job daarvoor op het spel willen zetten.
- Uit De Marge voorziet een samenwerkingsprotocol waarbij dergelijke afspraken vooraf met de gemeente of de politie gemaakt kunnen worden. Zo krijgen jij als medewerker en de gezinnen zonder papieren meer duidelijkheid over het gevaar dat ze lopen.

Illegaal verblijf kan worden beschouwd als een ‘wanbedrijf’ op basis van de artikelen 1, 25 en 38 (lid 2) van het Strafwetboek en artikel 75 van de Vreemdelingenwet.

Het gaat daarbij dus om een meldingsplicht aan het parket, niet aan de Dienst Vreemdelingenzaken. Bedoeling van de meldingsplicht is dat het parket het strafbaar feit eventueel zou kunnen vervolgen. In de praktijk echter zullen de meeste parketten het ‘illegaal verblijf’ van vreemdelingen als dusdanig zelden of nooit vervolgen, tenzij er nog andere strafbare feiten worden vastgesteld (bv. zwartwerk). Illegaal verblijf zonder meer valt meestal onder het seponeringsbeleid.

De meldingsplicht bestaat alleen voor kennisname van een misdaad of wanbedrijf ‘in de uitoefening van het ambt’. Voor kennisname van een misdaad of wanbedrijf buiten de uitoefening van het ambt geldt er geen meldingsplicht.

Bovendien heeft het niet naleven van art. 29 van het Wetboek van Strafvordering geen strafrechtelijke sanctie tot gevolg (het is niet opgenomen in het Strafwetboek). Het niet naleven van de meldingsplicht is dus op zichzelf geen strafbaar feit.

Het enige gevolg dat aan het niet naleven van de meldingsplicht gegeven kan worden, is een tuchtsanctie tegen de ambtenaar of officier die de melding heeft nagelaten. Aangezien het hier echter om een morele en deontologische kwestie gaat, kan alleen een zware nalatigheid een tuchtsanctie rechtvaardigen.

? Kan de politie kinderen in de werking arresteren?

Indien de lokalen beschouwd worden als privéterrein (tot op heden onduidelijk) kan de politie enkel binnenkomen mits huiszoekingsbevel of bij betrap-ping op heterdaad van een misdrijf. De politie kan vervolgens de Dienst Vreemdelingenzaken contacteren.

? Kan de politie kinderen ondervragen?

Als kinderen iets mispeuterd hebben en de politie vraagt hen voor verhoor, moeten de ouders onmiddellijk gecontacteerd worden door de politie.

De identiteit van personen wordt steeds gecontroleerd. Bij een onwettig verblijf kan de politie de Dienst Vreemdelingenzaken op de hoogte brengen.

4

De discretieplicht toegelicht⁵¹

⁵¹ Graag bedanken we Nele Desmet van 'tZitemzo die met haar advies en artikels een belangrijke richting gaf aan dit artikel. In het bijzonder verwijzen wij naar de brochure 'tZitemzo ... Jeugdrecht: Met het beroepsgeheim ten aanzien van minderjarigen (2019).

1. Geen beroepsgeheim, maar discretieplicht: een stukje geschiedenis

Jeugdwelzijnswerkers hebben geen beroepsgeheim. “Volgens de rechtspraak van het Hof van Cassatie is het beroepsgeheim immers voorbehouden voor vertrouwensfuncties waarvan het noodzakelijk vertrouwelijke karakter door de wet, de traditie of de gewoonte erkend wordt”, luidt het volgens Tim Opgenhaffen en Johan Put (2018, p. 2). De wetgever voorziet geen bepalingen rond het beroepsgeheim voor jeugdwelzijnswerkers (Opgenhaffen & Put, 2018).

Omdat vertrouwelijkheid zo belangrijk is in het uitvoeren van onze job, voelt dat voor velen vreemd aan. Net daarom ontwikkelde Uit De Marge een deontologische code waarin de discretieplicht voor jeugdwelzijnswerkers omschreven wordt. De discretieplicht is een vorm van geheimhoudingsplicht en lijkt erg op het beroepsgeheim, maar het schenden van de discretieplicht is – in tegenstelling tot een schending van het beroepsgeheim – geen strafbaar feit. In dit artikel gaan we na waarom de discretieplicht zo belangrijk is, wat het juist inhoudt en gaan we dieper in op de uitzonderingsgronden en een aantal principes die daarbij belangrijk zijn, zoals het belang van het kind, aansprakelijkheid en meldingsplicht.

2. Het belang van vertrouwen

De vertrouwensrelatie is het belangrijkste werkinstrument van de jeugdwelzijnswerker. Kinderen en jongeren komen immers volledig uit vrije wil naar de werking: er is niemand die hen dwingt en deelname aan het jeugdwelzijnswerk is op geen enkele manier verbonden aan het al dan niet verkrijgen van andere maatschappelijke diensten zoals een leefloon, werk, punten op school, enz.⁵² Bovendien bevinden de kinderen en jongeren die wij bereiken zich in een maatschappelijk kwetsbare situatie, wat betekent dat hun vertrouwen in maatschappelijke instellingen (politie, school, OCMW, VDAB, ...) vaak niet erg groot is. Het is in veel gevallen al hard werken om hun vertrouwen te winnen en met hen aan de slag te gaan. Als er geen vertrouwensrelatie ontstaat zal de participatie van kinderen en jongeren louter consumerend zijn (enkel deelname aan activiteiten, zonder mee verantwoordelijkheid op te nemen voor de werking) en zullen kinderen en jongeren ook geen vragen

⁵² Uitzonderingen daarop zijn jeugdwelzijnswerkingen waar gewerkt wordt aan onder meer time-outprojecten en persoonlijke ontwikkelingstrajecten.

stellen of zaken signaleren die te maken hebben met hun persoonlijke situatie. De welzijnsfunctie van het jeugdwelzijnswerk blijft dan dode letter.

De vertrouwensrelatie is het belangrijkste werkinstrument van de jeugdwelzijnswerker.

Het bewaken van de vertrouwensrelatie is niet alleen in het belang van de jeugdwelzijnswerker en de jongeren, maar ook in het belang van de samenleving. Onze maatschappij heeft er baat

bij dat er professionals zijn die op basis van een vertrouwensrelatie goed preventief werk kunnen leveren. Een vertrouwensrelatie zorgt er bijvoorbeeld ook voor dat jongeren bij jeugdwelzijnswerkers terecht kunnen als er sprake is van intrafamiliaal geweld.

De medewerker is gebonden aan discretieplicht: hij gaat discreet om met de vertrouwelijke informatie over kinderen en jongeren en hun omgeving.

3. De discretieplicht: de regel en de uitzonderingen

De discretieplicht wordt in de rechtsleer gespecificeerd als

“de verplichting om bij het uitoefenen van een functie of ambt geen gegevens vrij te geven aan anderen dan diegenen die gerechtigd zijn er kennis van te nemen.”

De medewerker is gebonden aan discretieplicht: hij gaat discreet om met de vertrouwelijke informatie over kinderen en jongeren en hun omgeving. Hij geeft deze informatie niet door aan derden. Het vrijgeven van deze informatie schendt het vertrouwen die kinderen of jongeren in hem stellen. Ze schendt ook de vertrouwensrelatie tussen het kind/de jongere en de jeugdwelzijnswerker en die is noodzakelijk voor de uitvoering van zijn opdracht.

Wat is vertrouwelijke informatie?

Vertrouwelijke informatie is alle informatie die men verkrijgt bij de uitoefening van zijn functie en dus ook bijvoorbeeld in een vertrouwensrelatie met het kind, de jongere of zijn ouders; hetzij mondeling, hetzij door observatie (zoals tijdens een huisbezoek of een zwempartijtje).

Uitzondering 1: Als het delen van informatie in het belang is van het kind of de jongere, maar dan vraag je vooraf toestemming.

Wie kan en mag er bepalen wat het belang van het kind of de jongere is? Kan het kind of de jongere dat mee bepalen? Dat is geen eenvoudige vraag. In de geest van het Kinderrechtenverdrag⁵³, dat mee aan de basis ligt van de deontologische code en de discretieplicht, hebben **kinderen recht op een eigen mening** over de beslissingen die hen aanbelangen. Zolang de wet het ons toelaat gaan we ervan uit dat kinderen en jongeren – afhankelijk van hun leeftijd en maturiteit – gehoord moeten worden over de zaken die hen aangaan, mee beslissingen kunnen nemen en handelingen kunnen stellen. De deontologische code stelt ook dat jeugdwelzijnswerkers altijd handelen in functie van het belang van de minderjarige.

In decreten en wetten die handelen over de rechtspositie van minderjarigen wordt de leeftijdsgrens waarop kinderen hun belang en de gevolgen van hun beslissingen en daden kunnen inschatten, vaak op 12 jaar vastgelegd. Bepaalde omstandigheden zoals extreme kwetsbaarheid, mentale beperkingen of

⁵³ . Verdrag inzake de Rechten van het Kind Aangenomen door de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties op 20 november 1989. (1989).

leeftijd kunnen ervoor zorgen dat jeugdwelzijnswerkers toch van mening zijn dat de minderjarige nog niet in staat is om een oordeel te vellen over zijn of haar eigen belang. In dergelijke gevallen gaan ze toch zelf voor het kind beslissen welke informatie er gedeeld kan worden, welke hulpverleners of veiligheidsdiensten er betrokken moeten worden, enz.

Uitzondering 2: Als er sprake is van een noodtoestand: als de fysieke, psychosociale of seksuele integriteit van kinderen of jongeren op het spel staat.

Het kan ook gebeuren dat het kind of de jongere je geen toestemming geeft om informatie te delen, maar je toch aanvoelt dat dat nodig is. Om te bepalen of het gaat om een noodtoestand waarbij integriteit op het spel staat, ontwikkelde Uit De Marge een stappenplan. Daarin leggen we uit hoe je zoveel mogelijk rekening houdt met de mening en behoeften van het kind of de jongere, maar ook wat je kan doen als hij je geen toestemming geeft om te handelen in situaties van misbruik, mishandeling of verwaarlozing. Het stappenplan kan ook een leidraad zijn voor jeugdwelzijnswerkers die geconfronteerd worden met sektarische groepen of kinderen en jongeren met suïcidale gedachten.⁵⁴ In dergelijke gevallen moet de leidinggevende steeds betrokken worden.

! Let op, wanneer je niet of onvoldoende zou handelen wanneer personen in groot gevaar verkeren, pleeg je schuldig hulpverzuim (zie verder).

Uitzondering 3: Indien de wet de medewerker daartoe verplicht: bv. bij een ondervraging door een onderzoeksrechter, bij een getuigenis in rechte, onder toepassing van de meldingsplicht, ...

Als de onderzoeksrechter of het parket een bevel aflevert, je (als getuige) uitnodigt voor verhoor of als je wordt opgeroepen om te getuigen voor een rechter, zijn jeugdwelzijnswerkers verplicht om mee te werken (aan het onderzoek) en informatie te delen. Dat bevel moet op papier staan en op vraag getoond worden.

Dat wil zeggen dat in alle andere gevallen jeugdwelzijnswerkers niet verplicht zijn om informatie door te geven aan de politie. De jeugdwelzijnswerker kan zijn discretieplicht breken als hij inschat dat het gaat om een noodtoestand (zie uitzondering 2), maar die inschatting wordt gemaakt door de jeugdwelzijnswerker en niet door de politie.

⁵⁴ Lees meer in het artikel ‘Stappenplan: omgaan met verontrusting’.

Toch kan een vraag en een bezoek van de politie behoorlijk indruk maken. Zeg daarom altijd dat je eerst met je leidinggevende moet overleggen voor je kan antwoorden op de vraag.

Jeugdwerkers die onder het ambtenarenstatuut vallen, hebben wettelijke aangifteplicht wanneer ze in de uitoefening van hun functie kennis krijgen van misdrijven (meer specifiek bij wanbedrijven en misdaden). Daarnaast ben je ook verplicht om bepaalde misdrijven waarvan je getuige bent, aan te geven. Je kan echter niet vervolgd worden als je deze aangifteplicht niet naleeft waardoor er ruimte is om zelf een inschatting te maken of je een bepaald misdrijf wilt aangeven of niet.⁵⁵

Uitzondering 4: Indien er sprake is van een gewetenskwesie of een moreel dilemma voor de medewerker of de organisatie.

Deze uitzondering is heel specifiek voor de discretieplicht. Professionals met beroepsgeheim kunnen zich niet beroepen op een gewetenskwesie.

Uiteraard gaat deze uitzonderingsregel over 'extreme' gevallen. Jeugdwerkers worden verwacht om te kunnen omgaan met verschillende referentiekaders. Sommige situaties kunnen echter onverzoenbaar zijn met je persoonlijke overtuigingen. In dat geval is het aangewezen om daarover transparant te zijn naar het kind of de jongere toe en indien mogelijk door te verwijzen naar een collega of partner die de hulpvraag wel kan opnemen. Als je bijvoorbeeld vanuit religieuze overtuigingen een gewetensprobleem hebt met het ondersteunen van jongeren bij abortus of euthanasie moet je daar open over zijn en de jongeren laten weten dat ze ondersteuning kunnen vragen bij andere jeugdwerkers. Uiteraard blijf je ook in dat geval discreet en beperkt de informatie-uitwisseling zich tot het brieven van je collega.

Uitzondering 5: Als de medewerker of organisatie geschaad wordt.

Als kinderen en jongeren door hun gedrag de werking schade toebrengen of de integriteit van de jeugdwerking (dreigen te) schaden, maken ze het werk van de jeugdwerking ook voor andere kinderen en jongeren onmogelijk. In dat geval weegt het gezamenlijk belang door op het belang van het individu. Ook hier is het belangrijk om zo transparant mogelijk te zijn in de stappen die je onderneemt.

⁵⁵ Voor meer informatie daarover verwijzen we door naar organisaties als VVSG (Vereniging van Vlaamse Steden en Gemeenten), 'tZitemzo en Bataljong (de voormalige VVJ - Vlaamse Vereniging Jeugddiensten).

Het is mogelijk dat daardoor een vertrouwensbreuk ontstaat met (een deel van) de jongeren. Probeer daarover achteraf opnieuw in gesprek te gaan.

Uitzondering 6: Ouders

De kwestie van discretieplicht tegenover de ouders ligt niet zo eenvoudig. Ouders vragen jeugdwerkers immers regelmatig om informatie en zelfs vertrouwelijke informatie over hun kind te delen. Ook dat kan de vertrouwensrelatie in gevaar brengen. Tegelijkertijd willen jeugdwerkers ook graag een goede relatie behouden met de ouders. Hier spelen een aantal factoren mee.

Kinderen en jongeren hebben recht op privacy, net als iedereen. Binnen de rechtspraak zien we ook dat daar de laatste tijd meer rekening mee gehouden wordt, zeker voor wat oudere, bekwame minderjarigen (zie verder). Anderzijds hebben ouders ouderlijk gezag en hebben ze recht op informatie die nodig is om fundamentele opvoedingsbeslissingen te nemen. In principe hebben jeugdwerkers dus geen discretieplicht ten aanzien van de ouders. Toch kan je, als het niet gaat om fundamentele opvoedingskwesies, wel het recht op privacy van het kind of de jongere inroepen. Vraag ook aan de ouders of ze het goed vinden om hun vraag reeks aan het kind te stellen en ga na of en hoe je ze daarbij kan ondersteunen.

! Opgelet, in sommige gevallen gaat het tegen het belang van het kind of de jongere in om informatie met de ouders te delen: bijvoorbeeld in situaties van verwaarlozing, mishandeling of misbruik (zie uitzondering 2). In dat geval moeten jeugdwerkers kunnen aantonen hoe ze daar methodisch mee omgegaan zijn: hoe werd de communicatie met het kind gevoerd, heeft de jeugdwerker het kind geïnformeerd en doorverwezen, ondersteunde hij het kind in de communicatie met de ouders, wat was zijn tijdsperspectief daarin, enz. Dat kan bijvoorbeeld bijgehouden worden in een logboek of dossier.

Probeer dus samen met de minderjarige te bedenken op welke manier de ouders best betrokken kunnen worden. Probeer het tempo van de minderjarige en het gezin te volgen en licht de minderjarige in over de deontologische verplichtingen die je hebt tegenover hem/haar en zijn/haar ouders.

4. Discretieplicht binnen het team?

Zoals eerder vermeld, word de discretieplicht in de rechtsleer omschreven als “de verplichting om bij het uitoefenen van een functie of ambt geen gegevens vrij te geven aan anderen dan diegenen die gerechtigd zijn er kennis van te nemen”.

De discretieplicht laat dus wel toe dat men informatie deelt met personen die gerechtigd zijn er kennis van te nemen. Daarmee worden collega's en leidinggevend bedoeld.

Toch delen collega's in principe geen vertrouwelijke informatie van kinderen en jongeren met wie ze werken, tenzij dat nodig is om hun opdracht kwaliteitsvol uit te voeren. Een jeugdwerkwijzer kan zijn opdracht bijvoorbeeld niet kwaliteitsvol uitvoeren als hij niet weet dat het kind op regelmatige tijdstippen medicatie nodig heeft of als het kind tijdens de activiteit een afspraak heeft met een hulpverlener, ... De leidinggevende bepaalt wie op de hoogte gebracht moet worden en zorgt voor een professionele communicatie (niet in de wandelgangen, maar in een afgesloten ruimte en beperkt tot wat *need to know* is).

Het kind of de jongere – en indien nodig de ouders – worden door de jeugdwerkwijzer ingelicht over wie in de werking al dan niet op de hoogte is van de situatie. Er moet vermeden worden dat jeugdwerkwijzers te veel ‘tweedehands’ informatie krijgen van collega's of derden. Het is onmogelijk om als secundair geïnformeerde jeugdwerkwijzer nog een echte en authentieke relatie aan te gaan met het kind of de jongere.

5. De bekwaamheid en het belang van de minderjarige en aansprakelijkheid

Bij het bespreken van deontologische kwesties hebben we het vaak over de bekwaamheid en het belang van minderjarigen en de aansprakelijkheid van jeugdwerkwijzers en andere professionals als er dingen fout lopen. Wie mag er welke beslissing nemen en wie neemt of draagt de verantwoordelijkheid als de dingen fout aflopen? Dat hangt samen met een maatschappelijke tendens naar steeds

Collega's delen in principe geen vertrouwelijke informatie van kinderen en jongeren met wie ze werken.

meer controle en instrumentalisering van het sociaal werk, waarbij preventie onder meer vernauwd wordt tot vroegdetectie. Jeugdwerkwijzerwerk is dan geen doel meer maar een middel om te controleren of jongeren niet radicaliseren, geen overlast veroorzaken of niet in de werkloosheid terechtkomen. Jeugdwerkwijzers worden verwacht dat ze die fenomenen zo vroeg mogelijk detecteren en in actie schieten.

(On)bekwaamheid van minderjarigen

Het Belgisch Burgerlijk Wetboek (BW) voorziet een algemeen beschermingsstatuut voor minderjarigen. Enerzijds stelt het dat minderjarigen handelingsonbekwaam zijn, waardoor ze geen beslissingen kunnen nemen en geen handelingen kunnen stellen die juridische gevolgen hebben. Anderzijds stelt het Burgerlijk Wetboek ook dat de ouders – of de voogd – in principe het ouderlijk gezag uitoefenen over hun minderjarige kinderen (Desmet, 2018).

Er zijn op dit moment twee bepalingen die een belangrijke uitzondering voorzien op de algemene onbekwaamheid van minderjarigen: de Wet Patiëntenrechten (WP)⁵⁶ en het Decreet Rechtspositie van de Minderjarige in de integrale jeugdhulp (DRM) (Desmet, 2018).⁵⁷

Binnen de gezondheidszorg stelt artikel 12 van de Wet Patiëntenrechten dat wanneer de minderjarige patiënt tot een redelijke beoordeling van zijn belangen in staat kan worden geacht door de betrokken beroepsbeoefenaar in de gezondheidszorg (arts, verpleegkundige, kinesist, psycholoog, ...), deze zelfstandig zijn patiëntenrechten kan uitoefenen.

De Wet Patiëntenrechten voorziet geen leeftijdscriterium ('tZitemzo, 2015, p. 5). Om een persoon, ook een minderjarige, juridisch als 'wilsbekwaam' te beschouwen, wordt in de geldende rechtspraktijk aangenomen dat volgende twee vragen positief beantwoord moeten worden:

1. Weet deze persoon voldoende wat in zijn belang is?
2. Kan deze persoon de gevolgen van zijn beslissingen/acties voldoende inschatten?

⁵⁶ Wet van 22 augustus 2002 betreffende de rechten van de patiënt, B.S. 26 september 2002.

⁵⁷ Decreet van 7 mei 2004 betreffende de rechtspositie van de minderjarige in de integrale jeugdhulp, B.S. 4 oktober 2004.

Het Decreet Rechtspositie van de Minderjarige vermoedt dat minderjarigen vanaf 12 jaar bekwaam zijn.

Wilsbekwame, minderjarige patiënten kunnen bijvoorbeeld zelfstandig beslissen of ze bepaalde onderzoeken ondergaan of ze een behandeling volgen of medicatie nemen. De instemming van ouders is dan niet nodig.

Dat is belangrijk voor jeugdwelzijnswerkers die betrokken worden bij medische kwesties van minderjarigen, bijvoorbeeld als vertrouwenspersoon. Als een meisje van 15 bijvoorbeeld aan de jeugdwelzijnswerker een lift vraagt naar het ziekenhuis voor een zwangerschapsafbreking, kan hij dat doen. Hij zal wellicht oordelen dat hij daarover de ouders moet inlichten omdat het gaat over een fundamentele opvoedingskwestie. Als patiënt kan de minderjarige echter zelf beslissen over haar gezondheidszorg en over wie zij inlicht, tenminste als de dokter inschat dat zij wilsbekwaam is. De dokter zal de ouders van de bewaam minderjarige patiënte dan ook enkel tegen haar wil inlichten wanneer er sprake is van een noodtoestand (waarop de ouders een oplossing kunnen bieden).

Een andere uitzondering is de integrale jeugdhulp.⁵⁸ Hier is het Decreet Rechtspositie Minderjarigen (DRM) van toepassing. Het decreet vermoedt dat minderjarigen vanaf 12 jaar bekwaam zijn. Daarmee rekening houdend, kunnen hulpverleners de bekwaamheid van minderjarigen in elke concrete situatie wel vrij beoordelen. Ze kunnen dus afwegen of de minderjarigen voldoende kunnen inschatten *wat in hun belang* is en of *ze voldoende inzien wat de gevolgen zijn* van hun beslissingen en daden. Dat gebeurt bij voorkeur *in overleg met de ouders en met de minderjarige zelf*, maar het is uiteindelijk de hulpverlener die de knoop zal doorhakken en beslist of de minderjarige al dan niet bekwaam is. Indien hulpverleners daarbij zouden afwijken van het vermoeden uit het DRM (bekwaamheid vanaf 12 jaar), zullen ze hun beslissing moeten motiveren in het dossier van de minderjarige ('tZitemzo, 2015, p. 23).

De inschatting van de bekwaamheid hoeft geen eenmalige gebeurtenis te zijn. De bekwaamheid van de minderjarige kan anders ingeschat worden doorheen het hulpverleningstraject of naargelang de concrete situatie.

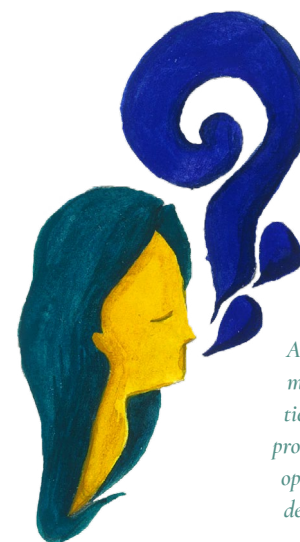
⁵⁸ Bijvoorbeeld het Centrum voor Leerlingenbegeleiding, het Centrum voor Geestelijke Gezondheidszorg, het Vertrouwenscentrum Kindermishandeling, het JAC, de Bijzondere Jeugdzorg (nu Jongerenwelzijn genoemd), enz.

Jeugdwelzijnswerk valt niet onder de bovenstaande wetten en decreten. Toch gaat de deontologische code uit van een mogelijke bekwaamheid van minderjarigen. We volgen daarin de visie van het DRM, omdat die ook in de geest is van het Kinderrechtenverdrag waarbij kinderen recht hebben op *participatie* en een *eigen mening*. Om dat principe in de praktijk te brengen zal de jeugdwelzijnswerker op verschillende niveaus ruimte voor inspraak en dialoog moeten creëren, of het nu gaat om beslissingen over het aanbod, de organisatie van de werking of concrete situaties. Zolang de wet het ons toelaat gaan we ervan uit dat kinderen en jongeren – afhankelijk van leeftijd en maturiteit – gehoord moeten worden over de zaken die hen aangaan, mee beslissingen kunnen nemen en handelingen kunnen stellen.

Ook als het gaat over het belang van het kind volgt de deontologische code de geest van het DRM en het Kinderrechtenverdrag. De deontologische code stelt dat jeugdwelzijnswerkers altijd handelen in functie van het belang van de minderjarige.

6. Aansprakelijkheid

Als jeugdwelzijnswerkers te maken krijgen met deontologische kwesties en crisissituaties stellen ze soms de vraag of ze zelf in de problemen kunnen komen door bijvoorbeeld op een bepaalde manier al dan niet te handelen, informatie door te geven, enzovoort.

Als jeugdwelzijnswerkers te maken krijgen met deontologische kwesties en crisissituaties stellen ze soms de vraag of ze zelf in de problemen kunnen komen door bijvoorbeeld op een bepaalde manier al dan niet te handelen, informatie door te geven, enzovoort.

Strafrechtelijke aansprakelijkheid⁵⁹

“De strafrechtelijke aansprakelijkheid speelt in de relatie tussen de burger en de staat. Om de ‘goede orde’ van het dagelijkse leven te waarborgen heeft de wetgever bepaald welke gedragingen niet kunnen worden getolereerd. Het heeft daarrond normen opgesteld en bepaald welke sancties je kan verwachten als je deze normen overtreedt. Denk bijvoorbeeld aan de verkeersregels of regels rond het gebruiken en verhandelen van drugs. Wie schuldig tekortschiet aan een dergelijke regel, pleegt een misdrijf en kan gestraft worden door de overheid. Het tekortschieten aan de regel kan door op een bepaalde manier te handelen of net niet te handelen. Door te verzuimen of het na te laten iets te doen kan je immers ook een regel uit het strafrecht overtreden. Een voorbeeld daarvan is wanneer je iemand die in nood verkeert niet helpt. Dat je schuldig bent aan het niet nakomen van de regel moet bewezen worden: geen straf zonder schuld. Schuldig ben je als het overtreden van de regel je kan verweten worden. Als je opzettelijk een norm hebt overschreden of als je de gevolgen van je daden ‘had kunnen voorzien, maar toch bewust de daad hebt gepleegd’, als je je met andere woorden lichtzinnig hebt gedragen. Wie wild in het rond slaat, had kunnen voorzien dat hij op die manier iemand zou kunnen verwonden, het toch doen is lichtzinnig. Verwond je iemand, wordt je dat verweten.

De strafrechtelijke aansprakelijkheid zal in principe altijd terecht komen bij diegene die het misdrijf pleegt. In principe, want er zijn uitzonderingen.

Hoe zwaar men aan de aansprakelijkheid zal tillen, moet de rechter afwegen aan de hand van de (verzachtende of verzwarende) omstandigheden waarin het misdrijf werd gepleegd.

De vereniging zal niet aansprakelijk zijn voor een misdrijf dat wordt gepleegd door een vrijwilliger of lid van de organisatie. Loopt je vereniging mee in een betoging en beslis je te gaan relschoppen, dan ben jij daarvoor verantwoordelijk, niet je vereniging.”

⁵⁹ Dit deel werd mits toestemming integraal overgenomen van Aansprakelijkheid: wat is aansprakelijkheid (z.d.) in Regels: Jeugdwerk volgens de regels van de kunst. www.jeugdwerkregels.be/regel/aansprakelijkheid-wat-is-aansprakelijkheid.

Burgerrechtelijke aansprakelijkheid⁶⁰

“De burgerrechtelijke aansprakelijkheid op haar beurt regelt de verhoudingen tussen burgers onderling. Net zoals het strafrecht wil het burgerlijk recht aanzetten tot ‘zorgvuldig handelen’. Daarnaast heeft de burgerlijke aansprakelijkheid een vergoedend karakter met de bedoeling opgelopen schade te laten herstellen. Het strafrecht daarentegen straft de dader. Het burgerlijk aansprakelijkheidsrecht bepaalt dat degene die door zijn fout of nalatigheid aan een ander schade veroorzaakt, deze schade moet vergoeden. Hij is daarvoor aansprakelijk, maar slechts als er een fout is, schade is en een oorzakelijk verband tussen deze elementen.

Een fout is steeds een inbreuk op een wettelijke norm, een nalatigheid of elke gedraging ‘die een normaal voorzichtig mens in dezelfde omstandigheden niet zou stellen’. In het vakjargon spreekt men van een ‘goede huisvader’. Het is aan de rechter deze vergelijking te maken en te bepalen of er al dan niet gesproken kan worden van een fout. Een vergissing die eigenlijk iedereen, die voldoende voorbereid en afgewogen te werk gaat, zou maken, is dus geen fout.

De omstandigheden zullen bepalen of er een oorzakelijk verband bestaat tussen een fout en een schade. Ook hier is het aan de rechter om de afweging te maken. Bij een oorzakelijk verband moet de fout een noodzakelijke voorwaarde zijn voor het ontstaan van de schade. Als de schade voortkomt uit een vreemde oorzaak, toeval of overmacht, is er geen oorzakelijk verband.

Ten slotte moet er schade voortkomen uit de fout. Schade is bovendien elk nadeel dat iemand ondervindt: het kan gaan om lichamelijke schade, maar ook ‘stoffelijke schade’ en ‘immateriële schade’ (bijvoorbeeld inkomstenverlies of je privacy).

Bovendien is iedereen – op enkele uitzonderingen na – verantwoordelijk voor zijn eigen daden. Zelfs minderjarigen zijn principieel persoonlijk verantwoordelijk voor de door hen veroorzaakte schade, mits zij voldoende bewust zijn van hun daden.”⁶¹

⁶⁰ Dit deel werd mits toestemming integraal overgenomen van Aansprakelijkheid: wat is aansprakelijkheid (z.d.) in Regels: Jeugdwerk volgens de regels van de kunst. www.jeugdwerkregels.be/regel/aansprakelijkheid-wat-is-aansprakelijkheid.

⁶¹ Zoals eerder besproken ligt die leeftijdsgrens op 12 jaar.

Om uit te maken of je een fout hebt begaan en dus aansprakelijk bent voor de schade die is opgetreden, wordt je handelen vergeleken met dat van een ‘goede huisvader’. Zou een normaal voorzichtig iemand in dezelfde omstandigheden op dezelfde manier gehandeld hebben als jij? Wat dat inhoudt is eigenlijk een ‘open norm’ die door de rechter wordt ingevuld en mee evolueert met de maatschappij. Wordt je een fout verweten die schade heeft berokkend, zal de rechter jouw gedrag vergelijken met dat van een goed huisvader: zou een normaal voorzichtig mens in dezelfde omstandigheden hetzelfde hebben gehandeld? Zo ja, zal er geen sprake zijn van een fout. Zo niet, zal je aansprakelijk gesteld kunnen worden voor de veroorzaakte schade.”

Schade die kinderen onder je hoede veroorzaken⁶²

“In principe ben je alleen aansprakelijk voor de schade die je door je eigen fout aan een ander hebt veroorzaakt. Soms echter kan je ook aansprakelijk gesteld worden voor fouten van anderen. Ouders en begeleiders zijn in principe aansprakelijk voor de schade die kinderen onder hun hoede veroorzaken aan anderen.

De rechter zal rekening houden met je achtergrond, met wat je weet of zou moeten weten. Interpreteer je als jeugdwelzijnswerker de symptomen van een ziek kind in je groep verkeerd, zal je dat minder zwaar worden aangerekend dan aan de arts bij wie je met het kind te rade gaat en die dezelfde verkeerde inschatting maakt. De arts moet daarover immers beter op de hoogte zijn.”

Voor een jeugdwelzijnswerker spelen vooral de ‘organisatieplicht’ en de ‘toezichtplicht’. Gaat er bij één van deze twee iets mis, dan is er snel sprake van aansprakelijkheid omdat een ‘goede huisvader’ voorbereid en voorzichtig te werk gaat.

De ‘organisatieplicht’ houdt in dat je bij de voorbereiding van een activiteit aandacht besteedt aan de mogelijke gevaren en dat je voorzorgen neemt. De ‘toezichtplicht’ is het toezicht houden op de deelnemers. Deze start bij de aankomst op de plek van samenkomst en eindigt bij het verlaten van die plaats.

⁶² Dit eerste deel werd mits toestemming integraal overgenomen van Aansprakelijkheid: wat is aansprakelijkheid (z.d.) in Regels: Jeugdwerk volgens de regels van de kunst. www.jeugdwerkregels.be/regel/aansprakelijkheid-wat-is-aansprakelijkheid.

Schuldig hulpverzuim

Het strafwetboek omschrijft schuldig hulpverzuim als misdrijf:

Art. 422 bis: “Met gevangenisstraf van acht dagen tot (een jaar) en met geldboete van vijftig [euro] tot vijfhonderd [euro] of met één van die straffen alleen wordt gestraft hij die verzuimt hulp te verlenen of te verschaffen aan iemand die in groot gevaar verkeert, hetzij hij zelf diens toestand heeft vastgesteld, hetzij die toestand hem is beschreven door degenen die zijn hulp invoeren.”⁶³

“Voor het misdrijf is vereist dat de verzuimer kon helpen zonder ernstig gevaar voor zichzelf of voor anderen. Heeft de verzuimer niet persoonlijk het gevaar vastgesteld waarin de hulpbehoevende verkeerde, dan kan hij niet worden gestraft, indien hij op grond van de omstandigheden waarin hij werd verzocht te helpen, kon geloven dat het verzoek niet ernstig was of dat er gevaar aan verbonden was.”⁶⁴ De vervolging van schuldig verzuim is steeds persoonlijk.

Art. 422 bis van het Strafwetboek voert dus de verplichting in om hulp te verlenen aan een persoon die in groot gevaar verkeert. Wanneer iemand zelf niet de nodige hulp kan bieden, zal hij eventueel derden bij de situatie moeten betrekken die beter dan hemzelf geschikt zijn om het gevaar aan te pakken. In dat geval krijgt het handelen om een onmiddellijk groot gevaar af te wenden voorrang op het beroepsgeheim of de discretieplicht. Deze uitzondering staat ook omschreven in de deontologische code: “Als er sprake is van een noodtoestand: als de fysieke, psychosociale of seksuele integriteit van kinderen of jongeren op het spel staat.”

Het betreffende artikel in het Strafwetboek is bovendien vrij vaag omschreven en daardoor vatbaar voor interpretatie en inschatting. Het zal aan de betrokkenen zijn om (eventueel met ondersteuning van het team) in te schatten of er sprake is van een groot gevaar of niet. Het is belangrijk om in dergelijke moeilijke situaties en de inschattingen en argumentaties waartoe ze geleid hebben, altijd uitgebreid te documenteren in bijvoorbeeld een persoonlijk dossier zodat men later de juiste redenering opnieuw kan weergeven wanneer men zich daarover zou moeten verantwoorden. Overleg met de leidinggevende is hier zeker aangewezen.

⁶³ Belgisch Strafwetboek: Boek II: Afdeling V: Hoofdstuk II, Art. 422 bis: Enkele gevallen van schuldig verzuim.

⁶⁴ Ibid.

Het louter doorgeven van een situatie van groot gevaar – zelfs aan de juiste, gespecialiseerde diensten – is niet altijd voldoende om te ontkomen aan de aansprakelijkheid in kader van schuldig hulpverzuim. Men zal de situatie ook minstens even verder moeten opvolgen om te controleren of er ook effectief hulp geboden wordt. Indien niet, zal men beroep moeten doen op andere diensten.

Een gekend voorbeeld van schuldig hulpverzuim is bijvoorbeeld geen medische hulp inroepen van verkeersslachtoffers die mogelijk in levensgevaar zijn. Ook niet ingrijpen wanneer je duidelijk weet hebt van een minderjarige die opgroeit in een situatie met ernstig geweld.

Meldingsplicht?

In de ‘Wegwijzer Beroepsgeheim’ omschrijven onderzoekers Versweyvelt en Put (2018, p. 4) melding als “elke kennisgeving van een misdrijf of van informatie, met het oog op de bescherming van de integriteit of veiligheid, door een jeugdwelzijnswerker, die zelf niet als slachtoffer of benadeelde kan worden beschouwd, aan een gerechtelijke of politionele overheid”. Je kan bijvoorbeeld melding doen bij de politie van criminele activiteiten die plaatsvinden in de wijk waar je werkt of je kan politiegeweld tegen jongeren melden bij het parket.

Aangezien jeugdwelzijnswerkers **discretieplicht** hebben, hebben ze in feite een **meldrecht**. Ze kunnen bepaalde informatie doorgeven aan gerechtelijke of politionele overheden zonder dat dat strafbaar is.⁶⁵ Let op, dat kan er wel voor zorgen dat ze contractbreuk plegen met hun werkgever of subsidiërende overheid als de deontologische code en dus de discretieplicht opgenomen werden als voorwaarde in arbeidscontracten, -reglementen of samenwerkingsakkoorden en convenanten. Bijgevolg is het belangrijk om daarover altijd eerst met de leidinggevende in gesprek te gaan.

Ook moet er een onderscheid gemaakt worden tussen de feiten die iemand aanschouwt binnen of buiten de jeugdwerkcontext. Elke persoon die rechtstreeks getuige is geweest van een aanslag tegen de openbare veiligheid, tegen iemands leven of eigendom, moet volgens artikel 30 van het Wetboek van Strafvordering daarvan melding maken aan het parket. Ook hier staat geen straf op.

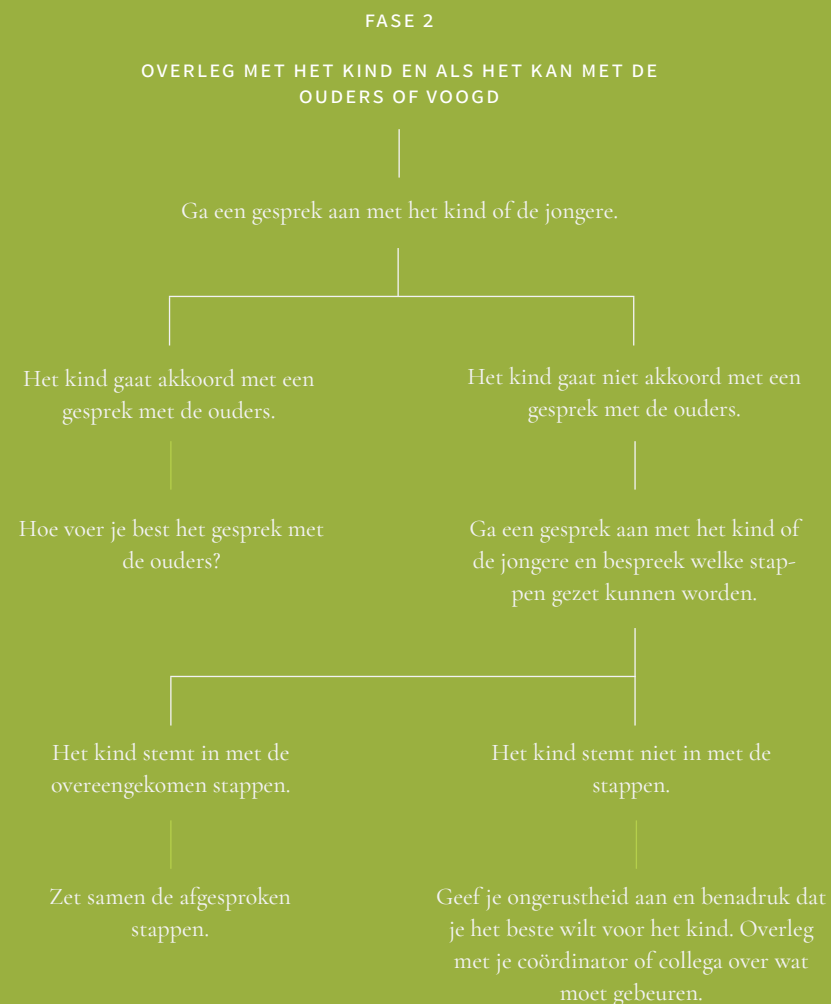
Het is dus niet omdat je jeugdwelzijnswerker bent dat je bepaalde dingen moet melden, zeker niet gezien je ook gebonden bent aan je discretieplicht. Je mag wel geen schuldig hulpverzuim plegen, maar ook die uitzonderingen zijn ingebouwd in de discretieplicht.

Jeugdwelzijnswerkers die ook ambtenaar zijn hebben ambtsplicht, waarbij ze verplicht zijn om misdaden en wanbedrijven te melden. Daar staat echter geen straf op, tenzij er sprake is van schuldig hulpverzuim.

65 Lees ook de eerder vermelde uitzonderingen op de discretieplicht.

5

Stappenplan: omgaan met
verontrusting

Fase 0: Een open houding en alertheid

Hoe?

- Heb oog voor algemene gevoelens van welbevinden en onwelbevinden van kinderen en jongeren: observeer hun gedrag in de werking en hoe ze omgaan met anderen (jeugdwerkers, andere kinderen en jongeren, familie, ...). Luister bij plotse veranderingen in gedrag en omgangsvormen naar je buikgevoel.
- Maak ruimte in de werking om in groep en individueel met kinderen en jongeren te praten over het gezinsleven.
- Ga zelf aan de slag rond het thema: heb je er zelf ervaringen mee, wat zijn je persoonlijke normen en waarden over de thematiek, welke angsten en onzekerheden roept het op?

Wat belemmert een open houding en alertheid?

- Vinden dat alert zijn voor deze thematiek je taak niet is als jeugdwerker.
- Een veroordelende houding aannemen ten aanzien van de plegers (bv. ouders, familieleden). Als een kind of een jongere dat voelt, zal de drempel om signalen te geven vergroten.
- Het niet uitgeklaard hebben van eigen angsten, onzekerheden, normen en waarden.
- Handelingsverlegenheid: het niet durven handelen omdat je bang bent voor de gevolgen of omdat je niet weet welke gevolgen je handelingen kunnen hebben.

Het vertrouwenscontract

Een vertrouwensrelatie opbouwen met kinderen, jongeren en/of ouders is in het jeugdwerk heel belangrijk. We beschermen deze vertrouwensrelatie door de belofte om vertrouwelijke informatie niet zomaar door te geven aan derden.⁶⁶ Als we het nodig vinden om vertrouwelijke informatie te delen, betrekken we daarbij de personen in kwestie of vragen we hun toestemming.

66

Lees meer in de deontologische code.

Er zijn situaties waarbij toestemming vragen niet wenselijk of mogelijk is. Dan mag er, na overleg met de coördinator of in team, gehandeld worden zonder toestemming te vragen. Je informeert de betrokkenen wel over je handelingen, achteraf of zo vroeg mogelijk. Alle kinderen/ouders en jongeren moeten op de hoogte zijn van dat principe, liefst voor er feiten plaatsvinden. Maak dus altijd tijd voor een kennismakingsgesprek met jongeren of ouders die nieuw zijn waarbij je dat principe uitlegt (binnen de bredere uitleg over de werking). We raden ook aan om dat af en toe op te frissen bij kinderen/ouders en jongeren die al jaren komen.

Fase 1: Ontstaan vermoeden: maak observaties concreet

Wat doen bij een vermoeden?

- Bespreek dat discreet met je coördinator of de daartoe aangestelde collega. Die persoon beslist ook hoe en of het team verder ingelicht wordt. Discretie binnen het team is belangrijk, maar net daarom is de rol van je leidinggevende dat evenzeer: zonder het probleem uit handen te nemen volgt hij/zij ondersteunend op en helpt jou om beslissingen te maken. Wees steeds transparant naar het kind met wie je welke informatie deelt.
- Omschrijf alle waarnemingen in concrete objectieve beschrijvingen.
- Bel voor een anoniem, vrijblijvend consult naar het Vertrouwenscentrum Kindermishandeling. Je vraagt advies aan het vertrouwenscentrum, zodat je zelf beter kunt inschatten of je ongerustheid gegrond is. Dat wil zeggen: de verantwoordelijkheid blijft bij jezelf liggen. Als je de naam van het kind vermeldt, deel je de verantwoordelijkheid met het vertrouwenscentrum en kan het oordelen dat er dringend moet ingegrepen worden, ook al ben jij het daar niet mee eens. Maak dus steeds een onderscheid tussen een anoniem consult (adviesvraag) en een melding.
- Maak je observaties meer gericht door met het kind te praten over zijn algemeen welbevinden. Deel je observaties met het kind en zeg dat je je zorgen maakt. Vraag of alles goed gaat. Bijvoorbeeld: “Je bent zo stil de laatste tijd, ik maak me wat zorgen. Scheelt er iets?”. Let op dat je daarbij steeds het tempo van het kind volgt en hem/haar geen woorden in de mond legt of suggestieve vragen stelt (bijvoorbeeld: “Doet X/Y je pijn?”).

- In het gesprek met je coördinator of collega kan je je observaties aftoetsen aan een reeks signalen.⁶⁷ Let op, de werkelijkheid is te complex om in een lijst te vatten. Het is niet de bedoeling dat individuen op basis van persoonlijke vermoedens die overeenstemmen met signalen uit de lijst alleen tot een melding overgaan. Een gesprek met een collega daarover is noodzakelijk.
- Stel je beschikbaar op tegenover het kind en eventueel tegenover de ouders (“Als er iets is, je weet me te vinden.”).

Wat kun je best niet doen bij een vermoeden?

1. Beloftes maken die je niet kan waarmaken: “Mij kan je vertrouwen, ik zal het aan niemand doorvertellen.”
2. Onderreageren:
 - Je bezorgdheden laten opstapelen.
 - Het geweld laten voortduren ter bescherming van je vertrouwensrelatie met het kind.
3. Overreageren:
 - Je vermoedens met iedereen uit de werking (collega's, vrijwilligers, vrienden van het kind) delen. Zo ontstaan geruchten.
 - Zonder over de mogelijke gevolgen na te denken andere instanties bevragen (bijvoorbeeld naar de school of het dagcentrum bellen).
 - Broers of zussen, vriendjes, familieleden expliciet bevragen over je vermoedens als je met hen geen vertrouwensrelatie hebt. Het kan wel zinvol zijn een vertrouwensrelatie met hen op te bouwen en te polsen naar hun algemeen welbevinden, hun relatie met het kind, hoe het thuis gaat, ...
 - Zonder na te denken over mogelijke gevolgen de politie bellen.

⁶⁷ Mogelijke signalen zijn letsels, uitspraken over geslagen worden, bang zijn om naar huis te gaan of geslagen te worden, onmogelijke verklaringen voor letsels of pijn, bang zijn voor ouders of andere volwassenen, signalen van lichamelijke verwaarlozing, signalen die kunnen wijzen op emotionele mishandeling en verwaarlozing, signalen van seksueel misbruik, gedrag van het kind, gedragsignalen bij de ouder(s) (Weustenraad, B., z.d.).

! UITZONDERING:

Bij een acute gevaarsituatie moet je onmiddellijk ingrijpen. Bied hulp en bel de politie.

Blijft het vermoeden bestaan?

→ Nee, opnieuw naar fase 0. We blijven alert. Het kan zijn dat er op een later tijdstip opnieuw een vermoeden ontstaat en je beslist om opnieuw fase 1 in te zetten.

→ Ja. Ga over naar fase 2.

Fase 2: Overleg met het kind en als het kan met de ouders of voogd

Ga een gesprek aan met het kind of de jongere.

Voorwaarden:

- Neem je tijd.
- Zorg voor een rustige en veilige plek voor het kind, waar je niet gestoord wordt.
- Nabijheid, op de ‘hoogte’ van het kind.
- Dit soort gesprekken kunnen je erg aangrijpen, dat is normaal. Het is wel belangrijk dat je laat zien dat je de situatie emotioneel aankan, anders is er het risico dat het kind je in bescherming zal nemen door bepaalde dingen te verzwijgen en te minimaliseren. Je kan wel open zijn over het feit dat de gebeurtenissen je raken. Bijvoorbeeld: “Wat je vertelt vind ik erg, het raakt me. Maar maak je geen zorgen, ik ben sterk genoeg en wordt ondersteund door collega's. Zo kunnen wij jou ook beter helpen.”

Inhoud:

- Deel je ongerustheid met het kind. Ook hier, let op dat je het kind geen woorden in de mond legt of suggestieve vragen stelt.
- Probeer de ongerustheid gemeenschappelijk te maken.
- Veroordeel de ouder(s) niet. Toon begrip, iedere ouder wil het beste voor zijn of haar kind, ook in moeilijke situaties.

- Toon betrokkenheid voor het algemeen welbevinden van het gezin.
- Dreig niet met de politie of met plaatsing.
- Vraag aan het kind wat er volgens hem/haar moet gebeuren.
- Vraag aan het kind of het een goed idee is dat je daarover met de ouder(s) in gesprek gaat. Zeg welke stappen je samen kan zetten. Maak geen beloftes die je niet kunt waarmaken. Je bent zelf geen hulpverlener.

→ Kind stemt toe in gesprek met ouders.

→ Kind stemt niet toe in gesprek met ouders.

Gesprek met de ouders of voogd

Probeer ouders zoveel mogelijk te betrekken in het proces. Voorwaarden zijn dat het kind daarmee instemt en dat jij inschat dat je band met de ouders sterk genoeg is om dat gesprek aan te gaan. In eerste instantie delen we met de ouder(s) onze bezorgdheid. We gaan op zoek naar acties waar zowel de jeugdwelzijnswerker als de ouder(s) achter staan.

Wat te doen?

Ga thuis langs of spreek op een andere plek af waar je rustig kunt praten.

- Vraag de ouder(s) op voorhand wanneer je eens kunt langskomen.
- Zeg vooraf wie met je meekomt (coördinator, collega).
- Vraag aan het kind of het erbij wil zijn.

Wie?

Wanneer je als jeugdwelzijnswerker alleen gaat, schept dat een sfeer van vertrouwen. Je moet je wel zelfzeker genoeg voelen om het gesprek te voeren. Overleg op voorhand met je coördinator of collega hoe je het best aanpakt. Je kan ook samen gaan met je coördinator of de daartoe aangestelde collega, liefst iemand die ook het vertrouwen heeft van het gezin.

Waarover?

- Deel je ongerustheid met de ouder(s).

- Probeer de ongerustheid gemeenschappelijk te maken. Iedere ouder wil het beste voor zijn of haar kind, ook in moeilijke situaties.
- Veroordeel de ouder(s) niet. Gooi geen verwijten naar hun hoofd. Toon begrip en pols naar het algemeen welbevinden van de ouders.
- Dreig niet met de politie of met plaatsing.
- Vraag aan de ouder(s) wat er volgens hen moet gebeuren. Betrek het perspectief van het kind (op basis van het gesprek met het kind).
- Zeg welke stappen je samen kan zetten.

→ Ouders gaan akkoord. Je zet samen de afgesproken stappen.

→ Ouders gaan niet akkoord.

- Je geeft aan dat je ongerustheid niet voorbij is. Je benadrukt dat je het beste wil voor het kind en dat je gelooft dat de ouder(s) dat ook wil(len).
- Je bespreekt opnieuw met je coördinator of collega wat moet gebeuren.
- Je brengt de ouder(s) op de hoogte van de genomen beslissing.

Kan je een hulpverlener meenemen naar dit gesprek? Liever niet. Het gesprek dient om met alle partijen af te stemmen wat de nodige stappen zijn. Door een hulpverlener mee te nemen, sla je dat stukje 'afstemming' over.

Kind wil geen gesprek met de ouder(s) of voogd

Het kind of de jongere wil liever niet dat je met de ouder of voogd praat of je krijgt geen of weinig contact met de ouders. Je schat in dat het ter sprake brengen onvermijdelijk tot conflict leidt.

Wat te doen?

Ga een gesprek aan met het kind of de jongere.

- Zeg welke stappen je samen kan zetten en wat de gevolgen van mogelijke keuzes kunnen zijn.
- Maak geen beloftes die je niet kan waarmaken. Je bent zelf geen hulpverlener.

- Kind gaat akkoord. Je zet samen afgesproken stappen.
- Kind gaat niet akkoord.

1. Je geeft aan dat je ongerustheid niet voorbij is en je benadrukt dat je het beste wil voor het kind en dat je gelooft dat de ouder(s) dat ook wil(len). Je kan de keuze om alsnog in te grijpen en het gesprek met de ouders aan te gaan eventueel verantwoorden door te verwijzen naar de deontologische code. Daarin staat duidelijk dat wanneer de fysieke en seksuele integriteit in gevaar is, de jeugdwereldzinswerker zijn discretieplicht moet breken.
2. Vraag aan het kind ook wat volgens hem/haar de consequenties kunnen zijn van een gesprek. Op die manier zijn zowel jij als het kind beter voorbereid op wat er eventueel kan gebeuren. Dat kan ook aan het einde van het gesprek met de ouders ter sprake gebracht worden: bijvoorbeeld “X/Y verwacht dat u erg van streek zal zijn door dit gesprek en dat er misschien fysiek geweld zal gebruikt worden. Is dat iets waar we ons zorgen over moeten maken? Kunnen we samen met u nadenken hoe we dat kunnen vermijden?” of “Hoe zal u straks met het kind omgaan, na het gesprek? Kunnen we daar samen over nadenken?”. Deze vragen kunnen een beschermend effect hebben en impulsieve reacties afremmen.
3. Je bespreekt opnieuw met je coördinator of collega wat moet gebeuren. Je brengt het kind op de hoogte van de genomen beslissing. Je legt uit waarom je de beslissing genomen hebt. Houd het kind zoveel mogelijk op de hoogte van de stappen die je onderneemt. Op die manier behoudt hij of zij zoveel mogelijk controle over wat er gebeurt. Licht het kind bijvoorbeeld in wanneer bepaalde gesprekken zullen plaatsvinden.

? Kan je een situatie melden zonder het kind of de jongere daarvan op de hoogte te brengen?

Dat kan, maar het druist in tegen het uitgangspunt van het vertrouwenscontract. Je schendt het vertrouwen dat het kind of de jongere in jou gesteld heeft. Het is weinig respectvol om achter de rug van het kind of de jongere te handelen. Bovendien kan je niet meer op een eerlijke manier met het kind of de jongere over zijn/haar situatie praten. Verwacht ook niet van de hulpverlening dat ze jou op de hoogte houden. Zij hebben immers beroepsgeheim.

Fase 3: De hulpverlening gaat van start, de jeugdwereldzinswerker observeert welbevinden

- De hulpverlening doet haar werk.
- De jeugdwereldzinswerker verzorgt zijn vertrouwensrelatie met het kind en de ouders.
- De jeugdwereldzinswerker polst geregeld bij het kind naar zijn of haar welbevinden en het verloop van de hulpverlening.

? Wat als de hulpverlening niet van start gaat?

Door wachtlijsten, procedures, enz. kan je het gevoel krijgen dat de hulpverlening te laat van start gaat.

- Wees aanwezig: toon aan het kind of de jongere dat hij/zij terecht kan bij de jeugdwereldzinswerker als vertrouwensfiguur (niet als hulpverlener).
- Houd de communicatie van het kind of de jongere met de hulpverlening zo open mogelijk.
- Inschatting van een gevaarsituatie: als de jeugdwereldzinswerker inschat dat de situatie gevaarlijk is, kan er dringend overleg met de coördinator of een collega zijn. Hak samen de knoop door: moeten we de politie inschakelen?

Het herstel van vertrouwen na de interventie bij acute gevaarsituaties

Soms is er geen tijd voor overleg. Wanneer acuut gevaar dreigt moet onmiddellijke actie ondernomen worden en belt de jeugdwereldzinswerker de hulpdiensten. Achteraf zal de jeugdwereldzinswerker aan zijn coördinator of de daartoe aangestelde collega moeten kunnen verantwoorden waarom hij van oordeel was dat er dringend opgetreden moest worden.

Wanneer de jeugdwereldzinswerker betrokken raakt in een acute gevaarsituatie en daarnaar handelt, dan is er iets fundamenteel veranderd in de relatie tussen de jeugdwereldzinswerker en het kind of de jongere en de ouders.

Het kind of de ouders kunnen boos zijn op de jeugdwereldzinswerker omdat ze vinden dat hij fout ingegrepen heeft. Het kind of de ouders kunnen zich schamen voor wat gebeurd is, waardoor ze de stap naar de werking niet meer

durven zetten. Het kind kan de jeugdwelzijnswerker ook dankbaar zijn, maar voelt zich daardoor niet loyaal tegenover zijn ouders, enz. Er is hoe dan ook nood aan een herstel van de vertrouwensrelatie in een context vol heftige emoties.

- Houd contact. Ga samen met je coördinator na hoe je best contact kunt houden met het kind en/of met de ouders. Op bezoek gaan is een andere aanpak dan een sms'je sturen.
- Stel je bescheiden op. Je hebt enkel geïntervenieerd omwille van de gevaarsituatie, nu keer je opnieuw terug naar de rol van aanwezigheid (nabij zijn). Dat gaat zowel over wat je zegt als over wat je doet en wat je uitstraalt (houding).
- Houd contact met kinderen die langdurig geplaatst worden, zodat ze zich nog steeds betrokken voelen als ze opnieuw naar huis keren.
- Veroordeel nooit personen. Je kan wel gedrag veroordelen als het kind je mening daarover vraagt, maar zeg er dan bij dat je daarmee de persoon (bv. de ouder) niet veroordeelt. Heb respect voor de emoties van het kind of de jongere als hij of zij zelf mensen veroordeelt, maar bevestig deze uitspraken niet.

Mogelijke signalen zijn letsels, uitspraken over geslagen worden, bang zijn om naar huis te gaan of geslagen te worden, onmogelijke verklaringen voor letsels of pijn, bang zijn voor ouders of andere volwassenen, signalen van lichamelijke verwaarlozing, signalen die kunnen wijzen op emotionele mishandeling en verwaarlozing, signalen van seksueel misbruik, gedrag van het kind, gedragssignalen bij de ouder(s) (Weustenraad, B., z.d.)

6

Waar kan ik terecht?

In deze bijlage lijsten we verschillende organisaties op waar je terecht kan met onder meer (hulp)vragen, meldingen en klachten. Je kan hier gebruik van maken als jeugdwelzijnswerker, kind of jongere, ouder, enz.

Jeugdhulp

De integrale jeugdhulp in België bundelt de hulpverlening voor kinderen en jongeren. Deze wordt georganiseerd door 7 sectoren: Agentschap Jongerenwelzijn, Algemeen Welzijnswerk, Centra voor Geestelijke Gezondheidszorg, Centra voor Leerlingenbegeleiding, Kind en Gezin, Centra voor Integrale Gezinszorg (worden ondergebracht bij Jongerenwelzijn) en het Vlaams Agentschap voor Personen met een Handicap. Dat gaat van hulpverlening die kortdurend, weinig ingrijpend en rechtstreeks toegankelijk is tot onrechtstreeks toegankelijke hulpverlening die vaak langduriger en intensiever is en waarvoor een doorverwijzing nodig is via bijvoorbeeld één van de rechtstreeks toegankelijke partners.

De jeugdhulp kan voor jongeren, ouders en jeugdwelzijnswerkers een kluwen zijn waar het bos niet meer door de bomen te zien is. Op de website kennisplein.be kan je meer informatie vinden over de integrale jeugdhulp, de bijzondere jeugdzorg, enz. Hieronder lichten we enkele van de diensten die daar deel van uitmaken en rechtstreeks toegankelijk zijn verder toe.

Kennisplein.be

Op de website kennisplein.be/sites/Jeugdrecht kan je meer informatie vinden over het jeugdrecht in België. Het luikje 'Veelgestelde vragen' bundelt heel wat vragen en antwoorden die interessant kunnen zijn voor jeugdwelzijnswerkers. Wat is bijvoorbeeld een gemeenschapsinstelling of wat is ontzetting uit het ouderlijk gezag?

JO-lijn

De JO-lijn is de 'luister- en klachtenlijn' rond jongerenwelzijn. Met vragen of klachten over jongerenwelzijn kan je deze dienst bellen of mailen.

0800 900 33

jo-lijn@jongerenwelzijn.be

www.jongerenwelzijn.be/jeugdhulp/jo-lijn/

Centrum Geestelijke Gezondheidszorg

In verschillende gemeentes en steden is er een Centrum Geestelijke Gezondheidszorg. In deze centra werken psychologen, psychiaters, maatschappelijk werkers, enz. Zij bieden hulpverlening bij psychische problemen. Het is een vorm van niet-rechtstreeks toegankelijke hulpverlening wat betekent dat je doorverwezen wordt door bijvoorbeeld een huisarts of CLB, ...

www.geestelijkgezondvlaanderen.be/centrum-geestelijke-gezondheidszorg-cgg

Cachet vzw

Cachet is een organisatie door en voor jongeren met ervaring in de jeugdhulp. Ze brengen deze jongeren samen en willen op een positieve manier aan de slag met hun ervaringen. Er worden onder meer ontmoetingsavonden georganiseerd in verschillende steden en ze proberen de publieke opinie en het beleid te beïnvloeden.

www.cachetvzw.be

Het Jongeren Advies Centrum (JAC)

Bij het Jongeren Advies Centrum of JAC kunnen jongeren met heel uiteenlopende vragen terecht: bijvoorbeeld een moeilijke thuissituatie, geldproblemen, pesten, alleen gaan wonen, enz. De hulpverlening kan onder meer gaan over het geven van informatie, gesprekken met een medewerker of doorverwijzen naar verdere hulpverlening. Het is bovendien gratis.

Je kan fysiek langsgaan bij een JAC in je gemeente of stad of in het dichtstbijzijnde centrum in de regio. Bij verschillende JAC's kan dat zonder afspraak, maar op sommige plaatsen moet je een afspraak maken. Als jeugdwelzijnswerker kan je meegaan met de jongere. Jongeren kunnen ook bellen, mailen of chatten met medewerkers van het JAC om hun hulpvraag te bespreken. Ook als jeugdwelzijnswerker kan je contact opnemen bij vragen.

Het JAC is onderdeel van het Centrum Algemeen Welzijnswerk (CAW) dat dezelfde hulpverlening biedt aan volwassenen.

www.caw.be/jac/

OCMW

Het OCMW of Openbaar Centrum voor Maatschappelijk Welzijn is in elke gemeente of stad aanwezig en heeft als opdracht om te zorgen voor het welzijn van elke burger via maatschappelijke dienstverlening.

Enkele voorbeelden van hulpverlening door het OCMW:

- financiële hulp
- huisvesting
- medische hulp
- thuiszorg
- werkverschaffing
- schuldbemiddeling
- psychosociale hulp
- rechtsbijstand
- opname in instellingen
- opvang in dienstencentra
- crisisopvang
- begeleiding en financiële bijstand aangaande energievoorziening
- cultuurcheques om de sociale en culturele participatie te bevorderen
- ...

OverKop

Met de opbrengst van de Rode Neuzen Dag in 2016 werden 5 'OverKop-huizen' opgericht in Oostende, Gent, Genk, Mechelen en Tienen. Je kan er als jongere tot 25 jaar langsgaan en deelnemen aan het vrijetijdsaanbod, een luis-terend oor vinden en beroep doen op therapeutische hulp.

 www.overkop.be

Therapeuten voor Jongeren (TEJO)

Therapeuten voor Jongeren of TEJO heeft verschillende locaties in Vlaanderen waar jongeren tussen 10 en 20 jaar terechtkunnen om te praten met een

therapeut over uiteenlopende zaken waar ze mee zitten. Tijdens de openings-uren kan je zonder afspraak langsgaan en op andere momenten kan je er op afspraak terecht. Als jongeren na een eerste gesprek verder willen blijven langsgaan, krijgen ze een vaste therapeut aangewezen.

De gesprekken zijn gratis en jongeren kunnen iemand meenemen (vriend/vriendin, ouder, jeugdwelzijnswerker, ...)

 www.tejo.be

Het Centrum voor Leerlingenbegeleiding (CLB)

Elke school werkt samen met een CLB. Als er een school in jouw gemeente of stad is, zal het CLB daar ook actief zijn. Er kan een afdeling van het CLB gevestigd zijn in de stad of gemeente en/of een CLB-medewerker kan zitdagen houden in de school.

Het CLB staat in voor verschillende vormen van ondersteuning:

- leren en studeren: problemen met lezen, schrijven, rekenen, leren, ...
- de onderwijsloopbaan: vragen bij de studiekeuze, studierichtingen, attesten en diploma's, ...
- psychisch en sociaal functioneren: depressieve gevoelens, stress, faalangst, pestproblemen, grensoverschrijdend gedrag, een moeilijke thuissituatie, ...
- preventieve gezondheidszorg: gezondheidsproblemen, inentingen, groeistoornissen, druggebruik, overgewicht, ...

Leerlingen, ouders en de school kunnen ondersteuning vragen aan het CLB. Leerlingen en ouders kunnen zelf begeleiding aanvragen. Wanneer de school vindt dat een leerling naar het CLB moet worden doorgestuurd, dan wordt dat eerst met de leerling en de ouders besproken.

 www.onderwijs.vlaanderen.be/nl/clb

Onderwijsvlaanderen.be

Op deze website kan je heel wat informatie terugvinden over het onderwijssysteem in Vlaanderen. Het is zowel voor kinderen en jongeren als voor ouders en jeugdwelzijnswerkers interessant.

 www.onderwijsinbrussel.be is de Brusselse tegenhanger.

Vlaamse Scholierenkoepel (VSK)

De Vlaamse Scholierenkoepel wil de stem van scholieren uit het secundair onderwijs laten klinken binnen de scholen in Vlaanderen en Brussel. Op hun site kan je informatie vinden over hun aanbod en bijvoorbeeld ook over de rechten van jongeren op school.

 www.scholierenkoepel.be

Huis van het Kind

In verschillende gemeentes en steden kan je één of meerdere Huizen van het Kind vinden. Dat zijn samenwerkingsverbanden tussen verschillende diensten die ondersteuning bieden bij de opvoeding van kinderen en jongeren.

Meestal maakt Kind en Gezin deel uit van een Huis van het Kind. Kind en Gezin is een agentschap van de Vlaamse overheid en heeft als opdracht om actief bij te dragen tot het welzijn van jonge kinderen en hun gezinnen. Ze doen dat door diensten te verlenen op vlak van gezinsondersteuning, kinderopvang en adoptie.

 www.kindengezin.be

Vaak is er ook een 'Opvoedingspunt' aanwezig waar zowel ouders terecht kunnen met vragen rond opvoeding, maar waar in veel gevallen ook jongeren terecht kunnen.

 www.huizenvanhetkind.be/hk

Wijkgezondheidscentrum

Wijkgezondheidscentra kan je terugvinden in verschillende gemeentes en steden. Hier kan je terecht voor alles wat met gezondheid en welzijn te maken heeft. In een wijkgezondheidscentrum werkt een interdisciplinair team bestaande uit bijvoorbeeld huisartsen, psychologen, enz. Je kan er dus terecht bij een huisarts, maar ook bij psychologen of gespecialiseerde dokters.

Toegankelijkheid staat centraal bij wijkgezondheidscentra. Dat betekent onder meer dat ze financiële drempels proberen vermijden en werken met een forfaitair betalingssysteem en dus niet met een betaling per prestatie wat bij veel andere dokters e.a. het geval is.

 www.vwgc.be

Awel

'Awel' is de voormalige Kinder- en Jongerentelefoon die kinderen en jongeren anoniem kunnen contacteren met vragen. Je kan hen bellen op het nummer 102, mailen of met hen chatten via hun website.

 www.awel.be

Vertrouwenscentrum Kindermishandeling (VK)

Het Vertrouwenscentrum Kindermishandeling biedt advies, ondersteuning en hulp bij (vermoedens van) kindermishandeling. Ze helpen gezinnen en hulpverleners om mishandeling bespreekbaar te maken en passende hulpverlening te zoeken. Daarbij stellen ze de veiligheid en het welzijn van het kind of de jongere centraal. In elke provincie en in het Brusselse Hoofdstedelijk Gewest is er een Vertrouwenscentrum Kindermishandeling.

Als jeugdwelzijnswerker kan je er voor verschillende zaken terecht:

- **Advies/consult/coaching:** de vertrouwenscentra zijn bereikbaar voor advies, consult en coaching. Bij een vermoeden van kindermishandeling kan je contact opnemen met het vertrouwenscentrum. De casus wordt anoniem besproken en er wordt samen gezocht naar mogelijkheden. Het vertrouwenscentrum onderneemt geen actie en jij blijft de zorgverantwoordelijkheid dragen.
- **Melden:** wanneer er wordt ingeschat dat een tussenkomst van het vertrouwenscentrum nodig is, kan je dat bespreken en verder afstemmen welke volgende stappen wenselijk zijn. Daarbij zet het Vertrouwenscentrum Kindermishandeling een traject op en zal er actie ondernomen worden.

 www.vertrouwenscentrum-kindermishandeling.be/index.php

Als burger kan je bij het Vertrouwenscentrum Kindermishandeling terecht op het nummer 1712. Kinderen en jongeren kunnen via de site 'nupraatiker-over.be' informatie vinden en chatten met medewerkers van het vertrouwenscentrum.

Sensoa

Sensoa is het Vlaams expertisecentrum voor seksuele gezondheid. Ze werken aan het voorkomen van risico's op ongeplande zwangerschap, seksueel grensoverschrijdend gedrag, seksueel overdraagbare aandoeningen en HIV. Daarnaast ijveren ze er ook voor dat seks altijd vrij is van dwang, discriminatie en geweld én is er aandacht voor de plezierige en aangename kanten van seksualiteit. Dat doen ze door actief informatie te verspreiden.

 www.sensoa.be

Wel Jong Niet Hetero

Wel Jong Niet Hetero (WJNH) is een organisatie dat als doel heeft dat elke holebi- en transgenderjongere in Vlaanderen en Brussel zich goed en veilig voelt. Dat doen ze via sensibilisering en via hun lokale groepen. Ze organiseren ontspannende en informatieve activiteiten en brengen holebi- en transgenderjongeren samen.

 www.weljongniethetero.be

Lumi

Lumi is de vroegere Holebifoon, een opvang- en informatielijn voor iedereen met vragen rond holebiseksualiteit en gender. Kinderen, jongeren, ouders, jeugdwelzijnswerkers, enz. kunnen hier anoniem terecht met vragen.

Daarnaast is het ook een meldpunt voor discriminatie op basis van seksuele oriëntatie. Ze bundelen deze meldingen en geven ze door aan de instanties die gelinkt zijn aan de overheid.

 www.lumi.be

Merhaba

Merhaba is een zelforganisatie van vrouwen en mannen met roots in de Maghreb, het Midden-Oosten en Turkije, die holebi zijn en/of vragen hebben rond hun seksuele geaardheid of genderidentiteit.

Enerzijds organiseren ze laagdrempelige activiteiten en anderzijds doen ze aan belangenbehartiging, kennisdeling en sensibilisering.

 www.merhaba.be

Infolijn Islam

Je kan contact opnemen met de Infolijn Islam als je met vragen zit rond theologische vraagstukken in verband met de islam. Er wordt samengewerkt met deskundigen zoals theologen, islamconsulenten en andere experts.

 www.infolijnislam.be

Ella vzw

Ella vzw is het Kenniscentrum Gender en Etniciteit en wil het kruispunt-denken in alle sectoren binnenbrengen. Het richt zich daarbij tot verschillende groepen: de vrouwenbeweging, het allochtone middenveld, het onderwijs, de sociale sector en de welzijnssector.

Ella vzw stelt constructies van gender en etniciteit in vraag en staat voor antiracistisch feminisme, seksistische emancipatie van etnische minderheden en voor gelijke rechten tussen mannen en vrouwen, allochtoon en autochtoon.

 www.ellavzw.be

Vragen rond drugs

De Druglijn kan je contacteren met vragen over drank, drugs, pillen, gamen en gokken. Je kan hen bellen, mailen en chatten met hen.

 078 15 10 20

 www.druglijn.be

Het Vlaams expertisecentrum Alcohol en andere Drugs (VAD) bundelt informatie en expertise rond alcohol, drugs, psychoactieve medicatie, gokken en gamen. Ze organiseren ook vormingen en opleiding.

 www.VAD.be

Vragen rond pesten

KiesKleurTegenPesten.be bundelt heel wat informatie rond pesten waar kinderen, jongeren, ouders en jeugdwelzijnswerkers beroep op kunnen doen.

Als je meer informatie zoekt rond cyberpesten kan je terecht op www.cyberpesten.be en bij het Kenniscentrum Mediawijsheid (mediawijs.be/dossiers/dossier-cyberpesten/wat-cyberpesten).

Child Focus

Bij de verdwijning van kinderen en jongeren ondersteunt Child Focus diensten zoals de politie en het netwerk van het vermiste kind of de jongere. Daarnaast bieden zij ook advies en ondersteuning aan bij seksuele uitbuiting en e-safety.

Op hun website verzamelen ze heel wat informatie over kinderen en jongeren die plannen hebben om weg te lopen van huis, seksuele uitbuiting, sexting, grooming, enz.

 www.childfocus.be

Zelfmoordlijn

Bij de Zelfmoordlijn kan je terecht met vragen over zelfdoding. Zowel mensen die zelf spelen met ideeën van zelfdoding als mensen die bezorgd zijn over iemand, kunnen hen contacteren via telefoon, mail of chat.

 1813

 www.zelfmoord1813.be

Unia

Unia is de onafhankelijk openbare instelling in België die als doel heeft om discriminatie te bestrijden en gelijke kansen te bevorderen.

Iedereen die zich gediscrimineerd voelt of getuige is van discriminatie kan dat melden bij Unia. Zij onderzoeken deze meldingen en behandelen ze. Dat kan verschillende zaken betekenen, bijvoorbeeld een verzoeningsgesprek, een rechtszaak, enz.

Daarnaast doet Unia aan sensibilisering en preventie bij onder meer overheden, bedrijven, organisaties, de publieke opinie en doet ze aanbevelingen naar het beleid toe.

Unia is ook een kennis- en expertisecentrum dat publicaties en statistieken maakt en publiceert. Je kan dus ook met vragen over discriminatie bij hen terecht.

 www.unia.be

't Zitemzo

't Zitemzo is de voormalige Kinderrechtswinkel. Ze ijveren voor de realisatie van de kinderrechten in België en willen de rechtspositie van minderjarigen verbeteren. Je kan bij hen terecht voor informatie rond rechten van minderjarigen en voor advies. Ze richten zich op kinderen en jongeren, volwassenen, diensten en organisaties.

Op hun website kan iedereen terecht voor informatie rond onder meer rechten van kinderen en jongeren in contact met politie, jeugdhulp, onderwijs, enz.

 092 34 19 72

 www.tzitemzo.be

Het Vlaams Kinderrechtencommissariaat

Het Kinderrechtencommissariaat (KC) is een onafhankelijke instantie van het Vlaams Parlement dat signalen van kinderen, jongeren en professionals detecteert op vlak van de naleving en toepassing van kinderrechten in Vlaanderen.

Het Kinderrechtencommissariaat heeft een klachtenlijn waar -18-jarigen en hun belangenbehartigers terecht kunnen met klachten over schending van de rechten van minderjarigen: bijvoorbeeld als hun rechten geschonden worden door een dienst of overheid, ze vastlopen bij een bepaalde procedure, enz. Het onderzoekt deze klacht en bemiddelt.

Daarnaast adviseren zij het beleid wanneer signalen en klachten veelvuldig terugkomen en wijzen op een breder en structureel probleem.

 www.kinderrechtencommissariaat.be

Gegevensbeschermingsautoriteit

De Gegevensbeschermingsautoriteit is de vroegere Privacycommissie en is het onafhankelijk orgaan dat erop toeziet dat de bescherming van de persoonsgegevens in België nageleefd wordt. Je kan bij hen terecht voor informatie en vragen over de privacywetgeving (gegevensverzameling, camerabewaking, ...) en om melding te doen van een schending van privacy.

 www.gegevensbeschermingsautoriteit.be

Juridische informatie: Commissie voor Juridische Bijstand en de Unie van Jeugadvocaten

In Vlaanderen heb je verschillende Commissies voor Juridische Bijstand die gratis eerstelijnsbijstand verlenen. Je kan met eenvoudige juridische vragen bij hen terecht, bijvoorbeeld “moet ik antwoorden op deze brief”, “heb ik een advocaat nodig”, “welke dienst kan mij verder helpen?”, ... Je kan deze juristen op vaste momenten vinden in een Justitiehuis, OCMW of Sociaal Huis.

 www.advocaat.be/Een-advocaat-raadplegen/Wat-kost-een-advocaat/Gratis-juridisch-advies

Soms hebben kinderen en jongeren nood aan een advocaat die hen adviseert of bijstaat. De Unie van Jeugadvocaten verleent onder meer juridisch advies en bijstand aan kinderen en jongeren. Meer informatie en contactgegevens kan je vinden op jeugadvocaat.be.

Ga als jeugdwelzijnswerker vooraf eens op bezoek bij lokale organisaties en stel je organisaties aan elkaar voor. Op die manier leer je je lokaal netwerk kennen en leg je contacten met medewerkers waar je indien nodig beroep op kan doen.

7

(De)radicalisering in
het jeugdwelzijnswerk:
deontologische kwesties en
alternatieven

1. Aanleiding

Europa werd de laatste jaren opgeschrikt door een aantal aanslagen. De oorlog in Syrië zorgde voor het fenomeen van de Syriëstrijders en -terugkeerders. De verschillende Belgische overheden ontwikkelden een preventief en repressief beleid tegen radicalisering. Dat heeft ook een invloed op het jeugdwelzijnswerk.

2. Radicalisering?

Wetenschappers zijn het er over eens dat ‘radicalisering’ iets is dat heel moeilijk te definiëren valt. Meestal bedoelen we ermee dat jongeren op basis van een ideologie (meestal de islam) in een proces terecht komen waarbij ze geweld gaan gebruiken. Voor deze veronderstellingen bestaat geen wetenschappelijk bewijs. Er bestaan ook geen ‘profielen’ van geradicaliseerde jongeren en het is bijna onmogelijk om op basis van een bepaald gedrag te gaan voorspellen wat mensen in de toekomst gaan doen. ‘Gewelddadige radicalisering’ is geen proces maar een ingewikkelde puzzel die zich afspeelt op verschillende niveaus: bij de jongere, in zijn gezin, in de omgeving, in de politieke context hier in Europa en het Midden-Oosten, enz. Alleen individuele opvolging is dus vaak niet voldoende. Toch verwachten beleidsmakers van jeugdwelzijnswerkers dat ze radicalisering ‘voorkomen’ en ‘detecteren’. Omwille van de complexiteit van het fenomeen is dat niet realistisch en zorgt het net voor het tegenovergestelde effect: jongeren voelen zich geïsoleerd en buitengesloten.

De oprichting van een LIVC-R (Lokale Integrale Veiligheidscel inzake Radicalisme, Extremisme en Terrorisme) in alle Belgische steden en gemeenten is één van de beleidsmaatregelen die de federale regering genomen heeft om ‘radicalisering’ in de toekomst te voorkomen.

3. Wat is een LIVC-R?

De LIVC-R is een casusoverleg met als doelstelling het voorkomen van terroristische misdrijven.⁶⁸ Dat gebeurt door personen die zich in een ‘radicaliseringsproces’ bevinden vroeg te detecteren en geïndividualiseerde opvolgtrajecten uit te werken. Ze fungeren naast de Lokale Task Forces (LTF), die

⁶⁸ De omschrijving zoals gedefinieerd in het ‘wetsontwerp tot oprichting van Lokale Integrale Veiligheidscellen inzake radicalisme, extremisme en terrorisme’ (2018).

bestaan uit politiediensten, de veiligheids- en inlichtingendiensten en het Openbaar Ministerie en focussen op een reactieve en repressieve aanpak via een politionele en gerechtelijke opvolging. De LIVCR benadert de persoon vanuit het verhaal van de inclusieve samenleving.

4. Wie zetelt er in de LIVC-R?

- De burgemeester of zijn/haar vertegenwoordiger.
- De korpschef of zijn/haar vertegenwoordiger. In de praktijk gaat het meestal om de *information officer*, die de link vormt met de Lokale Task Force.
- De preventieambtenaar.
- Daarnaast kunnen onderstaande personen op uitnodiging van de burgemeester deelnemen (afhankelijk van de casus en de plaatselijke realiteit):
 - de personeelsleden van de gemeente of andere diensten die werken op gemeentelijk niveau;
 - de leden van diensten die tot de bevoegdheden van de gemeenschappen en gewesten behoren en daartoe gemachtigd worden door hun respectievelijke overheden bij of krachtens een decreet of ordonnantie. Dat decreet of die ordonnantie bepaalt eveneens de modaliteiten van deelname.⁶⁹

De burgemeester heeft een bijzondere rol in de LIVC-R. De wet verplicht hem/haar het LIVC-R op te richten en hij/zij is voorzitter. De burgemeester stelt ook de lijst op van de casussen die besproken zullen worden (en over wie er dus aanwijzingen zouden zijn dat ze zich bevinden in een ‘radicaliseringsproces’). Hij doet dat op basis van informatie die hij kan opvragen bij alle diensten die hij pertinent acht. Wat deze opdracht net betekent in de realiteit, en hoe het zich verhoudt tot de wet op de privacy en het beroepsgeheim of discretieplicht van sommige diensten, is nog onduidelijk.

⁶⁹ Voorbeelden daarvan zijn de lokale medewerkers belast met het dossier radicalisering, preventiemedewerkers, vertegenwoordigers van lokale actoren (bijvoorbeeld scholengemeenschappen, CLB's, de sociale dienst van het OCMW, ziekenhuizen, bemiddelingsdiensten, begeleidingsdiensten voor minderjarigen, VDAB en werkwinkels, CAW's, ...), leden van justitiehuizen, leden van gemeentelijke diensten (bijvoorbeeld de dienst Bevolking, Jeugd, Onderwijs, ...), lokale verenigingen, enz.

5. Jeugdwerkers in de LIVC-R?

Afhankelijk van de beslissing van de burgemeester kunnen ook jeugdwerkers, jeugdwelzijnswerkers en medewerkers van jeugddiensten uitgenodigd worden voor een LIVC-R.

? Zijn jeugdwelzijnswerkers verplicht om deel te nemen aan een LIVC-R?

Nee, de wet verplicht op geen enkele manier dat jeugdwelzijnswerkers (en andere sociopreventieve actoren) deelnemen aan een LIVC-R. Toch kan die verwachting er zijn vanuit het lokale bestuur.

? Is het een goed idee dat jeugdwelzijnswerkers deelnemen aan een LIVC-R?

Volgens Uit De Marge is een deelname aan een LIVC-R in strijd met onze deontologische code en de discretieplicht die daarbij hoort. Die schrijft voor dat jeugdwelzijnswerkers geen vertrouwelijke informatie delen over jongeren zonder hun toestemming, behalve in een aantal uitzonderingen.⁷⁰ Het spreekt voor zich dat alle beslissingen die genomen worden over het al dan niet delen van vertrouwelijke informatie gemaakt worden in samenspraak met de leidinggevende. De uitzonderingen zijn:

- bij gewetensnood;
- bij bevel van de onderzoeksrechter in het kader van een gerechtelijk onderzoek;
- bij situaties waarbij de fysieke, psychosociale of seksuele integriteit van kinderen of jongeren op het spel staat;
- of bij schade aan de jeugdwelzijnswerker of de werking.

Een casusoverleg waar bestuurders en veiligheidsdiensten persoonlijke informatie over willekeurige personen ‘aftoetsen’ bij jeugdwelzijnswerkers zonder toestemming, is dus niet in overeenstemming met de deontologische code en bovendien schadelijk voor de vertrouwensrelatie tussen jongeren en jeugdwelzijnswerkers. Ook als de jeugdwelzijnswerker alleen deelneemt zonder informatie te delen is het schadelijk voor de vertrouwensband. Het wantrouwen bij jongeren in maatschappelijk kwetsbare situaties naar de veiligheidsdiensten toe is erg groot en bovendien is de kans groot dat jeugdwelzijnswerkers informatie krijgen van veiligheidsdiensten die ook kan wegen op de relatie.

⁷⁰ Meer info daarover vind je in de deontologische code.

Bovendien kunnen de gevolgen van een casusbespreking in een LIVC-R slecht uitdraaien voor jongeren. Zo kan de jongere terecht komen in een gerechtelijk onderzoek en, in dat bijzondere geval, in het vizier komen van Staatsveiligheid. Hoewel dat in sommige gevallen zeker noodzakelijk is, kunnen de gevolgen daarvan voor het toekomstperspectief van de jongeren in bepaalde gevallen ingrijpend zijn, zeker als de jongeren in kwestie onterecht geïndiceerd worden. Zo kunnen ze tegengehouden worden als ze de grens willen oversteken, uitgesloten worden om bepaalde beroepen en zelfs vrijwilligerswerk uit te voeren, ...

Opgelet, want niet alle jeugdwelzijnswerkers en jeugdwerkorganisaties volgen de deontologische code van Uit De Marge. Vraag dat na bij je werkgever.

Probeer aan de lokale bestuurders uit te leggen waarom je niet kan deelnemen aan een LIVC-R en leg ook uit welke rol het jeugdwelzijnswerk wel kan spelen.

? Wat als je toch deelneemt aan een LIVC-R?

Het kan gebeuren dat je toch deelneemt aan een LIVC. In dat geval is het belangrijk om te weten dat alles wat daar verteld wordt geheim is. Praten over hetgeen verteld wordt op een LIVC-R is een strafbaar feit waar je voor vervolgd kan worden. Je kan dus nadien geen nabespreking doen met je coördinator, collega's of de jongere(n) in kwestie.

Tijdens de casusbespreking heb je geen spreekplicht. Je bent niet verplicht iets te zeggen of te antwoorden op vragen.

Je kan ervoor kiezen om iemand naar een LIVC te sturen die geen rechtstreeks contact heeft met de jongeren, zoals de coördinator.

? Wat als je je zorgen maakt over een jongere?

Als je je zorgen maakt over een kind of een jongere, is het in de eerste plaats belangrijk dat je je zorgen met hem/haar bespreekt, net zoals je dat zou doen wanneer je vermoedens hebt van misbruik, verwaarlozing of andere problematieken. Leg uit waarom je je zorgen maakt. Leg ook uit welke deontologische regels je volgt. Als je zorgen aanhouden, bespreek dan met je coördinator wat er aan de hand is, liefst met toestemming van het kind of de jongere. Samen kunnen jullie beslissen om derden in te schakelen, maar wees daar altijd transparant en duidelijk in naar het kind of de jongere.⁷¹

⁷¹ Lees meer in het artikel ‘Stappenplan: omgaan met verontrusting’.

Concreet mogen jeugdwerkers geen informatie delen met de politie behalve als er bevel is van de onderzoeksrechter of een uitnodiging tot verhoor van het parket. De code voorziet wel een uitzondering als de jeugdwerker in gewetensnood zit of als gevreesd wordt voor de fysieke integriteit van de jongere. Aanwijzingen van gewelddadige aanslagen of vertrek naar oorlogsgebieden kunnen daar natuurlijk onder vallen. De jeugdwerker kan er dus in dat geval voor kiezen om vertrouwelijke informatie te delen, maar zal een grondige afweging moeten maken tussen de vertrouwensrelatie met de jongere en de eventuele gevolgen van een dergelijke keuze.

Met andere woorden, de discretieplicht laat het jeugdwerk toe om derden te betrekken als hij/zij dat noodzakelijk acht in het belang van de jongere of de bredere samenleving.

? Wat kunnen we wel doen om ervoor te zorgen dat jongeren niet vluchten in gewelddadige radicalisering?

Ook in tijden van terreur blijft de opdracht van het jeugdwerk behouden: vanuit de vrije tijd, en vrijwillig, aan de slag gaan met kinderen en jongeren op de volgende sporen: groepsgerichte vrijetijdsactiviteiten, individuele welzijnsvragen en een signaal- en brugfunctie uitoefenen wat betreft de maatschappelijke positie van de doelgroep. Het jeugdwerk situeert zich dus in de brede preventie: zorgen dat jongeren zich goed voelen en hun plaats vinden in de samenleving, en tegelijkertijd werken aan de structuren die de kwetsbaarheid van kinderen en jongeren in de hand werken, liefst met hen.

Het is dus niet de taak van het jeugdwerk om te waken over de veiligheid van de samenleving. Het jeugdwerk mag zijn opdracht niet vermengen met de controlerende, sanctionerende en repressieve opdracht van bijvoorbeeld de politie. Dat is niet alleen in het belang van de jeugdwerker en de jongeren, maar vooral ook in het belang van de samenleving. Onze maatschappij heeft er baat bij dat er professionals zijn die op basis van een vertrouwensrelatie goed preventief werk kunnen leveren. Een vertrouwensrelatie zorgt er bijvoorbeeld ook voor dat jongeren bij jeugdwerkers terecht kunnen als er sprake is van intrafamiliaal geweld, misbruik, enz. Het jeugdwerk moet voor jongeren in een kwetsbare positie een allerlaatste verbinding blijven met de samenleving.

Wel is het zo dat het maatschappelijk klimaat dat aanleiding geeft en gevolg is van terroristische aanslagen een groot effect heeft op jongeren en het jeugdwerk. Polarisation, racisme en wantrouwen maken het moeilij-

ker voor jongeren om zich goed te voelen en een plaats te vinden in onze samenleving. Het beleid dat ontwikkeld wordt heeft vaak een stigmatiserend effect (Henkens, Kastit & Debruyne; 2015). De handelingsruimte van jeugdwerkers staat daardoor onder druk. Jeugdwerkers moeten goed ondersteund worden om ondanks de toegenomen druk dezelfde pedagogische antwoorden te blijven bieden op de vragen van jongeren (Motief vzw, 2015).

Dat betekent echter niet dat het jeugdwerk hier geen werk te doen heeft. Op het niveau van de werking creëren we ruimtes en omstandigheden waar jongeren zich goed voelen en kunnen experimenteren met hun identiteit, zoals we dat al jaren doen. We ondersteunen jeugdwerkers zodat zij ook moeilijke gesprekken met jongeren kunnen voeren en hen kunnen begeleiden in hun zoektocht naar wie ze zijn en welke plaats zij willen opnemen in de samenleving. Op die manier blijft het jeugdwerk op de hoogte van wat er leeft bij jongeren.

Op maatschappelijk niveau willen we graag met de sector, onze partners, de jongeren en de overheid, zoveel mogelijk aanzet geven tot ontmoeting en reflectie om polarisering tegen te gaan. We willen ook samen een vuist maken tegen racisme, discriminatie en islamofobie, niet enkel in woorden, maar ook in daden. We sensibiliseren jongeren en jeugdwerkers en responsabiliseren maatschappelijke instellingen (politie, werkgevers, Unia, ...). Een inclusieve samenleving waar iedereen ruimte krijgt om zichzelf te zijn en mogelijkheden heeft om zichzelf te ontwikkelen, is de beste remedie tegen aanslagen.

Als een samenwerking binnen een LVC-R niet mogelijk is kan er samen nagedacht worden over hoe er wel versterkend kan worden gewerkt om het afhaken ('radicaliseren') van jongeren te voorkomen. Zonder vertrouwelijke en persoonlijke informatie te delen kunnen jeugdwerkers de brug slaan tussen beleidsmakers en de leefwereld van jongeren in kwetsbare situaties, bijvoorbeeld door gespreksavonden te organiseren, klachten van jongeren over een discriminerende behandeling onder de aandacht te brengen, enz.⁷²

⁷² Zie ook onze publicatie 'Bruggen bouwen tussen jeugdwerk en politie' demos.be/sites/default/files/bruggenbouwen_politie_jeugdwerk_lr.pdf

6. Ondersteuning en hulpverlening op maat voor alle kinderen en jongeren

Uit De Marge ziet in de praktijk dat kinderen en jongeren in maatschappelijk kwetsbare situaties vaak niet de hulp krijgen die ze nodig hebben. Omdat er geen aanbod is in de buurt, omdat de wachtlijsten te lang zijn, er niet laagdrempelig en cultuursensitief gewerkt wordt, ... Daarom raden we beleidsmakers aan daarin te investeren in plaats van enkel in te zetten op vroegdetectie. Alle kinderen en jongeren hebben recht op toegankelijke hulp en ondersteuning, niet enkel diegenen waarvan we vermoeden dat ze 'geradicaliseerd zijn'. Een jeugdwelzijnsoverleg kan op lokaal niveau de plek zijn voor actoren die werken met kinderen en jongeren in maatschappelijk kwetsbare situaties en waar men samen de krachten kan bundelen om een antwoord te bieden op de noden en behoeften.

Ondersteuning op maat

Heb je een vraag over deelname aan een LIVC-R? Contacteer één van de Uit De Marge-medewerkers. Meer informatie vind je op

www.uitdemarge.be/contact/.

8

Sociale media en mediawijsheid

1. Populairste sociaalnetwerksites en sociale media⁷³

Met 95% van de jongeren die een eigen smartphone hebben is het meer dan ooit het belangrijkste toestel bij jongeren. Dat blijkt alvast uit de recentste studie van Apestaartjaren (2018, p. 10).

Het mediagebruik stijgt naargelang de leeftijd. Waar sociale media in het eerste en tweede leerjaar nog maar 16% van de kinderen bereikten, haalt Whatsapp als populairste medium in de derde graad 46%. Ook Instagram en Snapchat maken in die leeftijdscategorie een grote vooruitgang, terwijl Facebook en Skype stagneren rond 30% (Apestaartjaren, 2018, p. 17). Die exponentiële groei kon immers niet blijven duren. Bij jongeren is Facebook nog steeds het populairste sociale medium (82%), maar Snapchat (79%), Instagram (79%) en YouTube (77%) volgen op de voet (Apestaartjaren, 2018, p. 18). In tegenstelling tot de tweede en derde graad van het secundair onderwijs die Facebookgroepen of Messenger vaker voor 1-op-1-communicatie gebruiken, sturen jongeren uit de eerste graad minder privéberichten (Apestaartjaren, 2018, p. 21).

Evolveert jouw werking mee met deze tendens? Bekijk of het voor jou als basiswerker nuttig is om een profiel aan te maken op deze kanalen. Raadpleeg hier zeker het beleid van je organisatie of bespreek het met je leidinggevende. Sommige werkingen hebben hierover immers een strikt beleid.

Bij het opmaken van een profielpagina kan je eventueel jongeren betrekken om hen meer bewust te maken van privacyinstellingen, openbare foto's, enz. Maar 59% van de jongeren maakt immers gebruik van de privacyinstellingen en amper de helft onderneemt concrete acties, zoals zich untaggen in foto's, hun profiel enkel zichtbaar stellen voor vrienden en gevoelige informatie delen via privéberichten. Slechts een minderheid van de jongeren (35%) vindt het nodig om toestemming te geven wanneer een vriend hen tagt in een foto.⁷⁴ Wel zijn veel jongeren (71%) voorzichtig met het accepteren van vriendschapsverzoeken (Apestaartjaren, 2018, p. 35).

⁷³ Het is belangrijk een onderscheid te maken tussen beide termen: bij sociale media gaat het om technologische toepassingen die ons toelaten inhoud te creëren en te delen, bijvoorbeeld YouTube of Flickr. Bij sociaalnetwerksites gaat het om profielen van gebruikers en netwerken van contacten, bijvoorbeeld Facebook. Beide begrippen worden vaak door elkaar genoemd, maar er is wel degelijk een verschil, al groeien de verschillende toepassingen steeds meer naar elkaar toe (Walrave & Van Ouytsel, 2014, p. 13).

⁷⁴ In de **handleidingen voor jeugdwerkers en leidinggevenden** wordt er een hoofdstuk gewijd aan de privacywetgeving en gegevensbeheer en verwerking.

2. Risico's

Het gaat allemaal erg gemakkelijk op de sociale media en sociaalnetwerksites. Kinderen en jongeren presenteren zichzelf aan de buitenwereld, gaan relaties aan en zijn volop aan het experimenteren (Walrave & Van Ouytsel, 2014, p. 19). Dat doen ze bijvoorbeeld aan de hand van foto's, ze liken hun favoriete muziek, video's en games, ze vergelijken zich steeds met leeftijdsgenoten en zijn vaak erg kwetsbaar voor (negatieve) feedback (Walrave & Van Ouytsel, 2014, p. 19). Sociale media en sociaalnetwerksites hebben hoe dan ook een keerzijde waarbij je nooit echt volledige controle hebt over je gegevens, informatie en eventuele beelden. Kinderen en jongeren moeten zich daar dan ook bewust van zijn: wijs hen erop om privacyinstellingen doordacht in te stellen en voorzichtig te zijn met het posten van persoonlijke informatie of beelden.

Ongeveer de helft van de jongeren (54%) is al een keer slachtoffer of getuige geweest van een inbreuk op hun privacy op sociale media en sociaalnetwerksites. Het gaat daarbij voornamelijk om gênante foto's en dat meer bij meisjes dan jongens (Apestaartjaren, 2018, p. 36-37).

Heeft jouw werking een beleid rond wat te doen als iemand slachtoffer wordt? Maak het thema zeker bespreekbaar en leg uit dat foto's die tijdens de werking gemaakt worden niet zomaar openbaar op internet gepubliceerd kunnen worden. Bovendien wil niet iedereen getagd worden op een foto en is het belangrijk steeds vooraf toestemming te vragen.

Cyberpesten

Anderen in een slecht daglicht stellen, al dan niet openbaar beledigende of bedreigende berichten posten, gênante foto's verspreiden, iemand uitsluiten uit een bepaald gesprek of een groep, enz. Het zijn allemaal voorbeelden van cyberpesten en zijn gelijkaardig aan de 'klassieke' vormen van pesten. De dader heeft bovendien vaak meer sociale invloed waardoor het voor het slachtoffer moeilijk is om zich te verdedigen.

Hoe reageren?

Probeer in eerste instantie steeds het gesprek aan te gaan met het kind of de jongere, ook met de dader. Het is daarbij belangrijk niet meteen een verdedigende houding aan te nemen en peil naar de betekenis van wat gezegd wordt. Sta stil bij bezorgdheden, gevoelens en ervaringen. Grenzen stellen aan onrespectvol gedrag doe je door te vragen om bijvoorbeeld niet te veral-

gemenen en te schelden en verschillende meningen te aanvaarden, ... Je kan daarbij terugvallen op afspraken en regels die je met de kinderen en jongeren in je werking maakte. Het is bovendien belangrijk om samen met de kinderen en jongeren alternatief en perspectief te bieden voor hun frustraties en zaken waar ze op botsen.⁷⁵

Maak kinderen en jongeren er bovendien van bewust dat ze haatboodschappen steeds (anoniem) kunnen aangeven. Zo kan je via de knop Rapporteren op Facebook melding maken van pagina's, profielen, maar ook conversaties. Ook op Twitter kunnen tweets gerapporteerd worden of kan je een rapport indienen. YouTube biedt de optie om video's te 'markeren'. Bij andere websites kan je je best richten tot de webbeheerder.⁷⁶

Ondertussen kan je zelf berichten op je eigen pagina verwijderen en de persoon in kwestie blokkeren. In ernstige gevallen maak je best een printscreen als bewijsmateriaal en geef je de haatboodschappen aan bij bijvoorbeeld het Interfederaal Gelijkekansencentrum Unia, het JAC en Child Focus (No Hate, Mediawijs, z.d.).

Wetgeving

Cyberpesten of online haatboodschappen zijn volgens artikel 145 §3bis van de 'Wet van 13 juni 2005 betreffende de elektronische communicatie' strafbaar als het gebeurt "via een elektronisch middel, bijvoorbeeld sociaalnetwerksites, de dader de bedoeling had om zijn slachtoffer lastig te vallen of schade te berokkenen en er contact was tussen de dader en het slachtoffer" (Lievens, z.d.).⁷⁷

Vaak zal cyberpesten echter niet leiden tot strafrechtelijke procedures of straffen. In bijvoorbeeld scholen en jeugdwervingen zal er sterk ingezet worden op een preventief antipestbeleid en wordt geprobeerd haatboodschappen en pestgedrag zo uit te klaren met de betrokkenen.

⁷⁵ Meer informatie over het non-discriminatieprincipe vind je in de handleiding voor jeugdwelzijnswerkers.

⁷⁶ Meer tips en informatie vind je op nohate.mediawijs.be/dossiers/online-haatspraak-melden.

⁷⁷ Raadpleeg voor meer informatie over de verschillende wetten die van toepassing zijn op cyberpesten volgende website: mediawijs.be/dossiers/dossier-cyberpesten/cyberpesten-wet.

Sexting

Er is in principe niets mis met het versturen van seksueel getinte beelden, maar het kan al snel misgaan. Als het bijvoorbeeld gaat om een erg jonge jongere of als het onder druk is van anderen, als de beelden verder verspreid worden en het vertrouwen geschaad wordt, enz. Dergelijke beelden naar iemand sturen is dan ook nooit zonder risico.

Een minderheid van de jongeren geeft toe dat hij al eens een seksueel getinte foto van zichzelf maakte en naar iemand stuurde. Hoe ouder ze zijn, hoe groter de kans dat ze een sext sturen (Apestaartjaren, 2018, p. 40). Daarbij is bovendien vaak een groep getuigen betrokken; iets minder dan de helft van de jongeren (43%) bekeek al een sext op een smartphone van een vriend (Apestaartjaren, 2018, p. 41).

Wetgeving

Beelden en dus ook sextberichten waarop personen herkenbaar zijn, vallen onder de privacywetgeving waarbij persoonsgegevens van individuen beschermd worden. Dergelijke beelden mogen dus niet zonder toestemming verspreid worden. Bovendien gaat het bij sextingbeelden om gevoelige gegevens en is het vertrouwen tussen beide partijen van groot belang.⁷⁸

Wat kan jij als jeugdwerker doen?

Bied steun aan de jongere en probeer berichten te verwijderen en de verspreiding te stoppen. Wijs de jongere op het belang van privacyinstellingen en overloop ze eventueel samen met hem. Indien nodig kan je contact opnemen met de webbeheerder, de school en/of de politie, maar wees te allen tijde discreet.

Online grooming

Grooming is de voorbereidende fase van seksueel misbruik en wordt gedefinieerd als “het proces waarbij een volwassene een kind of jongere benadert en manipuleert met het oog op seksueel contact. Groomers nemen daarbij vaak zorgvuldig de tijd om het vertrouwen te winnen en een band op te

⁷⁸ In de handleidingen voor jeugdwelzijnswerkers en leidinggevenden wordt er dieper ingegaan op de nieuwe privacywetgeving en gegevensbeheer en -verwerking.

bouwen, waarna geleidelijk aangezet wordt tot seksuele handelingen.”⁷⁹ Op sociale media en sociaalnetwerksites is het dan ook makkelijker om contact te leggen met onbekenden.

Toch zijn er vaak enkele misverstanden over online grooming:

Online grooming komt het meest voor bij kinderen tussen 13 en 14 jaar. Het gaat bijna nooit om kinderen jonger dan 12 jaar. Oudere kinderen zijn actiever op het internet en sociaalnetwerksites en zijn bovendien nieuwsgierig naar seks en durven te experimenteren. Extra kwetsbaar daarbij zijn onder meer jongeren in een maatschappelijk kwetsbare situatie, met een laag zelfvertrouwen of die zich onbegrepen voelen, een moeilijke relatie met ouders of familie hebben, jongeren die reeds slachtoffer werden, ... Vaak zoeken ze op sociale media en sociaalnetwerksites steun, vriendschap of liefde (Walrave & Van Ouytsel, 2014, p. 83-84).

Hoewel meisjes en jonge vrouwen meer online lastiggevallen worden, zijn ook jongens kwetsbaar voor online seksueel misbruik (Walrave & Van Ouytsel, 2014, p. 84).

In de meeste gevallen vermeldt de dader bovendien zijn echte leeftijd en doet hij zich niet voor als een leeftijdsgenoot. De meesten zijn zich er dan ook van bewust dat ze afspreken met een volwassene (Walrave & Van Ouytsel, 2014, p. 84).

Wat kan jij als jeugdwelzijnswerker doen?

Het is belangrijk dat niet alleen ouders, maar ook jeugdwelzijnswerkers, deze kinderen en jongeren voldoende steunen en adviseren. Bij tieners gaat men er immers vaak van uit dat ze oud genoeg zijn en geen slachtoffer zullen worden.

Ga met jongeren in gesprek over wat aanvaardbaar en onaanvaardbaar seksueel gedrag is en maak hen weerbaar tegen grensoverschrijdend gedrag.

Bouw een vertrouwensrelatie op zodat sociale media en sociaalnetwerksites een gespreksonderwerp worden en jongeren bij jou terecht kunnen om over hun online ervaringen te vertellen.

Heb het met de jongeren ook over de misverstanden van online grooming en raad hen af om persoonlijke informatie of seksueel getinte beelden naar onbekenden te verzenden.

⁷⁹ De definitie zoals omschreven volgens Child Focus (<http://www.childfocus.be/nl/seksuele-uitbuiting/grooming>).

Wijns hen erop dat ze zelf ook bewijsmateriaal van ongewenste contacten kunnen verzamelen, door bijvoorbeeld screenshots te maken of gesprekken op te slaan. Opgelet, want dat geldt uiteraard evengoed andersom. Ook ouders kunnen van bepaalde beelden screenshots maken en verspreiden.⁸⁰

Meer informatie?

Awel (www.awel.be) is de Vlaamse kinder- en jongerentelefoon.

Misbruik melden?

Child Focus heeft een pagina 'Clicksafe' over veilig internetgebruik bij kinderen en jongeren. Ook als jeugdwelzijnswerker kan je er terecht voor informatie over hoe je het internet betreft in je dagelijkse werking en je kinderen en jongeren kan bijstaan (www.childfocus.be/nl/preventie/clicksafe-veilig-internetten).

Zelfbeeld van jongeren

Uit onderzoek blijkt dat sociaalnetwerksites en sociale media een grote invloed hebben op het eigen uiterlijk en zorgen ze er vooral bij vrouwen voor dat ze zichzelf vergelijken met bepaalde ideaalbeelden (De Vries, 2014). Daarnaast duidt de studie aan dat het gebruik van sociaalnetwerksites zorgt voor een toename in lichaamsontevredenheid en het belang van het eigen uiterlijk bij zowel meisjes als jongens.

Bij jongeren met een negatief zelfbeeld is het dan ook belangrijk te kijken naar hun gebruik van sociaalnetwerksites en sociale media. Praat met hen over de invloed van het internet en benadruk dat het vaak gaat om een (te) mooie en positieve representatie van mensen.

'Slut-shaming'

Wanneer een meisje of vrouw bestempeld wordt als slet of hoer omwille van haar seksueel gedrag, spreken we van *slut-shaming*. Sociaalnetwerksites hebben daarbij een sterke invloed op die perceptie. Uit onderzoek blijkt dan ook dat bijna een vijfde (18,7%) van de Vlaamse meisjes tussen 12 en 18 jaar al eens ongewenst 'hoer', 'slet' of een gelijkaardig scheldwoord te horen kreeg (Van Royen, 2017, p. 42). Via sociaalnetwerksites en sociale media zijn derge-

lijke beschuldigingen immers snel te kopiëren of te verspreiden. Veel meisjes ondervinden dan ook negatieve emotionele gevolgen, hebben een lager zelfbeeld en geven zichzelf vaak de schuld. In tegenstelling tot meisjes, worden jongens vaak geprezen voor hun seksueel gedrag (Van Royen, 2017, p. 45). Meisjes worden strenger beoordeeld als ze zich niet gedragen zoals het hoort en bekritiseren ook elkaar.

Ook hier is het belangrijk de invloed van sociale media en sociaalnetwerksites te bespreken met je jongeren in de werking. Benadruk dat meisjes in geen geval schuld treffen en dat het gedrag van de ouders niet kan.⁸¹

Wat nu?

Sociale media en sociaalnetwerksites zijn niet meer weg te denken in ons leven. Moeten we ons zorgen maken over het gebruik bij kinderen en jongeren? Niet meteen. We moeten hen vooral weerbaar maken voor de risico's en het thema bespreekbaar maken. Een smartphoneverbod zoals op school soms geldt, heeft immers geen zin en werkt contraproductief, want hoe zullen kinderen en jongeren op die manier weerbaarheid en bewustwording opbouwen?

Ongeveer de helft van de jongeren is al getuige geweest van cyberpesten, het verspreiden van gênante foto's of problematische sexting (Apestaartjaren, 2018, p. 53).

1. Probeer daarom op de hoogte te blijven van wat op sociale media en sociaalnetwerksites gebeurt en leeft. Je hoeft daarbij niet elke hype of nieuwe app meteen te kennen, maar wees mee en probeer zelf ook eens spelletjes of nieuwe apps uit (Apestaartjaren, 2018, p. 55).
2. Breng mediawijsheid als thema in je werking en maak al eens gebruik van digitale media in je activiteiten.
3. Wijs kinderen en jongeren op hun privacyinstellingen en benadruk dat ze hun profiel niet zomaar openbaar mogen zetten.

⁸⁰ Meer concrete tips en informatie vind je in Walrave, M. & Van Ouytsel, J. (2014). *Mediawijs online: Jongeren en sociale media (tweede druk)*. Leuven: Uitgeverij Lannoo, p. 93-96.

⁸¹ Lees meer in Van Royen, K. (2017). *Sexy detection?! Monitoring of sexual harassment among adolescents on social networking sites in an effective and desirable way*. Universiteit Antwerpen.

4. Ga met jongeren in interactie via sociale media. Alleen promo voeren voor je werking werkt niet (D'hanens, 2017).
5. Maak afspraken en leg kinderen en jongeren uit waarom iets niet kan of mag. Waarom mag de smartphone bijvoorbeeld toch niet mee op kamp? (D'hanens, 2017).
6. Lees ook de 'Werkvormen voor online weerbaarheid rond relaties en seksualiteit' van WOW! (een publicatie van Pimento i.s.m. Sensoa, RoSa vzw, ella vzw, Child Focus en Mediawijs).

Een online reputatie

Het internet weet heel wat over ons. Op sociale media en sociaalnetwerksites laten we dan ook vaak het beste van onszelf zien. We delen foto's en video's, liken en reageren op berichten van anderen, ... Welke informatie is daarbij openbaar en wat is beperkt tot vrienden en kennissen? Om opnieuw controle te krijgen over de informatie en beelden die over jou op internet te vinden zijn, zijn hierbij enkele handige tips (Walrave & Van Ouytsel, 2014, p. 192-202).⁸² Doe dit ook een keer samen met je jongeren tijdens een werking en laat iedereen zichzelf opzoeken.

1. Ga via diverse zoekmachines naar jezelf op zoek: op sociaalnetwerksites, blogs en websites. Geef jezelf ook in bij afbeeldingen en video's in de zoekfunctie.
2. Controleer alle gevonden informatie.
 - Start met de inhoud waarover je zelf controle hebt (bv. je eigen berichten, foto's en privacyinstellingen).
 - Onderneem actie tegen bezwarende en kwetsende inhoud van anderen: contacteer de webbeheerder om bepaalde content over jezelf te laten verwijderen, verwijder eventuele uitspraken van anderen op je profielpagina en maak indien nodig gebruik van de mogelijkheid om te rapporteren en/of blokkeren.

⁸² Meer aanbevelingen, tips en informatie zijn te vinden in Walrave, M. & Van Ouytsel, J. (2014). *Mediawijs online: Jongeren en sociale media (tweede druk)*. Leuven: Uitgeverij Lannoo, p. 192-202.

Nuttige links

- [Medianest.be](https://medianest.be) (over mediaopvoeding)
- [Apestaartjaren](https://apestaartjaren.be)
- [Mediawijs.be](https://mediawijs.be)
- Mediawijs Online, Michel Walrave en Joris Van Ouytsel
- Alles met mate(n): Over sociale media en jongeren, Stefaan Lammertyn
- [Childfocus](https://childfocus.be)
(www.childfocus.be/nl/preventie/clicksafe-veilig-internetten)
- [Awel.be](https://awel.be)
- [Pimento.be](https://pimento.be)
- Unia, Interfederaal Gelijkekansencentrum
- [Tumult.be](https://tumult.be) (expertise op het vlak van pesten)
- [Haatberichten.be](https://haatberichten.be)
- [Orbitvzw.be](https://orbitvzw.be)

9

Bronnenlijst

Inleiding

Verdrag inzake de Rechten van het Kind Aangenomen door de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties op 20 november 1989. (1989). www.kinderrechten-commissariaat.be/sites/default/files/bestanden/kinderrechtenverdrag_officiële_nederlandse_vertaling.pdf.

1. Deontologische code voor het jeugdwelzijnswerk met kinderen en jongeren in een maatschappelijk kwetsbare situatie

Decreet betreffende de Rechtspositie van de Minderjarige in de Jeugdhulp, 7 mei 2004 (DRM). (2006, 1 juli). wvg.vlaanderen.be/rechtspositie/05-publicaties/werk-map-decreet_en_memorie.pdf.

Nolf, M. (2009, 5 oktober). *Gesprek met Prof. Dr. Johan Put*.

Privacybescherming. (z.d.). Regels: Jeugdwerk volgens de regels van de kunst. www.jeugdwerkregels.be/regel/privacy-bescherming.

Put, J.; Herbots, K. & Wouters, W. (2009). *Omgaan met vertrouwelijke informatie, praktische handvaten ten behoeve van vrijwilligers in de welzijnzorg, leidraad bij het vormingspakket* (onderzoeksrapport). Departement Welzijn, Volksgezondheid en Gezin i.s.m. KULeuven en Sociale Hogeschool Kempen.

Stas, K. (2009, 13 oktober). *Mondelinge mededeling*. Steunpunt Algemeen Welzijnswerk.

Stas, K. (2009, maart). *Steunpunt Algemeen Welzijnswerk: Vorming Deontologie*.

Straathoekwerk Vlaanderen. (1993). *Deontologische code van het straathoekwerk*. Antwerpen: Vlastrov.

Straathoekwerk Vlaanderen. (2011, oktober). *Deontologie van het straathoekwerk*. www.kennisplein.be/Documents/Pages/Deontologie-straathoekwerk/Deontologie%20straathoekwerk%202011%20pdf.pdf.

Tas, L. (2017, december). *Switch: Wees niet bang van de GDPR*. In *Collegagroep Communicatie*. Georganiseerd door De Ambassade en Mediaraven.

Uit De Marge vzw. (2004). *Deontologie van het jeugdwerk met kinderen en jongeren in een maatschappelijk kwetsbare situatie*.

Uit De Marge vzw. (2009). *Emancipatorisch jeugdwerk met maatschappelijk kwetsbare kinderen en jongeren*. www.uitdemarge.be/sites/default/files/wysiwyg/docu_en_downloads/090807_visie.pdf.

Werkgroep Deontologie (Tijdelijke Decretale Stuurgroep CLB). (2003). *Deontologische code van de CLB-medewerker*.

2. Wat kan, mag en moet: deontologische handleiding voor jeugdwelzijnswerkers

Bewakingscamera's. (z.d.). FOD Binnenlandse Zaken: Veiligheid & Preventie.

Bouverne-De Bie, M. (2007). *Sociale Agogiek*. Gent: Academia Press. p. 118-122.

Burgerlijk Wetboek. (1807, 3 september). Boek III: Wijze van Eigendomsverkrijging. Titel IV: Verbintenissen buiten overeenkomst. Hoofdstuk II: Misdrijven en oneigenlijke misdrijven. Art. 1382-1383. www.ejustice.just.fgov.be/cgi_loi/change_lg.pl?language=nl&la=N&table_name=wet&cn=1804032133.

Camera. (z.d.). FOD Binnenlandse Zaken: Veiligheid & Preventie. www.besafe.be/nl/veiligheidsthemas/camera.

Camerabewaking. (z.d.). FOD Justitie. www.belgium.be/nl/justitie/privacy/camerabewaking.

Daeseleire, T. (2013). Opvang en nazorg na schokkende gebeurtenissen in de werksituatie. *Prebes: Veiligheidsnieuws*, (180), p. 10-14. docplayer.nl/160000-Opvang-en-nazorg-na-schokkende-gebeurtenissen-in-de-werksituatie.html.

Decreet betreffende de rechtspositie van de minderjarige in de integrale jeugdhulp. (2014, 4 oktober). Hoofdstuk III: Bekwaamheid van de minderjarige. Artikel 4. §1. www.ejustice.just.fgov.be/cgi_loi/change_lg.pl?language=nl&la=N&cn=2004050707&table_name=wet.

Gegevensbeschermingsautoriteit. (z.d.) *Bescherming van persoonsgegevens in België*. p. 6-7. www.gegevensbeschermingsautoriteit.be/sites/privacycommission/files/documents/bescherming-van-persoonsgegevens-in-belgie.pdf.

Gegevensbeschermingsautoriteit. (z.d.). *Algemene verordening Gegevensbescherming – Burger*. www.gegevensbeschermingsautoriteit.be/algemene-verordening-gegevensbescherming-burger.

Gegevensbeschermingsautoriteit. (z.d.). *Het recht op afbeelding en privacy*. www.gegevensbeschermingsautoriteit.be/recht-op-afbeelding.

Gegevensbeschermingsautoriteit. (z.d.). *Recht op afbeelding: Enkele bijzondere gevallen*. www.gegevensbeschermingsautoriteit.be/recht-op-afbeelding-en-kele-bijzondere-gevallen.

Gegevensbeschermingsautoriteit. (z.d.). *Wat is een bewakingscamera en wanneer moet de Camerawet worden nageleefd?* www.gegevensbeschermingsautoriteit.be/wat-is-een-bewakingscamera.

Giesecke, H. (1991). *Pedagogiek als beroep: grondvormen van pedagogisch handelen*. Hilversum: De Meerval. p. 70-79.

GO! Centra voor Leerlingenbegeleiding. (2003). *Deontologische code voor de CLB-medewerker*. www.go-clb.be/media/doc/1_Deontologische_Code_Definitief.pdf.

3. Wat kan, mag en moet: deontologische handleiding voor leidinggevenden

Bewakingscamera's. (z.d.). FOD Binnenlandse Zaken: Veiligheid & Preventie. www.besafe.be/nl/veiligheidsthemas/camera/bewakingscameras.

Henkens, N. (2018, 12 juni). *Gesprek met Tim Opgenhaffen* (Instituut voor Sociaal Recht – KU Leuven).

Imelman, J. D. (2007). *Theoretische pedagogiek: over opvoeden en leren, weten en geweten*. Baarn: HB Uitgevers. p. 28-29 & 134.

Nolf, M. (2009, 12 oktober). *Gesprek met Jennifer Addae* (Vluchelingenwerk Vlaanderen).

Opgenhaffen, T. & Put, J. (2018). *Wegwijzers beroepsgeheim: Beroepen in de grijze zone: Een stappenplan om na te gaan wie beroepsgeheim heeft*. www.law.kuleuven.be/isr/wegwijzer-1.

Oplossingsgericht vragen stellen. (2008). Stichting Lodewijk de Raet.

Portretrecht. (z.d.). Regels: Jeugdwerk volgens de regels van de kunst. www.jeugdwerkregels.be/regel/portretrecht.

Privacybescherming. (z.d.). Regels: Jeugdwerk volgens de regels van de kunst. www.jeugdwerkregels.be/regel/privacy-bescherming.

RTS. (2016, 30 januari). *Wetgeving camerabewaking*. www.rts.be/nl/wetgeving-camerabewaking.

Stas, K. (2009, maart). *Steunpunt Algemeen Welzijnswerk: Vorming Deontologie*.

Tas, L. (2017, december). *Switch: Wees niet bang van de GDPR*. In *Collegagroep Communicatie*. Georganiseerd door De Ambassade en Mediaraven.

Uit De Marge vzw. (2004). *Deontologie van het jeugdwerk met kinderen en jongeren in een maatschappelijk kwetsbare situatie*.

Vandepierre, E.; Slaats, J.; Heens, R. & Azabar, S. (2017). *Positieve identiteitsontwikkeling met moslimjongeren. Een tool- en handboek voor eerstelijns werkers*. Antwerpen: Garant.

Vluchelingenwerk Vlaanderen vzw. (2015). *Wat is een niet-begeleide minderjarige vreemdeling?* p. 5-6. www.vluchelingenwerk.be/sites/default/files/wati-seennietbegeleideminderjarige-2015.pdf.

Wetboek van economisch recht. (2014, 12 juni). Boek XI: Intellectuele eigendom en bedrijfsgeheimen. Titel 5: Auteursrecht en naburige rechten. Hoofdstuk 2: Auteursrecht. Afdeling 3: Bijzondere bepalingen betreffende de werken van grafische of beeldende kunsten. Art. XI.174. www.ejustice.just.fgov.be/cgi_loi/loi_a1.pl?language=nl&la=N&cn=2013022819&table_name=wet&caller=list&N&fromtab=wet&tri=dd%20AS%20RANK&rech=1&numero=1&sql=%28text%20contains%20%28%27%27%29%29.

Wijziging van de camerawetgeving: Welke veranderingen betekent dit voor jou? (2018, 9 maart). FOD Binnenlandse Zaken: Veiligheid & Preventie. www.besafe.be/nl/nieuws/wijziging-van-de-camerawetgeving-welke-veranderingen-betekent-dit-voor-jou.

Wouters, W.; Herbots, K. & Put, J. (2009). *Omgaan met vertrouwelijke informatie: Praktische handvaten ten behoeve van vrijwilligers in de welzijnzorg* (Handleiding vorming vertrouwelijke info). p. 5. www.law.kuleuven.be/isr/leidraad.

4. De discretieplicht toegelicht

Aansprakelijkheid: wat is aansprakelijkheid? (z.d.). Regels: Jeugdwerk volgens de regels van de kunst. www.jeugdwerkregels.be/regel/aansprakelijkheid-wat-is-aansprakelijkheid.

Belgisch Strafwetboek. (1961, 6 januari). Boek II: De misdrijven en de bestrafing in het bijzonder. Afdeling V: Hoofdstuk II: Onopzettelijk doden en onopzettelijk toebrengen van lichamelijk letsel. Art. 422 bis: Enkele gevallen van schuldig verzuim. www.ejustice.just.fgov.be/cgi_loi/change_lg.pl?language=nl&la=N&cn=i867060801&table_name=wet.

Beroepsgeheim. (2014). Rechtspositie: De rechten van de minderjarige in de integrale jeugdhulp. Departement Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur. wvg.vlaanderen.be/rechtspositie/05-publicaties/werkmap-fiche-beroepsgeheim.pdf.

Decreet betreffende de rechtspositie van de minderjarige in de integrale jeugdhulp. (2014, 4 oktober). Hoofdstuk III: Bekwaamheid van de minderjarige. Artikel 4. §1. www.ejustice.just.fgov.be/cgi_loi/change_lg.pl?language=nl&la=N&cn=2004050707&table_name=wet.

Desmet, N. (2019). 'tZitemzo ... Jeugdrecht: Met het beroepsgeheim ten aanzien van minderjarigen. www.tzitemzo.be/professionelen/thema3/beroepsgeheim-professionelen/tzitemzo-jeugdrecht-met-het-beroepsgeheim.

Desmet, N. (januari 2018). *Instemming met de jeugdhulp door minderjarigen. Jeugdrecht.be*. www.kennisplein.be/sites/Jeugdrecht/Pages/2018-01-Instemming-met-de-jeugdhulp-door-minderjarigen.aspx.

Henkens, N. (2018, 12 juni). *Gesprek met Tim Ogenhaffen* (Instituut voor Sociaal Recht, KU Leuven).

Kinderrechtswinkel. (2015). 'tZitemzo ... Jeugdrecht: Met de rechten van minderjarige patiënten. p. 5 & 23. www.infojeugdhulp.be/wp-content/uploads/2015/11/Jeugdrecht_mjpatient-20150129.pdf.

Ogenhaffen, T. & Put, J. (2018). *Wegwijzers beroepsgeheim: Beroepen in de grijze zone: Een stappenplan om na te gaan wie beroepsgeheim heeft*. www.law.kuleuven.be/isr/wegwijzer-1.

Schoonacker, M. (2006). *De wet op de patiëntenrechten: Kennis, toepassing en attitudes bij beroepsbeoefenaars* (Onderzoek van het Vlaams Patiëntenplat-

form vzw i.o.v. de Federale Overheidsdienst Volksgezondheid, Veiligheid van de Voedselketen en Leefmilieu en i.s.m. de Vrije Universiteit Brussel). vlaamspatientenplatform.be/uploads/documents/200605_De_Wet_op_de_patiëntenrechten_kennis_toepassing_en_attitudes_bij_beroepsbeoefenaars.pdf.

Verdrag inzake de Rechten van het Kind Aangenomen door de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties op 20 november 1989. (1989). www.kinderrechtencommissariaat.be/sites/default/files/bestanden/kinderrechtenverdrag-officiële_nederlandse_vertaling.pdf.

Versweyvelt, A. & Put, J. (oktober 2018). *Wegwijzers beroepsgeheim: 4. Meldrechten en meldplichten*. Departement Welzijn, Volksgezondheid & Gezin. p. 4. www.law.kuleuven.be/isr/wegwijzer-4-1.

Wet betreffende de rechten van de patiënt. (2002, 26 september). www.ejustice.just.fgov.be/cgi_loi/change_lg.pl?language=nl&la=N&cn=2002082245&table_name=wet.

7. (De)radicalisering in het jeugdwelzijnswerk: deontologische kwesties en alternatieven

Henkens, N.; Kastit, I. & Debruyne, P. (2015). *Deradicalisering moet radicaal anders*. MO* Magazine. www.mo.be/opinie/deradicaliseringsbeleid-moet-radicaal-anders.

Motief vzw. (2015, februari). *De impact van het radicaliseringsbeleid op jongeren*. http://www.expoo.be/sites/default/files/atoms/files/pedagogischefocusradicalisering_motief.pdf.

Wetsontwerp tot oprichting van Lokale Integrale Veiligheidscellen inzake radicalisme, extremisme en terrorisme. (2018, 2 juli). Belgische Kamer van Volksvertegenwoordigers. www.dekamer.be/FLWB/PDF/54/3209/54K3209001.pdf.

8. Sociale media en mediawijsheid

Apestaartjaren. (2018). *Apestaartjaren: De digitale wereld van kinderen en jongeren* (onderzoeksrapport). Gent: Apestaartjaren.

de Vries, D. A. (2014, 24 juni). *Social media and online self-presentation: Effects on how we see ourselves and our bodies* (PhD Thesis). Amsterdam School of

- Communication Research. pure.uva.nl/ws/files/2056850/142212_thesis.pdf.
- Lievens, E. (z.d.). *Cyberpesten in de wet*. Mediawijs. mediawijs.be/dossiers/dossier-cyberpesten/cyberpesten-wet.
- Mediagebruik bij kinderen en jongeren*. (2017, 10 februari). Mediawijs. mediawijs.be/mediabank/mediagebruik-kinderen-en-jongeren.
- Online haatspraak melden*. (z.d.). Mediawijs. nohate.mediawijs.be/dossiers/online-haatspraak-melden.
- Pardoen, J. (2014, 21 juni). *Zelfbeeld beïnvloed door sociale media*. Bureau Jeugd en Media. www.bureaujeugdenmedia.nl/zelfbeeld-tieners-beinvloed-door-sociale-media/.
- Van Royen, K. (2017). *Sexy detection?! Monitoring of sexual harassment among adolescents on social networking sites in an effective and desirable way*. Universiteit Antwerpen
- Van Royen, K. (z.d.). *Bijna 1 op 5 tienermeisjes krijgt te maken met slut-shaming op sociale media*. Mediawijs. mediawijs.be/dossiers/dossier-cyberpesten/bijna-1-5-tienermeisjes-krijgt-te-maken-slut-shaming-sociale-media.
- Walrave, M. & Van Ouytsel, J. (2014). *Mediawijs online: Jongeren en sociale media* (tweede druk). Leuven: Uitgeverij Lannoo.

Jeugdwelzijnswerk gaat om vertrouwen opbouwen en relaties ontwikkelen. Daarbij komen jeugdwelzijnswerkers regelmatig moeilijke situaties tegen of krijgen ze te maken met verschillende en tegengestelde verwachtingen van bijvoorbeeld kinderen en jongeren, ouders, externen, beleidsmakers, enzovoort. Wat kan, mag en moet?

Deze deontologische code van Uit De Marge vzw is een instrument dat daarbij een leidraad vormt. Het is een formele afsprakennota, een basiskader om op terug te vallen bij personeelsbeslissingen en juridische verwickelingen. Dit deontologisch dossier biedt jeugdwelzijnswerkers en leidinggevendenden ook een concreet handelingskader met praktische handvaten, uitgewerkte procedures en levensechte praktijkvoorbeelden. Daarnaast gaat dit boek in verschillende artikels dieper in op uiteenlopende thema's: wat houdt de discretieplicht in en welke stappen worden doorlopen bij een verontrustende situatie? Waar kunnen kinderen, jongeren, hun ouders, jeugdwelzijnswerkers en coördinatoren terecht met meldingen en klachten? Tot slot staan we ook stil bij radicalisering en LIVC-R's en gaan we dieper in op de nieuwste trends in de sociale media en de invloed ervan op kinderen en jongeren.

Dit boek is een initiatief van Uit De Marge vzw, het netwerk voor jeugdbeleid en jeugdwerk met kinderen en jongeren in een maatschappelijk kwetsbare situatie. Uit De Marge vzw ijvert voor de rechten van kinderen en jongeren door sociale verandering via belangenbehartiging van deze doelgroepen, visie- en expertiseontwikkeling, kadervorming, procesbegeleidingen en jeugdobbouwwerk.

www.uitdemarge.be

Vlaanderen
verbeelding werkt